

NOVÉ OBZORY

ROČNÍK 1984

ČASOPIS PRO ČESKOU NÁRODNÍ A DUCHOVNÍ OBNOVU

10-11

REVUE POUR LE RENOUVEAU NATIONAL ET SPIRITUEL TCHEQUE

REVIEW FOR THE CZECH NATIONAL AND SPIRITUAL RENEWAL

ZEITSCHRIFT FUER TSCHECHISCHE NATIONALE UND GEISTIGE ERNEUERUNG

ANNÉE 1984 N. 10-11 – JAHRGANG 1984 Nr. 10-11 – YEAR 1984 No. 10-11

NOVÉ OBZORY č. 10-11

OBSAH

Editorial, Felix Uhl	1
Fenomén baroko, Antonín Kratochvíl	2
První žena ve švýcarské vládě	6
Václav Černý o Benešově odstavení Osuského	7
Paměti Václava Černého, Josef Kalvoda	8
Povstanie Slovakov a jeho zneužitý ideál, Ján Mlynárik	16
Svatováclavské symposium	19
Latentní Eurokomunismus, Radko K. Jánský	20
Krise filosofie, Metoděj Habán O.P.	26
Vzpomínka na Metoděje Habáně, Miroslav Novák	27
Molotov a Sacharov, nástroje nové Černěnkovy politiky? , Stanislav Kříž	29
Funkce ideologie v komunistickém režimu, Raymond Aron	35
Symbolika chrámu, Kardinál Jean Daniélou	40
Kardinál Jean Daniélou, Vladimír Neuwirth	44
Dopis kardinála Tomáška „Tribuné“ /Z Informací o církvi/	47
Olomoucký biskup a „Pacem in terris“ /Z Informací o církvi/	48
Panova hudba, Oskar Loerke	49
Vzhůru srdce!, Stanislav Šmelhaus /Ze sbírky Velehradské zvony/	50
Prosinec, Libor Koval /Ze sbírky Měsíce/	51
Jaroslav Seifert nositelem Nobelovy ceny	52
Křesťanský lékař a lidský život, Alfred Fantiš	53
Byl Mendel podvodník? , Josef Kratochvíl	61
Pravda a Nepravda, Josef Kalvoda	62
Zaškrtili jsme	65
Oprava, Rio Preisner	68
Dopis z domova, Ivan Tesár, Bratislava	69
Světlé památce Bedřicha Fučíka, Antonín Kratochvíl	71

EDITORIAL

Letošní mezinárodní hudební festival ve švýcarském Lucernu byl ve znamení českých skladatelů, především klasiků: Bedřicha Smetany, Antonína Dvořáka, Leoše Janáčka, Bohuslava Martinů. První a poslední koncert řídil mistr Rafael Kubelík, jeden z velkých současných dirigentů a významný skladatel, který před 36 lety opustil svou milovanou vlast Československo a více se už nevrátil. Své přesvědčení, že umění – a tím i hudba – musí mít nejen vlastní mravní, ale i lidsky důstojné cíle a závazky a že tudíž nikdo nemůže současně sloužit umění a tyranii, Rafael Kubelík nejen plně zastává, ale řídí se jím i ve svém vlastním životě. Během delšího interview, který poskytl během festivalu jednomu švýcarskému literárnímu klubu, vyjádřil mistr mimo jiné i svoje exilové credo:

„Svoji vlast nosím stále ve svém srdci. Kdybych se dnes vrátil, uviděl bych lidskou bídu, lidi, kteří jsou pronásledováni a sedí ve vězení a já bych jim nemohl pomoci. Ti, kdož tam dnes řídí kulturu, jsou oportunisté, jimž bych ani nepodal ruku. Práví Čechoslováci, ale i praví Rusové, Poláci, Maďaři by mnou museli opovrhovat, protože ví, proč jsem v Československu nezůstal. V cizině lze nekompromisně hájit stanovisko proti nivelaci pojmů a i nadále se zastávat pravého, ryzeho národního ducha a cítění. Režim mně slíbil všechno, pakliže se vrátím a tento slib by asi i splnil – pouze „Nět“ z Moskvy by to snad mohlo změnit –, kdybych se zavázal, že budu jen dirigovat a mlčet. Koncertní síně by byly plně komunistických funkcionářů, kteří by mi tleskali, zatím co venku by lidé stáli frontu na brambory, maso, chléb a nevinní z politických či jiných důvodů by seděli ve věznicích. Národ by mnou pohrdal a měl by pravdu. Moji známí, přátelé a dřívější kolegové podepsali prohlášení, v němž souhlasí s odsouzením a uvězněním Václava Havla a dalších členů Charty 77. Takovým způsobem se podkopává morálka národa. To je podstata a pravá tvář komunismu.“

Tyto, ze srdce pryšící věty pevně vyjadřují vše, co cítí a jak smýšlí každý poctivý čl. exulant. Jaký to kontrast proti různé té exilové chamradi, která čistí kliky na zastupitelských úřadech čl. komunistického režimu na Západě, „upravuje si svůj poměr“ k pražským místodržitelům a pravidelně nebo nepravidelně pak jezdí se „blýskat“ do ČSSR, kterou dříve rozhodně ne z důvodů politické perzekuce opustila! Přičemž zcela určitě nezůstává jen u „blýskání se“ u přibuzných a známých. A zmiňuje-li se Rafael Kubelík o těch „oportunistech, jimž by ani nepodal ruku“, neplatí to ve stejné míře též o čl. komunistických emigrantech a jejich přímých i nepřímých lokajích, kteří v r. 1948 celou tu národní porobu zavinili a nesou a navždy ponosou za to plnou odpovědnost? I když se dnes vyvalují někde v Římě, ve Vídni, ve Spolkové Republice Německo, ve Švédsku, v Anglii a vůbec všude, kde lze ještě dýchat duch svobody, který oni svými marxismem a leninismem páchnoucími výpary i nadále znečišťují.

Felix UHL

FENOMÉN BAROKO

Při studiu architektury /bylo to mé původní povolání/ stál jsem často v hlubokém až pokorném obdivu před barokními katedrálami či kostelky a klečel před barvami ozářenými oltáři – vše bylo proti renezanční živé a v pohybu. Vzpomínám-li na barokní chrámy, vyvstává mi řada italských měst a přesto – myslím-li to nepojmenovatelné kouzlo baroka, vzpomínám na Prahu barokní. Uvědomil jsem si, že baroko i v literatuře nebylo jen novým uměleckým směrem, stylem či slohem, nýbrž novou metodou tvůrčího myšlení, tvůrčí práce, přesněji novou životní filozofií.

Luis T r e n k e r

Baroko je jedno z posledních velkých kulturních období, které v integrální symbióze uměleckého projevu mělo široký mezinárodní charakter, neslo jasně rysy univerzalizmu a zahrnovalo stejně literaturu, jako výtvarná umění, hudbu, architekturu, užité i lidové anonymní umění. Projevily se v něm nové dynamické výboje a dramatické představy jak o mnohotvárnosti a věčné proměnlivosti světa, tak živý zájem o prostředí, o živelnost v přírodě, o okolí člověka a také zájem o jeho vnitřní boje mezi dobrem a zlem; stejně tak jako oživení hluboké víry a lásky ke Kristu a jeho Matce. Snaha o umocnění prožitku i dojmu vedla barokního umělce k monumentalizaci forem, vzrušenému až mystickému patosu, dynamice a dramatické celé životní spekulace. Její dominující syntézou byl smysl protikladu klasických hodnot. Kompoziční stylovou základnou se postupně stávala antiteze ve svém jádře teologická, odmítající samoučelnost a spějící k symbióze chápané ve smyslu křesťanských zákonů. Základ myšlenkového světa baroka je náboženství a filozofie vědomého směřování k metafyzické jednotě. Podle Bohdana Chudoby nelze jednu věc historicky vyvrátit, že totiž „p ř i z r o d u b a r o k n í m ý š l e n k y b y l p r á v ě i n t e l e k t t a k ě i n n ý j a k o m y s t i c i s m u s“. A kdyby tedy působil na vývoj baroka – i v českých zemích – jen nějaký španělský fanatismus, nebyl by nikterak stačil na vytvoření tak velké plodné, tvůrčí epochy kulturních dějin lidstva.

Výraz /termín/ baroko vznikl s největší pravděpodobností z portugalského slova BAROCCO, což bylo označení pro perlu nepravidelných tvarů, někteří vědci mu připisují španělský původ, pro velký rozkvět barokní epochy ve Španělsku, a to jak v umění, tak ve filozofii, literatuře, teologii a mystice. Španělský termín

BERRUECO se používal již od XVI. století a byl vzat z oblasti uměleckého řemesla, především totiž klenotnictví a zlatoryectví. Méně se již ujal názor, že název baroko byl přijat z italštiny. BAROCO znamenalo zde překážku, hranici ve středověké scholastické logice.^{1/} Všechny tři termíny však jasně dokumentují, že slovo baroko se začalo užívat již v XVI. století v metaforickém či symbolickém smyslu. V umělecké oblasti se termín baroko vyskytuje až později.

V evropském pojetí časově zahrnuje baroko přibližně období od konce 16. až do 18. století, pochopitelně s podstatnými či menšími chronologickými posuny v jednotlivých západoevropských zemích. Všeobecně je uznávána skutečnost, že epochy, éry lidských dějin bývají vyvolávány estetickými měřítky, které od našeho podvědomí vnáší soudobá tvorba. Umělci jsou k těmto epochám více přitahováni – jedi tato tvorba vládnoucí ideologií potlačována, nebo charakterizována, v konkrétním případě baroka jako „projev upadající feudální společnosti, především jihoevropské, která se snažila urputným voluntarismem zastavit svou silnou dekadenci.“^{2/}

I odpůrci baroka musí přiznat, že jeho období můžeme přímo plasticky vystopovat expanzí umění ve všech oblastech. Sloh i literární styl rozšiřuje své hranice a vzrůstá – na rozdíl od předchozích epoch – i počet uměleckých druhů a forem ve všech kategoriích umění, včetně lidového. Správně podotýká Michael Kitson^{3/}, že k tomu ani tak nepřispěla ta okolnost, že asi v polovině barokního období byl jako středisko vystředán Paříž, ale spíše významný r ů s t j e d n o t l i v ý c h n á r o d n í c h o b l a s t í. A zde si právem připomínáme rudolfínskou a porudolfínskou Prahu. Všechny národní školy barokní úmyslně navázaly na domácí tradici, kterou podstatně rozšířily a obohatily ji o lidový prvek a také o umělecké užitkové řemeslo a celkovou výzdobu interiérů.^{4/} Z mezinárodního hlediska dnes vidíme, že barokní umění přenesli také začátkem 18. stol. do Latinské Ameriky a na Dálný východ katolictví misionáři, mezi nimiž byl i ne jeden Čech^{5/} a barokní architekturu pak angličtí kolonialisté na východní pobřeží Severní Ameriky.

Z poznatků, které jsem v úvodu uvedl, docházíme k závěru, že baroko jako stylový fenomén bylo komplexnější než všechna předchozí období. Obrazně řečeno rozvinulo celý vějíř heterogenních proudů a k tomu vlastní antitezi. Dominujícím faktorem byla vnitřní dialektika tohoto stylu, který zůstal osamocen, i když mnohé zdědila secese. Inspirační zdroje baroka, především v literatuře, měly jiné dominující aspekty a vycházely z jiné konstelační situace. Tomuto problému budeme věnovat pozornost v příštích kapitolách.

Barok formoval dalším rozvíjením zásad, znaků, dimenzí i metod principy tvrdí práce, které již existovaly v pozdní renezanici, a to téměř ve všech kategoriích umění a estetické spekulace. Proti určité – ne všude ve stejné míře – projevuující se kaptaxii konce XVI. století a na přelomu XVII. století, vynikl barok osobitou vlastností charakterizovanou novou živou mnohotvárností a dynamickou diferencovaností. Barokní umělci – a bylo lhostejno, zda se jednalo o malíře, básníka či architekta – usilovali o vytvoření ne jednotlivého uměleckého díla, ale transponovali své představy do j e d n o t n ě k o n c i p o v a n ě h o s o u b o r u u m ě l e c k ý c h p r o j e v ů. Tato myšlenka není v nesouladu, že nejcharakterističtějsími znaky baroka bylo duchovní vypětí a patos, dramatická snaha o uchvácení stejné výrazu jako dojmu, vzájemný nepokoj, hledačství, víření forem a ovšem pouze

zdánlivě disharmonie detailu i v syntéze celkového projevu. Projektilem doby byla ovšem živá víra a hluboká zbožnost. Bohdan Chudoba správně zdůrazňuje, že barokní antitezis „byla v jádře teologická ...“ myslíme-li vedle literatury ještě na ostatní odvětví lidské kultury, nebyl tu vlastně protiklad jeden, nýbrž množství protikladů a snad ještě lépe než slova protiklad by se tu dalo užít slova v š e s t r a n n o s t. Co totiž podle estetického měřítka stojí v opozici, může být v ostatním nazýváno všestrannou aplikací: a s tou se setkáváme jak ve C v i č e n í c h s v. I g n á c e, tak v pedagogických dílech J.A.Komenského, tak v dívech světla a stínů u Rembrandta. Ale ani tam, kde není této antitezičnosti nebo všestrannosti, nechybí teologičnost, směřující k s y n t é z e t r a n s c e n d e n t n í, a to je hlavní myšlenkou barokního ducha.“^{6/}

Tato duchovní syntéza baroka, jak o ni mluvili Bohdan Chudoba, Zdeněk Kalista, Václav Černý, Vladimír Helfert, František Kovárna či Josef Vašica, se nejlépe dokumentuje a ilustruje v oblasti malířství, sochařství, hudbě, ale i v integrální lyrice.

Tvůrčí snahou barokních umělců bylo rozbití ustrnulé komprimované renezanční formy, rozrušení renezančních zákonů tektonické rovnováhy, dále proražení uzavřené formy a harmonických proporcí v renezančním osamocení a klidu. Tento klid ovšem byl odrazovým můstkem nebo také cílem vzrušení, boj znamenal pro něj více než vyrovnání, zanícení okamžitého prožitku víc než prosté bytí.

Barokní umělec vnesl do svých versů, stejně jako do kompozice či architektonických plánů dynamický pohyb, rozruch, napětí, neklid a v malířství používal dosud nezvyklých světelných efektů, např. „prosvětlením palety“ Karla Škréty, a tím se snažil proniknout a také pronikl k duchu barokního člověka – k jeho mnohdy nechtěné a nechápané cestě k transcendentu, k tomu, co přesáhlo meze jeho poznání a zkušenosti. Proniknout k mystice baroka je kus namahavé cesty, na které mnohý z kavalírů Páně zbloudil a stanul na křižovatce cesty jiné.

+ + +

U barokních umělců najdeme ovšem projevy mythologické a alegorické, stejně jako v náznacích i symbolické, které jsou vytvářeny důmyslnou symbiózou zobrazování scén z Kristova života a zobrazování výjevů mučení prvních křesťanů pro víru v Ježíše a jeho nauku lásky, odpuštění a vykoupení. ECCE HOMO znělo častěji z kazatelny, písní chorálů, knih i soch a obrazů. Smysl Kristova utrpení dostával v baroku nové dimenze a novou inspirační náplň. Domnívám se, že nemožu toto úvodní zamýšlení ukončit jinak než citátem z knihy Václava Černého E s e j o b á s n i c k é m b a r o k u /Orbis, Praha 1937/ z kapitoly „Zrození barokního ducha“:

„Smutek renesance“ zůstává částí renesance. Jím jsme už letmo zachytili cosi ne zcela cizího baroknímu stavu ducha, ale přímo tohoto jména si netroufáme ještě užít. Smutek ten byl výrazem pocitu nejistoty, jež zažil končící 16. věk, byl odrazem pocitu toho v zrcadle renesančního ducha sama: ten zvážněl, zeskeptičel, ale zůstal si věren.

Vizme však člověka, jenž týrán tímto pocitem, mučer.rozkládáním hmot, jež působí renesance, neschopen žít v interregnu životních jistot, vzpeře se prostě osudu, který mu renesance chystá a přímo popře jejího ducha! Čím bude jeho vzpoura? Bude vznětem, rozmachem, výbuchem vůle k jistotě. Elánem a někdy křečí vůle k pravdě celé, úplné, takové jakou měl středověk a jakou má náboženství. Celá

bytost lidská, cit, myšlenka i vůle, vezme tu útokem pravdu, rovněž rázem úplnou, ihned absolutní.

„Je suis maître de moi comme de l'univers,

Je suis, je veux l'être ...”

praví básník: Jsem pán sebe jako světa, jsem jím, chci jím být. A ovšem, duše zde pravdu nevyvozuje, nenalézá ji na konci počtu nebo myšlenkové výstavby, duše do ní vniká, duše s ní splývá. Neboť poměr lidské duše a pravdy není tu naprosto poměrem tvůrce, stavitele a výtvoru, jako u duchů renesančních. Je, možno říci, přesně opačný: splývající s pravdou, splývá zde duše s nekonečným, absolutním principem, z něhož sama vzešla, a jejich spojení je činem lásky. Je splynutím lásky s láskou a nekonečným zmocněním té lásky menší, lidské. Zmocnění – Plenitudo potestatis. Však cítili onu celou, jedinou Pravdu, o níž duše – jejíž stav zde rozebíráme – usiluje, jako Lásku, toť už prostě a zřejmě ji přisuzovali tvořivost, úmyslnost /tedy schopnost být příčinou i cílem/ a mítit nezadržitelně k tomu, cítit ji jako osobu. Splývala-li některým renesančním lidem Pravda s Bohem, pak to byl bůh nezjevitelný a nepocíitelný, jenž – algebraický fantom – stvořitel pohybu, sám v klidu – v nekonečnu se těšil za své dokonalosti. Však Pravda-Láska, již dobývá nás antirenesanční vzbouřenecký? „Toť otec, toť matka, toť chůva”, možno volat s Bossuetovou sedmou Elevací. Je to prostě Bůh křesťanů. Ne nadarmo jsme před chvílí mohli užít latinského hesla jezuitů. Je to onen Bůh-Láska, v němž se mohla zrodit myšlenka vykoupit vlastní smrtí – sám nevinný – hříšníky, myšlenka která tak urážela, jak jsme viděli, cit pro spravedlnost Bodinova boha racionalistického. „Credimus caritati”, praví naopak po svatém Janovi člověk barokní. „Věřím v Boha Abrahamova, Boha Isákova, Boha Jakubova; ne filosofů a učenců”, volal Pascal do noci své konverse.”

Poznámky:

1/ Název je přejat od jedné figury logického sylogismu, příznačného svou abnormální komplikovaností. /Ve scholastice byla definice: „čtvrtý modus 2 figury. Horní návěst je obecně kladně, dolní návěst a závěr jsou částečně záporné/ Většina čtenářů si pochopitelně s těmito definicemi neví rady, uvádím je pouze proto, že při všech přednáškách o baroku mi byla položena otázka na i t a l s k ý původ slova baroko.

2/ Tento dogmaticky primitivní citát není ze stalinsko-gottwaldovského období padesátých let, ale nalezneme jej v Přehledném kulturním slovníku, který za redakce Václava Kocourka vydalo nakl. Mladé Fronty v Praze 1964! Na Slovníku spolupracovalo několik členů tehdejší ČSAV a universitních profesorů. Sborník je důkazem, že stalinský dogmatismus se neomezoval pouze na leta 1948 až 1955, jak se mnohdy mylně v roce 1967/68 dokazovalo.

3/ Michael Kitson: Landmarks od the Woorld's Art, THE AGE OF BAROQUE, London 1966, česky vyšlo toto dílo pod názvem Baroko a rokoko v nakl. Artia, Praha 1972.

4/ V barokní době se poprvé zapojuje systematicky do proudu nových druhů umění i výroba porcelánu a jeho umělecká výzdoba. Nové dekorační dokonalosti dosahují také zahrady, ať již zámecké, klášterní či dokonce městské. V dnešní terminologii

bychom řekli, že celá sídliště jsou nově dekorativně formována. Ne vždy k prospěchu celkového charakteru města, jak zdůraznil prof. Kovárna.

5/ Zdeněk Kalista: Cesty ve znamení kříže, Praha 1941, Evropský literární klub. Zprávy s dopisy českých misionářů XVII.-XVIII. věku ze zámořských krajů. – /Z úvodu k této významné knize, která obsahuje zprávy a dopisy 11 českých misionářů, cituji Kalistův dominující obraz baroka: „Daleký obzor – toť vábení vskutku osudutvorného významu pro barokního člověka! Ne nadarmo první počátky jeho stály ve znamení velkých objevných zámořských cest, počínajících výpravou Kolumbovou; prolamuje se v hlubiny nových a nových horizontů, jež jako by neměly mít konce, ocítil se západoevropský současník Micheangela jakoby tváří v tvář nekonečnu, zakoušel poprvé pocit, který se měl stát základním prožitkem baroka – pocit přiblížení se k Bohu skrze tento svět.“/str.7/

6/ Sborník BAROKO, Pět staří, vydala edice Jitro 1934 v Brně. Autoři studii: Bohdan Chudoba: Počátky barokní myšlenky /str.14/, Zdeněk Kalista: Úvod do politické ideologie českého baroka, Josef Vašica: O české barokní poezii, Jan Racek: Slohové a ideové prvky barokní hudby, Albert Kutal: Výtvarné umění baroka. Tento sborník měl historický význam, neboť se v mnohém stal odrazovým můstkem pro další objektivní bádání a hlubší studium českého barokního umění. Kniha, která ve svých premisách je dodnes platná. Sborník ukazuje, jak těžce se znovu kolem třicátých let probíjelo vědecké poznání o všech kategoriích baroka proti nastupujícímu ateistickému rudému kartelu nejrůznějších odstínů a směrů. Katoličtí a vůbec křesťanští autoři a vědci byli zahrnutí již tehdy do určité defenzivy /Jaroslav Durych/. Nejlépe to bylo vidět např. při obsazování univerzitních kateder či míst ředitelů Zemských a univerzitních knihoven atd. – Nicméně vědecké poznání baroka nebylo již možné zastavit a vyvrcholilo velkou celostátní výstavou Pražské baroko. Umělecká beseda byla jejím pořadatelem a výstava se konala ve Valdštejnském paláci a v Paláci zemského zastupitelstva. Trvala od května do září a jejím protektorem byl prezident republiky dr. Ed. Beneš.

Antonín Kratochvíl: O H E Ň B A R O K A
Ukázka z prvního dílu. Kniha vyjde v listopadu 1984.

PRVNÍ ŽENA VE ŠVÝCARSKÉ VLÁDĚ

Dne 2. října tohoto roku zvolil švýcarský parlament v Bernu poslankyni za švýcarskou liberální stranu v Kantonu Curych paní Elisabeth Kopp jako první ministryni /Bundesrätin/ ve švýcarských dějinách. Paní Kopp, povoláním právnička, převzala ministerstvo pro policii a spravedlnost. Od r. 1956 se velmi angažovala pro uprchlíky a pronásledované. Od roku 1982 je předsedkyní Mezinárodního Sdružení pro udržování Helsinských dohod se sídlem v Curychu /International Helsinki-Association/. Její nová funkce jí jistě umožní pečovat o zvýšenou mezinárodní činnost švýcarské vlády v oblasti humanity a lidských práv.

fu

VÁCLAV ČERNÝ O BENEŠOVĚ ODTAVENÍ OSUSKÉHO

Ve IV. díle svých Pamětí, který je nesporně jednou z hlavních událostí exilového vydavatelství minulého roku, se Václav Černý mezi jiným podrobně a nuancovaně zabývá prezidentem Benešem. Vedle vzpomínek na setkání, která sugestivně líčí, se Černý pokouší o celkové hodnocení Beneše. Rozlišuje mezi Benešem-demokratickým politikem a Benešem-demokratickým člověkem. Prezident Beneš podle něho byl bezpochyby proslulým demokratickým politikem, nikoli však originálním politickým myslitelem; demokracii chápal jenom jako parlamentární stranický pluralismus. Demokratickým člověkem Beneš nebyl, scházel mu především charakter a mravní podstata. „Anebo jinak: za demokracii v Benešovi neručila mocná osobnost, nýbrž pouze nabyté přesvědčení a profesionální obratnost. / ... / Anebo ještě jinak: člověk v Benešovi nebyl hlubokého a ryzího demokratického ražení, a aby dosáhl demokratických a politických cílů, Beneš tedy neváhal, bylo-li třeba, používat velmi nedemokratických prostředků. Jeho političtí odpůrci, především z řad národně-demokratické a agrární pravice, Kramář, Dyk, Švehla, Hodža, to tvrdili již v dobách První republiky. Jeho činy v druhém exilu to potvrdily, způsob, jímž v odboji odstávil Hodžu a Osuského, nebyl bezvadný, ale o tom ať promluví Paměti Osuského, jenž ho nadlouho přežil, a nejsou-li dosud řádně sepsány, tím hůř pro Osuského a jeho památku. V exilu svou vůli a linii prosazoval vůbec nadměru neodvolatelně, nesnášel odchytit mínění, a výmluvná jména lidí, které nechal bez rozpaků padnout, poněvadž nesouhlasili především s jeho důvěřivou politikou východní, Wenzel Jaksch, Bechyně, Feierabend, Nečas, Gustav Winter, vrhají na jeho metody silný stín.“ /Paměti IV., Toronto, 68 Publishers, 1983, str. 201/.

Na str. 207 se v této souvislosti Černý opět zmiňuje o případu Osuského: „Ano, Beneš-diplomat odpovídá i na otázku po Benešovi-politikovi a Benešovi-člověkov: po celý život dovedl Beneš zamezovat, aby v oblasti naší zahraniční politiky vedle něho vyrostl a mohl se rozvinout jediný další talent. Nepřál si možné konkurenty, v této funkci se měl za nenahraditelného, jediného povolaneho. To vytýkal a těžce nesl, tuším, již Švehla. A také si sám žádného nevychoval, nechtěl. Vypěstoval si řadu diplomatů schopných, totiž schopně poslušných, myslitelného náhradníka vlastního pěstění neměl. S jediným svým diplomatem zdatným a jenž měl přitom zahraniční koncepce citelně rozdílné od jeho, a kterého přitom odstranit nemohl, s pařížským Osuským, byl po celý život au pied de guerre froide /na válečné noze/.“

Černý shrnuje svůj úsudek o E. Benešovi takto: „Na otázku, nese-li prezident Beneš podíl viny na debaklu naší demokracie v únoru 1948, odpověď zní nepochybně: ano. Je sice pravda, že na tom našem místě v srdci Evropy, na přesném rozhraní dvou světů, kde jsme se měli v únoru 1948 stát obětí velmocenské hry, jsme se ocitli bez jeho viny. Ale jak nás do té hry zamíchal a postrčil. Jeho povaha – jeho osobní traumata mnichovská – jeho nepronikavé poznání stalinismu – jeho konjunkturní falešné hráčství s demokracií – vše spolupracovalo na výsledku a k výsledku. Žádná omluva s něho nesejme znamení počtáře , jenž se přepočítal.“ /str.207/

Černého umlavený ale důsledný úsudek o Benešovi je bezpochyby rozumný. Jak je to však s Osuským, o němž se Černý vyjadřuje jako o Benešově schopném konku-

rentu? Štefan Osuský sám Paměti nenapsal, zanechal však rozsáhlý archiv, který s laskavým svolením paní Pavly Osuské prostudoval český historik a politolog univ. prof. Dr. Josef Kalvoda /USA/, autor známé knihy *Czechoslovakia's Role in Soviet Strategy* /Washington, University Press of America, 1978/. Kalvodova studie „Osuský kontra Beneš“ přináší nejen mnoho neznámého či málo známého ze života významného diplomata Dr. Štefana Osuského a z jeho potýkání s Dr. E. Benešem, ale je také užitečným příspěvkem k diskusi o Benešovi, který se narodil právě před 100 lety, a o naší politice před rokem 1948 vůbec.

JOSEF KALVODA

PAMĚTI VÁCLAVA ČERNÉHO

Čtvrtý díl „Paměti“ Václava Černého vyvolal velkou pozornost a některé jejich části byly otištěny v periodickém tisku. Protože je v nich hodně materiálu, čtenář si z nich může vybrat co chce, co se mu líbí či nelíbí. Vzhledem k tomu, že se jedná o rozsáhlý svazek, nemůžeme se zabývat všemi jeho aspekty a omezíme se jen na to nejpodstatnější.

Musíme předeslat několik generálních pozorování o memoárové literatuře. Její význam spočívá nejen v tom, co autor výslovně říká, ale na co dělá jen narážky a zamlčuje. Navíc, autorova paměť nemusí být vždy přesná, spolehlivá a dobrá. Některé události se neseběhly historicky tak, jak je autor popisuje a někdy se mýlí. Např. Černý píše, že Helena Koželuhová „žijící od r. 1945 v exilu a celkem v nouzi“, žila až do r. 1948 v Československu. /Viz Václav Černý, Paměti IV., 68 Publishers, Toronto, Ont. Canada, 1983, s.401/ Chruščev pronesl svoji řeč denuncijící Stalina v roce 1956 a nikoli v r. 1957. /s. 551/. Někdy autor předbřhá událostem, racionalizuje svůj či jiných postup, plete si data či tiskář při sázení dělá tiskové chyby. /Viz s. 152, 197, 388/ Jeho interpretace jsou obvykle subjektivní. Vyjadřují jeho filozofii či její neznalost, předsudky a názory podložené fakty anebo jen domněnkami. Některým lidem měří dvojím loktem a třeba si i někdy protičeří.

Hned v první části své práce se Černý zabývá otázkou odsunu německého obyvatelstva z Československa. Cituje řeč prezidenta Edvarda Beneše v Brně dne 12. května 1945, v níž prohlásil, že německý národ „přestal být v této válce už vůbec lidským, přestal být lidsky snesitelným a jeví se nám už jen jako jediná velká lidská nestvůra...“ Dodal: „Řekli jsme si, že německý problém v republice musíme definitivně vylikvidovat ...“ Krátce nato s balkonu brněnské radnice říká shromážděným zástupcům: „Můj program je – já to netajím – že otázku německou musíme v

republiky vylikvidovat." /s. 33/ Tedy hlava státu uvádí do politického žargonu výraz používaný komunisty a dává mu tím respektabilitu.

Ve svém komentáři o odsunu Černý píše, že „bez ohledu k míře individuální a konkrétní mravní viny celý národ do posledního dítěte“ musel „pykat za zločiny uchvatitelů státní moci.“ Neřká ovšem naplno, že těmito uchvatiteli státní moci byla Národní fronta v čele s Benešem. Lamentujeme, že jsme „popřeli sami sebe, svou minulost, svoje křesťanské a humanistické demokratické tradice, zapřeli První republiku i Masaryka. Politika se stala záležitostí síly, nikoliv mravnosti a práva. A žádná stranická složka se u nás neukázala lepší než druhé. ‚Masarykovi‘ národní socialisté si zrovna chutě osvojili demagogii odsunovou a protiněmeckou, měla u nich vítaný osten proti ‚internacionalistickému‘ komunismu. Kam se poděla šetrnost k lidským právům člověka, osnova naší ústavy? ...“/s. 34/ Kapitulu uzavírá rozsudkem: „Za lepšího než naši protivníci, než kdokoliv, se od května 1945 chceme vydávat? Bez myšlenkového a mravního prožitku pětáctýřicátého nelze ani dnes s klidnou myslí odhadnout naši spravedlivou národní budoucí vyhlídku ...“ /s. 38/

Černý tedy říká jasně, že proces, jehož výsledkem bylo vytvoření totalitního režimu, začal v r. 1945 a nikoliv až v r. 1948. Ovšem v letech 1945-1948 Černý podrobný komentář nenapsal a odhodlal se k tomu až po velkém časovém odstupu. Jak píše na str. 530, tento svazek psal v r. 1980. Tedy nějakých třicet pět let po květnu 1945. V r. 1945 sympatie ho vedly k „radikální levici.“ /s. 33/ Považoval se za socialista a revolucionáře. Píše, že si uvědomoval „pustou stranickou demagogii národních socialistů, když se, podníceni některými výroky ‚svého‘ Beneše, od počátku pověřovali preferenčním právem nenávidět Němce, naléhali na jejich totální a kvapný exodus, jejich paušálnímu nacionalistickému zástí proti vinným jako proti nevinným ...“ /s.133/ Nepamatujeme se, bohužel, že by Černý byl býval v oné době odmítl princip kolektivní viny. Koho volil v r. 1946 nepíše a o předvolebním pamfletu „Proč budu volit komunisty“ se ani nezmiňuje.

Jaký byl tehdy jeho postoj se dovídáme jen z kusých narážek či poznámek, jako např. o banderovcích, příslušnících Ukrajinské povstalecké armády /UPA/, kteří byli při ústupu přes československé území na Západ honěni po lesích čs. partyzány, vojáky a příslušníky SNB. Chycení byli vydáni buď Polsku či Sovětskému svazu, aby byli zlikvidováni. Ač Černý, jak píše, je „u sebe“ nenazýval lupiči a bandity, „stranil polským a sovětským spojencům.“ /s.141/ Tedy byl na straně utlačitelů a nikoliv bojovníků za svobodu.

Jinou ukázkou tehdejšího postoje Černého je krátká zmínka o profesorovi Zaleském z exilové polské skupiny v Paříži při jeho návštěvě Prahy v r. 1946. Černý se s ním střetil. Zatímco „Zaleckí prohlašoval naši víru v Moskvu za hrubý omyl a Benešovu politiku příkré obviňoval, já hájil obojí.“ píše Černý. /s. 119/

Po válce Černý předsedal očistné komisi spisovatelského Syndikátu /s. 49/ a účastnil se tedy honby na čarodějnice mezi čs. spisovateli, aniž tušil, že za několik let bude i on obětí nové čistky. Zřejmě tedy tehdy podstatu sovětského režimu nepochopil a šel s proudem, ač, jak píše na str. 343 „V roce 1945 již dávno celý svět byl poučen o podstatě stalinismu a zeskeptičtel k jeho metodám, zjevná byla pravda o procesech let třicátých, vědělo se povšechně o pracovních táborech, věznicích, o hekatombách lidských životů, o nelítostném egocentrismu, o vyhlazovací megalomanii

Diktátorově, které svedly cesty Revoluce z její dráhy a přinutily ji požírat vlastní její autory a děti, Trockým počínaje ...” /s.343/ V letech 1945-1948 se tyto věci Černého přímo netýkaly a tedy neviděl, co vidět nechtěl. Nebyl ovšem sám, kdo se řídil starým politickým maximem „Což jsem strážcem bratra svého? ”

Na několika místech Černý rozebírá svůj vztah k prezidentu Benešovi. Píše: „Nejraději jsem ho slyšel líčit jeho zkušenosti se Stalinem. Prezident Beneš se domníval, že má Stalina v hrsti. A rád se tedy šířil jak o Stalinových projevech přísně k nám, tak i o svých osobních službách Stalinovi, jimiž nám tuto Stalinovu dobrou vůli nepochybně získal ...” /s.192/ Jednalo se o Benešovy hovory v Moskvě v prosinci 1943, které si ovšem prezident Beneš vykládal po svém, zatímco Stalin se Benešovi jen smál pod fousy, jak to říkali naši předkové. S rozhořčením se Černý zmiňuje o případu maršála Tuchačevského, ač, jak je známo, v r. 1947 Beneše za jeho roli v tomto dramatu neodsuzoval, když tehdy vyšly prezidentovy „Paměti”, v nichž si Beneš dělal zásluhu za „odhalení” Tuchačevského spiknutí proti Stalinovi. /V letech šedesátých byl Tuchačevský v Sovětském svazu plně rehabilitován. Byl obětí falešných obvinění a falešných svědků./

Pro Černého demokracie je „především charakter a mravní podstata” a tedy rozlišuje mezi Benešem-demokratickým politikem a Benešem-demokratickým člověkem. Tvrdí, že „demokratickým politikem Beneš jistě byl”, protože pro něho demokracie byla „parlamentární politický pluralismus.” /s.199/ Avšak „člověk v Benešovi nebyl

hlubokého a ryzného demokratického ražení, a aby dosáhl demokratických politických cílů, Beneš tedy neváhal, bylo-li třeba, používat velmi nedemokratických prostředků. Jeho političtí odpůrci, především z řad národně-demokratické a agrární pravice, Kramář, Dyk, Švehla, Hodža, to tvrdili již v dobách První republiky. Jeho činy v druhém exilu to potvrdily, způsob, jsmž v odboji odstavil Hodžu a Osuského, nebyl bezvadný, ale o tom ať promluví Paměti Osuského, jenž ho nadlouho přežil...” /s. 201/ Charakterizuje ho následovně: „Prezident Beneš byl vskutku člověk bázlivý, a právě proto nepřímý, taktický, postranní, přímo fyzicky uhýbavý, ostražitý a plachý ... byl z rodu mužů, co se bojí facek.” /s. 204/ V prosté mluvě by to tedy bylo vyjádřeno slovem zabělec. A jako všichni zbabělci, Beneš kapituloval před těmi, které považoval za silnější, jak tomu bylo v r. 1938 a 1948, a mstil se na svých kritikách, protivnicích a rivalech, když měl k tomu příležitost. Mezi nimi byli Jiří Štříbrný, Rudolf Beran a Jozef Tiso. Není ovšem žádnou novinkou, že mu účel světil prostředky.

Černý přiznává, že věřil Benešovi, jeho optimismu a v jeho politiku. Jednalo se především o jeho východní orientaci a jeho spolupráci s komunisty. Černý píše: „Tyhle naděje byly, v Benešovi i nás všech, ohlasem, resudiem, aktuální interpretací starého mínění TGM, že se bolševismus bude postupně demokratizovat a vnitřně liberalizovat samotnou silou dějinné vývojové nutnosti ...” /s. 198/ /Říká zde pravý opak toho, co píše na str. 343. Viz citát shora./ Černý pokračuje: „S tím souvisely i naděje, které prezident Beneš vkládal v Klementa Gottwalda. Byl k nim oprávněn? A svědčily o jeho státnické prozřetelnosti?” Beneš se „domníval”, že má Gottwalda za sebou, „měl zato, že se jím dal Gottwald přesvědčit o správnosti československé politiky v posledním desetiletí, pokládal ho za dostatečně poučeného událostmi.” /s.198/ Přání bylo otcem myšlenky jak u Beneše tak i Černého. Oba se mylili, i když to

naplno Černý nepřiznává. V únoru 1948 komunisté přebírají moc úplně a Beneš jim při tom asistuje. „Nová vláda si okamžitě dává prodloužit platnost retribučního zákona, jenž přece vypršel již posledním dnem roku 1947 – a dr. Beneš návrh na prodloužení podepíše!“ /s.226/

Na mnoha místech Černý denuncuje Čecháčky a Slováčky a neskrývá se svým pohrdáním pro ně. Po únoru 1948 čechákovství se projevilo masovým vstupem do Komunistické strany Československa. Lidé se tlačili do KSČ, „národní socialisté šmahem, strana Benešova, ó, ta zapálená líheň české malosti a bezcharakternosti ...“ píše Černý. Hned ale dodává: „Ale já jsem ve skutečnosti pro tu nesmírnou mravní demoralizaci přímo úpěnlivě hledal omluvu i výmluvu ... Hledám ji vlastně dosud ...“ /s. 247/ Proč? Protože se nedovedl propálit k podstatě věcí, poněvadž se stále pokouší o kvadraturu kruhu. Zůstává nadále Socialistou. Odmítá pouze stalinismus a formuluje to následovně:

„Řekl jsem už, že důvody mého rozchodu se stalinským revolučním socialismem byly základně a zásadně mravní. Socialistou jsem byl od mládí, domnívám se, že jsem jím dosud. Po celý Protektorát jsem v odboji spolupracoval s komunisty, na rozdíl od mnoha jiných jsem byl přesvědčeným straníkem této spolupráce. V mém dosavadním životě a kulturním působení jsem si hledal, a také jsem našel, svoje nejlepší přátele mezi komunisty a socialisty a tuším, že jsem krajní levice svoje přátelství i mnohonásobně osvědčil v dobách zlých i nejhorsších, nemám, co bych si po té stránce mohl vyčíst a co by mi krajní levice mohla klást na vrub jako nelojálnost ...“ /s. 342/

Nepochybně mnohý čtenář není nadšen Černého charakteristikou Čechů a Čecháčků. Píše: „Chamrad mezi námi, a máme ji v našem národě víc než kterýkoliv národ jiný, vyjádří ten talent tím, že se chtivě vrhne za výhodami každé situace, rozmělní ji svými slinami, kašle na její neblahý význam, zabsurdní ji. Ti nejlepší a nejvěrnější mezi námi nastaví záda a odmítnou vzít skutečnost na vědomí. Jedno společné má to nízké i výsostné, Čechácci a Češi: schopnost sebeklamu máme úžasnou ...“/s.249/ Zde Černý referuje především sám k sobě. Je gnostikem, který nevidí strukturu reality, žije ve světě snů a iluzí, které se mu změnily v nihtmare – noční můry. Kdyby byl schopen vidět věci tak jak jsou, neklamal by sebe i jiné. To ovšem předpokládá věřit v Pravdu-Boha, poněvadž bez něho strukturu reality není možno pochopit. Ne každý se zachoval před únorem a po únoru tak, jak Černý a tudíž ne na každého lze aplikovat jeho frázi: „Servilnost Čecháčků vybuchuje silou kosmické události. Vedle tohoto obludného masového šílení, které nicméně zůstávalo chladně řízeným podnikem ...“ /s. 275/ Černý generalizuje ze své vlastní zkušenosti, zapomínaje přitom, že byli Češi, kteří se proti komunismu postavili hned v r. 1945 a že mnozí z nich se nenechali zlomit ani poté, když pro ně po únoru 1948 přijela StB a když se octli za mřížemi. Na rozdíl od Černého, ti věřili, že jsou větší síly mezi nebem a zemí než Beneš, Stalin a komunistická strana. Nebáli se zastat německého zajatce, když ho chátra obírala o to poslední. Postavili se za nevinné a proti falešným svědkům, kterým šlo o majetek obviněných, proti hyenám a chamradí, o které píše Černý. Ti se ale řídili příkázáním „Milovati budeš bližního svého, jako sebe sameho“ a ne svatým zákonem sobectví. Ti nerozkrádali německý majetek, poněvadž pro ně platilo Desatero, včetně „Nepokradeš!“ a „aniž požádáš statků jeho“. Bude národ zachráněn proto, že byli a jsou tito spravedliví?

Černý uvádí jména celé řady jednotlivců, zvláště spisovatelů, kteří dělali kariéru v údobí „stalinismu“. Vyjadřuje se o nich následovně:

„Před první světovou válkou nás velmi urazil rakouský kavalír výrokem, že Čech je buď hulvát anebo líbá ruku. Kdyby byl mohl poznat našeho poúnorového režimního spisovatele, byl by hřešil spíš jen nepřesností, poněvadž lokajství a hulvátství se nevylučují a český spisovatelský čeledín v sobě obojí slučuje dokonale ...“ /s.279/

Ódy na Stalina a Gottwalda byly nejenom specialitou Vítězslava Nezvala, ale i jiných, kteří se klaněli novým modlám poté, když ty staré vyšly z módy a byly odhozeny do starého harampádí. Tak např. Marie Pujmanová olizovala „bláto Štollových škorní s pokorou, s jakou by nikdy nebyla odvážila lichotit své starší modle, TGM!“ /s.283/ Černý denuncuje servilnost autorů a intelektuálů. Vzpomíná Nerudova výroku o člověku, který je „každým coulem posluha“, a přitom se snažil, aby mu lidé uvěřili, že je králem tím, že „lže, překrucuje pravdu, zapírá, pomlouvá, hanobí, uráží. Lež byla samým živlem režimního intelektuála, atmosférou, v níž se koupal a do níž chtěl strhnout celý národ, vdechoval i vydechoval ji tak přirozeně, že byla zřejmě jeho živlem rodným ...“ /s.283/ Ti, kteří nechtěli žít ve lži a se lží, žili často v kriminálech anebo v externím či interním exilu.

Jak se dívá Černý do budoucna? Jeho vyhlídka je velmi pesimistická. „Naše životní dílo bude vůbec zasutou špinou trosek, vítr odvane náš smysl a zkáza nás ještě nadlouho přesáhne. Zkáza byla očividně mravní, běželo na prvním místě o rychlý rozklad charakteru a ethických standardů československého levicového vzdělance. Tomu bych měl porozumět lépe a rychleji než jiní, sám jsem se vždy a od původu cítil jako radikálně-levicový intelektuál a vždy jsem se tím pyšnil, tvrdošjně na té povaze trvám dosud. Viděl jsem v naší vzdělanecké demoralizaci příčiny obecně-kulturní a národně české ... Od počátku 19. věku, neřku-li od Velké revoluce, patří k substancí a pyše moderního intelektuála náležet k levice, k dědicům těch, kteří roku 1789 sedali ... po předsedově levé ruce ... Levičáctví se stalo kulturně-dějinným mythem, být levičákem počalo přinášet intelektuálovi už samo sebou, automaticky znak výbornosti, vyšší kulturní kvality a shody se smyslem dějinného vývoje ...“ /s. 332/

Černý přiznává, že pokrok, demokracie a svoboda nejsou na levice, která zotročovala a za mravnost vydávala „prospěch menšiny a kritický rozum umlčovala roubítkem spasilné vševědoucnosti ... jméno levice nicméně ztratilo veškerý svůj smysl, historické oprávnění a čest, a být zván pravičákem stane se z pohany uznanou mravní pochvalou ...“ /s.333/ Proč? Černý byl haněn nadávkou „pravičáka“ a cítil přitom důvod k mravnímu sebeuspokojení, ačkoliv vnitřně trval pevně na svých „levicových jistotách.“ /s.333/ Tedy to byla zase subjektivní zkušenost, která ho přivedla k „vědomí synonymity jistého zdánlivého levičáctví a skutečného zpátečnictví.“

Na svoji a jiných adresu poukazuje, že „modernímu vzdělanci by mělo stačit několik zřejmostí, a hned ta, že Marx očividně nenáviděl křesťanskou morálku a morálku cti, a zavedl místo ní pogromistickou morálku třídního boje, „frontovskou“ mravnost, s jejíž pomocí se má probít do říše svobody zotročením společenské většiny a prolstít, prolhat dovoleno. Také lež ...“ /s.334/ Tedy Marx nepřinesl svobodu, ale zotročení! Jaké je to přiznání od „radikálního levičáka“! Tedy jádrem českého problému je zavrnutí křesťanské morálky lidmi, honosícími se svým

levičáctvím a akademickými tituly a přijetí „nové morálky“, která je v podstatě nemorální. „Nová“ mravnost je stará nemravnost.

Černý nebyl „vyakčněn“ z univerzity r. 1948, ale byl z ní odstraněn až teprve v r. 1951. V té době se stali obětmi čistek mnozí vedoucí komunisté, včetně Rudolfa Slánského. Uvězněn byl až v druhé polovině r. 1952 a byl propuštěn 31. dubna 1953. Byl osvobozen pro nedostatek důkazů. /s. 500/ Během jeho pobytu za mřížemi ani jeden z jeho levicových přátel – „nikdo z překynulých nabobů české kultury a literatury“ nenabídl jeho rodině pomoc, což pro něho „není věc k zapomenutí ani k odpuštění.“ / 501/ Je to ale pochopitelné: což nebyli tito lidé vyznavači „nové morálky, jejímž prvním příkázáním je „Což jsem strážcem bratra svého? “

Jako každý druhý, Černý měl příležitost přemýšlet o sobě během svého pobytu ve vězení. Uvědomil si, že celá řada jeho předsudků, např. „že lidé jsou hloupí ze zlé vůle a mýlí se naschvál a zlomyslně“, /s. 427/ je jenom následkem jeho vlastního povýšenectví, jeho zvyku lidmi pohrdat a považovat cizí „omyl jako osobní urážku.“ / 427/ Jaký div, že „platil za nadutce a odnášel si nefalšovanou nenávisť svých protivníků,“ kteří byli lidmi omylnými jako on. Svým „stalinským soudruhům“ je vděčen, že mu „z hnusu k nim“ dopřáli dotknout se „pocitu absolutna.“ /s. 430/

Ve spojitosti s případem Rudolfa Slánského Černý se zabývá i židovskou otázkou. Ač vytýká Václavu Renčovi údajný antisemitismus pro nějž byl očištnou komisí, za předsednictví Černého, zbaven členství ve spisovatelském Syndikátu na dva roky, mnohý židovský čtenář „Paměť“ bude znepokojen rasistickými výroky a bude v nich vidět sublimální protizidovství Černého. Ač lze souhlasit s Černého výrokem „Slánský u nás = Stalin u nás, všechny hrůzy a vraždy až do jeho pádu jdou u nás na jeho vrub,“ / 409/ není možno za něho činit kolektivně zodpovědnými všechny židy, či Židy, jak píše Černý. Slánský byl brutálním komunistou a stalinistou, a jak by mnohý pozorovatel poznamenal, horším a bezohlednějším než Klement Gottwald. Vina je však individuální a tedy nelze souhlasit s Černým, když píše, že Židé „nadhrouho se Slánským u nás zadlužili ... nikoliv oni jsou našimi mravními věřiteli,, nýbrž my, ať to nezapomenou!“ /s. 446/

V letech 1945-1947 Černý zjevně souhlasil s odsunem Sudetských Němců. Vždyť píše, že hájil politiku prezidenta Beneše. Jako tehdy výslovně nikdy neodmítl nekřesťanský princip kolektivní viny, aplikuje jej nyní v případě židů /píše vždy Židů/, ač v Čechách a na Moravě většina židů se asimilovala a považovala se za příslušníky buď národa českého anebo německého, tedy ne židovského. Jako nelze činit zodpovědnými všechny Čechy za odsun a zvěrstva tehdy spáchaná na jednotlivých Němcích, katolíky za Gottwalda či Plojgara, Čechy za Beneše, je nutno zahrnout princip kolektivní zodpovědnosti za Slánského a spol. v případě židů.

Po vítězství republikánské strany ve Spojených státech v r. 1952, kdy tato měla ve své platformě osvobození středovýchodní Evropy od komunismu, lidé v Československu očekávali intervenci, očekávali, že komunismus bude zatlačen zpět na Východ. Komunisté se před touto očekávanou intervencí třáslí strachem, zatímco nekomunisté v ní skládali velké naděje a byli zklamáni. Během voleb ve Spoj. státech byl Černý ve vězení a tak i on skládal velké naděje v prezidenta Eisenhowera. Byl zklamán a stal se kritikem Spoj. států. Podstatu amerického demokratického psychismu charakterizuje následovně:

„V první poloze ideové a mravní zpovrchnění amerického demokratického citění, jeho politická nedůmyslnost, neřku-li zaslepenost pochopit podstatu revolučního marxismu a porozumět tedy, že v jeho vývoji si lze jen málo slibovat od výměn osob a taktické linie ... Kde se v boji se světovým totalitním protivníkem exportní americký demokratismus nekryje s egoistickým ekonomickým zájmem země, tam se tento demokratismus vždy ‚humanisticky‘ uteče do iluze ‚zlidštěnosti‘ svého protivníka jeho ‚vnitřním‘ vývojem ...“ /s. 505/

Což tohle nebyl názor Masarykův a Benešův, když se jednalo o pomoc národnímu a demokratickému Rusku v roce 1919? Což tento „vývoj“ k demokracii a konvergenci kapitalismu a socialismu, demokracie a komunismu, nebyl Benešovým krédem během druhé světové války i po ní? Což tuto konvergenci nepropagoval jak veřejně tak i v soukromých rozhovorech se západními státníky? Což jim nezdůrazňoval, že Stalinovi mají věřit? Což Černý neobdivoval TGM a neobhajoval Benešovu politiku? Žádný americký prezident se nevyjádřil tak sobecky tvrdě, jako TGM 28. října 1919, když prohlásil: „Byl jsem a jsem proti intervenci v Rusku a Uhrách. V těžkých dobách každý národ si musí pomoci sám ...“ Navíc, výše citovanou generalizaci o americkém demokratickém psychismu je nutno zavrhnout jako historicky nesprávnou a neopodstatněnou.

Ti, kteří proti komunismu vždy bojovali a věřili v nutnost solidarity s jeho obětmi, mají větší oprávnění kritizovat americkou politiku, než má Václav Černý. Kdo se nechce učit z historie vlastního národa, kdo nechce slyšet o politických chybách TGM a Beneše, je nucen tyto chyby opakovat. Chceme-li dosáhnout, aby politika západních demokracií byla realističtější, správnější, mravnější a úspěšnější, nesmíme se bát přiznat chyby a omyly těch, kteří zavedli Čechy a Slováky do katastrofy, nesmíme se bát kritizovat chybnou politiku TGM a Beneše. Právě naopak, musíme na tyto chyby poukazovat. Nesmíme, jako pokrytci, měřit dvojím loktem. Na lži se budoucnost národa budovat nedá!

Jak jsem už napsal v recenzi Černého „Pláč koruny české“, otištěné před lety v Národní politice, je nám sympatická Černého láska a oddanost svobodě. Chceme-li si zachovat svobodu, pak musíme být ochotni se bit i za svobodu druhých. Svoboda je nedělitelná. Svoboda je ovšem pouze jednou stranou mince; druhou stranou je zodpovědnost. Jsme zodpovědni za to, co děláme či neděláme. Zda uhájíme pouze práva nás samých, anebo zda vystupujeme na obranu práv našich bližních. Kdo je našim bližním? Písmo sv. vypráví o milosrdném Samaritánovi – tedy každý druhý člověk.

Nejprve byla znásilněna práva Sudetských Němců, pak přišli na řadu ideová a političtí odpůrci komunistů a nakonec došlo i na socialisty druhu Černého a samotné komunisty. Není nám známo, že by se byl býval Černý zastal těch, kteří byli perzekvováni během let 1945-1948; i po únoru stále ještě se obhajoval a oháněl svým radikálním socialismem. Jako mnozí jiní, ve vězení si teprve uvědomoval, jaký byl rozdíl mezi tím novým „pokrokovým a socialistickým“ režimem a tím starým, „reakčním a zpátečnickým“, za který byl prolašován „žalář národů“ – staré Rakousko. Vězeňský řád z r. 1849!!/ nařizoval „oddělit vězně politické od lupičů a zlodějí; zakazoval dávat politickému vězni pouta, ukládat mu tělesnou práci, dokonce „politický“ nebyl povinen ani čistit vlastní celu; měl právo na vlastní oblek

a prádlo, na přilepšování své stravy z vlastních prostředků až do denní výše jedné zlatky, na volné návštěvy zvenčí, na přísun denního tisku a svobodně volené četby; denně se procházel na čerstvém vzduchu; směl podle libosti kouřit a svítit si v cele na svůj náklad do kterékoliv hodiny ..." /s. 479/ Národní mučedník, Karel Havlíček Borovský, ztrávil jen několik dní ve věznici krajského soudu v Kutné Hoře a byl při soudu osvobozen dvanácti hlasy českých porotců, jak stále ještě stojí psáno na plakátě oné budovy. Po r. 1945 se tato věznice hemžila „politickými“ a bylo s nimi zacházeno hůř, než s lupiči a mnozí z nich byli pověšeni z rozhodnutí „lidového soudu“.

Proč takový rozdíl v respektování lidských práv? Protože ten starý rakouský režim byl ovládnán lidmi, kteří se hlásili ke křesťanskému světovému názoru a nefídili se Kainovou zásadou „Což jsem strážcem bratra svého?!" I když se někteří pokřtění chovají nekřesťansky, hlásání křesťanské morálky přece jenom vede k jiným společenským a politickým uspořádáním, než hlásání Marxovy „morálky“ třídního boje a třídní nenávisti.

Černý není ani historikem ani politologem. Je literárním kritikem. Jeho Paměti nejsou tedy historií či pronikavou politickou analýzou, ale zajímavým dílem literárním. Jak sám píše, Černý si „otázky lidskosti-božskosti, vlastně theologické, zakazoval z úmyslu." /s. 92/ Nechtěl, ba přímo si zakazoval, zabývat se nejzákladnějšími otázkami lidského bytí, tím, bez čeho nelze pochopit strukturu reality a vidět věci tak jak jsou. Nejde o boj mezi levicí a pravicí, jak se mylně domníval, ale o zápas mezi dobrem a zlem, pravdou a lží, svobodou a tyraníí. Jde o přirozená práva jednotlivců a národů.

Právě tak jako Beneš i Černý je gnostikem, který nechce, ba přímo si ve své pýše zakazuje vidět strukturu reality. I když si je vědom nebezpečí, jak tomu bylo v letech 1945-1948, nepostaví se mu tváří v tvář, nemá odvalu pustit se do boje se zlem. Jde s proudem jako Čecháčkové. Jako Beneš věřil v magické formulky, ať už to jsou Spojené Národy, spojenecká smlouva se Sovětským svazem, sliby Stalinovy, levicové fráze o pokroku a socialismu, „levicových jistotách“ a o vývoji Sovětského svazu, Stalina a komunismu k demokracii silou „historické nutnosti“. Jako levicoví liberálové na Západě, i on, levicový radikální socialista, vždy viděl nepřítel na pravici, zatímco nepřítel lidských práv a lidské svobody a důstojnosti byl na krajní levici, k níž ho vždy táhly jeho sympatie. Pýcha ho zaslepila a tedy to, co píše o schopnosti sebeklamu u Čechů a Čecháčků, je názor, který především platí o něm. Všeobecně platný není, nikdy nebyl a doufáme, že nikdy nebude. V národě svatováclavském, cyrilometodějském a mariánském jsou lidé, kteří se ve své denní praxi řídí křesťanskými zásadami a kteří neklamou sebe ani druhé. Vidí věci tak, jak jsou, a jejich řeč je: „Ano ano, ne ne!“ Nebojí se jít proti proudem. Nezoufají. Mají naději. Dělejí to, co je správné a pravdivé a nehledí na to, zda je to „politicky únosné“, populární a zda jim to přinese prospěch či materiální ztrátu. Jsou to oni legendární Blaničtí rytíři, jejichž doba jednou přijde.

POVSTANIE SLOVÁKOV A JEHO ZNEUŽITÝ IDEÁL

Bývajú v dejinách národov chvíle, ktoré sa natrvalo výrazne zapisujú do letopisov, lebo tvoria živý a žijúci odkaz tradície. Je to vyvrcholenie národných snáh, diela generácií buditeľov a národovcov, sčítá sa tu množstvo úsilia a práce na roli národa dedičnej. Národ vystupuje z neznáma, anonymity, dostáva sa do povedomia civilizácie svojimi činmi a túžbou po naplnení najvrchovajejších ideálov ľudstva: ideálov humanity, harmónie, slobody, suverenity a dôstojnosti. Takouto chvíľou bol pre Slovákov rok 1944 – ich povstanie.

Kto čo vedel o Slovákov ešte na začiatku tohto storočia? Keď o ich bezmedznom útlaku zo strany uhorských vládnuvich tried začali písať Seton-Watson, známy pod menom Samuel Vitor alebo norský spisovateľ Bjornsterejorne Bjornson, dávali sa aj poučené európske národy na nich ako na akýsi neznámy africký kmeň. A pritom priamo v srdci Európy, pod oblúkom Karpát, sa odohrával zločin národnej a kultúrnej genocídy, ktorý hrozil asimiláciou, pomadařením Slovákov, prosto ich vymazaním z kultúrno-civilizačnej mapy Európy. A pritom tento národ mal svoju historickú tradíciu, pomerne bohaté písomníctvo a kultúrne statky, ktoré potvrdzovali, že ide o frečitý, zdravý slovenský národ, ktorý mal národ na suverénne, samostatný štátny a národný vývoj.

Meno slovenského národa sa dostávalo pomaly do povedomia Európy za prvej svetovej vojny, najmä zásluhou slovenských legionárov, ktorí spolu s českými bojovali na strane mocností Dohody a zaslúžili sa o porážku centrálnych monarchií. Ideove a politicky snahu bojovníkov zosobňovali T.G. Masaryk a Milan Rastislav Štefánik. Najmä Štefánikovo priekopnicke pôsobenie v prvom zahraničnom československom odboji zjednálo Slovákom isté meno a zvuk. Slováci za existencie prvej ČSR za pomoci českej inteligencie zaznamenali kultúrny rozmach, ktorý ich dostal na úroveň európskych národov; na asimiláciu a zánik odsúdený národ pomocou českého národa pookrial, vzhopil sa, uvoľnil sa jeho skrývané a potlačované sily, ožili talenty. Bola to najskvelejšia a najjasnejšia doba slovenského národa v jeho histórii, ak ju porovnáваме v historickej kontinuite do súčasnosti. Tento národ nikdy nemal toľko možnosti tešiť sa z civilizačných výdobytkov demokratického parlamentného systému, ako práve za toto dvadsaťročie. Všetko čo bolo pred tým, ale aj čo nasledovalo po ňom, stálo po úrovňou tohto obdobia, lebo nenaplnňovalo atribúty slobodného demokratického vývoja.

Plodné obdobie národného vývinu bolo prerušené rozpadom versailleského systému a nástupom nemeckého nacizmu. Pod patronátom Hitlera vznikla Slovenská republika ako vazalský, nacionálnosocialistický štát, preberajúci čoraz viacej prax, systém a tvárnosť nacistického štátu. Do duše slovenského národa sa prediejala jemu cudzia

ideológia, boli mu imputované prvky netolerantnosti, národnej a rasovej nenávisťi. Slováci, ktorí po stáročia žili spolu so svojimi židovskými susedmi, videli naraz žlté hviezdy ich vydelenia zo slovenskej spoločnosti, ich odchod do nacistických krematórií. Slovenská republika vyprodukovala o desiatku viac rasových zákonov ako mali povestné zákony norimberské a za každého slovenského Žida zaplatila 500 korún Tretej ríše za vyvezenie. Akoby sa nevyvážali ľudia, ale dobytok, či neuzitočný odpad. V kresťanskej tradícii vychovaný slovenský ľud nemohol pochopiť toto barbarstvo, vymykalo sa to všetkej jeho skúsenosti, tradícii, morálke, zvyku. A v prípade Židov to bolo už podruhé, čo sa v krajine evokovalo masové vyhnanstvo: v rokoch 1938-1939 vyhнали zo Slovenska českú inteligenciu, ktorá národu toľko pomohla – áno, aj lekára a humanistu Háľka, aj archeologa profesora Eisnera a tisíce im podobných. Čože sa to nasťahovalo do slovenského domu, ktorý bol údajne poprvé v slovenských dejinách suverénny a slobodný? Za akú cenu zločinov mala byť vykúpená táto sloboda?

Svedčí iba o duchovnej sile slovenského národa, ak túto podvodnú hru na vlastný národný štát odmietol. Bol to ve skutočnosti – aspoň formálne – prvý skutočne národný štát; Slováci sa nemuseli deliť o spoločný štát s nikým! Avšak aký vred zločinu sa zrazu pod vedením ľudáckej garnitúry tu vyvalil?

Je známe, že od roku 1939 začali na Slovensku pôsobiť protifašistické, demokratické odbojové skupiny, ktoré odmietli podvod s národným štátom a usilovali sa o nastolenie parlamentného demokratického režimu v obnovenej ČSR. Od polovice roku 1939 do leta 1941 bolo týchto skupín 12 – uvádzame iba tie najvýznamnejšie, ako bola Obrana národa, Lichnerova skupina, Evanjelická opozícia, skupina Stanislava Mareša, ilegálna organizácia sociálnej demokracie, skupina Jozefa Čiháka, skupina Justícia vedená prof. Kochom, skupina Zeta, skupina Pavla Blahu, skupina Karola Šátru, Zibrínova skupina Demec, a najvýznamnejšia skupina občianskeho odboja Flóra, vedená Kvetoslavou Viestovou, pôsobiaca až do vypuknutia povstania. V tomto čase slovenskí komunisti nechceli počuť nič o obnovení ČSR, neuznávali prezidenta Beneša a kydali hanu na demokratických slovenských politikov v zahraničí, akými boli Hodža, Slávik či Osuský. Slovenskí komunisti sa stotožňovali so štátnou politikou Sovietskeho zväzu, ktorý medzi prvými uznal slovenský štát, vyslal doň diplomatov; bol to dôsledok tej sovietskej politiky, ktorá viedla k paktu s Hitlerom v auguste 1939, k vyvolaniu svetovej vojny. Proti poľskému štátu spolu s Hitlerom a Stalinom zautočila vtedy z juhu aj slovenská armáda.

Slovenskí komunisti svoj postup a líniu odvodzovali zo smerníc a politiky Kominterny. Hitlerovu vojnu proti Poľsku a neskôr proti Anglicku a Francúzsku hodnotili ako imperialistickú z oboch strán. V priebehu roku 1939 ospustili pôvodne heslo, presadzované Júliusom Ďurišom, „Za slobodné Slovensko v oslobodenom Československu“ a prijali hesla „Za slobodné Slovensko“. Dňa 17. mája 1941 Viliam Široký priniesol s Moskvy smernicu o rozširovaní samostatnosti Slovenska a jeho zlepšovaní vzťahov k Sovietskemu zväzu. Vtedy prevládala Osoghova koncepcia „Sovietskeho Slovenska“, ktorá vyústila do programu boja za „Slovenskú sovietskú republiku!“ z leta 1941.

Súčasná režimová historiografia píše o komunistickom odboji na Slovensku od začiatku vzniku slovenského štátu. Je to nezmysel. Slovenskí komunisti nebojovali

za obnovenie ČSR a postupovali, ako im nariadila Moskva. Do vypuknutia nemecko-sovietskej vojny sa dŕžali na Nemecko ako na spojenecký štát so sovietmi! Tak aký odboj! Avšak po vypuknutí vojny na východe dominovali sekretárske tendencie zo strany komunistov, zabraňujúce zjednotiť odboj. Čo si mal myslieť Juraj Kapinaj, ktorý v auguste 1943 vyjednával v mene Flóry a sociálnych demokratov s Husákom a Novomestským, ktorí ešte viac ako po dvoch rokoch nemecko-sovietskej vojny boli proti ČSR – podľa historického svedectva „stavali sa proti stanovisku dr. Beneša a boli za pripojenie Slovenska k Rusku.”

To k ČSR neuprinné stanovisko komunisti zastávali aj potom, čo sa s časťou agrárnikov /Ursíny/ vytvorili vo Vianočnej dohode roku 1943 Slovenskú národnú radu ako spoločný orgán odboja. Dňa 7. júla 1944 dr. Husák vypracoval pre Moskvu správu o situácii na Slovensku, v ktorej písal: „Čo do budúceho štátoprávneho usporiadania: najradšej kombinácia s SSSR, keď ČSR, tak národne federovaná a socialistická. Po obnovení ČSR ... túžia tu ľudia práve tak, ako po svätostefanskej korune. – Chceme byť súčasťou SSSR. Keby dnes bola daná možnosť hlasovaním rozhodnúť, kde chcú Slováci štátoprávne patriť, aspoň 70% hlasovalo by za pripojenie k SSSR, snáď 20% za novú ČSR ...” Navonok sa predstaviteľia V. ilegálneho výboru KSS /Šmidke, Husák, Novomestský/ tvárili ako lojálni demokrati, usilujúci o obnovu ČSR s prezidentom Benešom, za chrbtom chystali spojencom nôž, ako sa to napokon naučili od Gottwalda či Lenina.

Komunisti neboli schopní zjednotiť odboj – vylučovali z neho tzv. čechoslovakistov, tj. celú Flóru a prevažnú časť sociálnych demokratov, neprijateľný im bol aj dr. Vavro Šrobár; Ursíny nehovoril ani za všetkých agrárnikov, chýbala tam skupina Ševčíkova. Tak akáže vedúca úloha v príprave povstania? Bolo isto historickou satisfakciou, že proklamáciu o posvtení Slovákov 29. augusta 1944 napísal práve komunistami odmietaný Šrobár, že mobilizáciu a prvé vojenské akcie vyhlásilo Goliano vojenské ústredie a že v čase vypuknutia povstania v Banskej Bystrici nebol ani jediný zástupca vedenia KSS; Husák sa o ňom dozvedel na bratislavskom námestí od známej „bielej pani”; Novomestský tri týždne cestoval z Bratislavy na povstalecké územie, Šmidkeho izolovali soviety v Moskve.

Povstanie Slovákov bolo predovšetkým povstaním armády; ona bola hlavnou silou a nosným činiteľom bojov. Bojovú tarchu spočiatku nieslo 18000 slovenských vojakov a dôstojníkov, partizánske oddiely, ktorým sa dlho pripisovala priorita, mali iba 7000 príslušníkov a v mnohom povstaníu uškodili, keď sa nepodriadili vojenskému veleniu, terorizovali obyvateľstvo a robili akcie, ktoré poškodili povstanie /napr. vyhodením harmaneckého tunelu; vojaci museli prenášať výzbroj cez hrebene Nízkých Tatier/. Pravda, časť partizánov v povstaní bojovala hrdinsky a zapísala sa pozitívne do dejín slovenskej rezistencie.

Soviety zväz si neprial národné povstania, ktoré by plne on nekontroloval. Nechal vykŕvacať Varšavské povstanie. SNP materiálne takmer nepomohol: 365 ton materiálu bolo iba kvapkou do mora armáde, ktorá nemala zbrane. Keď spojenci chceli poslať pomoc, soviety ju blokovali, že vraj Slovensko leží v ich operačnej zóne a na opakované žiadosti Britov nedali nikdy pozitívnu odpoveď. A tak 6 pevností B-17 mohlo 6. októbra 1944 z Bari priviesť iba ako dar 16 ton materiálu, v ktorom však bolo 150 bazúk a 2800 rakiet do nich, čo bolo kvalitatívne nezrovnateľne viacej než

136 protitankových zastaralých sovietskych pušiek! Spojené štáty Titovu odboju poslali vyše 76 000 ton vojnového materiálu a evakovali na 14 000 ranených. Tomu sa povie skutočná pomoc!

Slovenské povstanie bolo celonárodnou záležitosťou všetkých demokratických zložiek, ktoré si priali obnovenie ČSR. Nobolu tu žiadnej vedúcej úlohy KSS. Napokon po vojne to sám Novomestský priznal. Dnes sa však z povstania robí revolúcia v Huskovej a Plevzovej interpretácii a zo slovenskej demokratickej armády už revolučná, bárs komunistická armáda. Komunisti sa snažia zneužiť povstanie na potvrdenie svojej legitimacy v národe, ktorú nemajú ani historicky ani súčasne. Preto o to viacej kričia.

Treba však jasne povedať: Slováci po Titovom juhoslovanskom odboji a Varšavskom povstaní viedli tretie najväčšie povstanie na európskom kontinente za druhej svetovej vojny preto, aby obnovili duch demokracie a slobody, duch parlamentarizmu a obnovili spojenie so Západom. Tieto hlavné, protitotalitné ideály povstania komunisti zneužili a zradili. Nastolili antidemokratický, antiparlemantárny diktátorský režim, ktorý svojim duchom odporuje ideálom povstania. Zavliekli Československo po okupáciu Sovietov, čím zavrhlí jeden z hlavných ideálov povstania zbaviť sa okupácie totalitnej nacistickej mocnosti. Treba teda jasne v tejto chvíli povedať, že komunisti nemajú právo sa hlásiť k živým myšlienkam a odkazu SNP, ktorý svojou intolranciou, indiktrínáciou zavrhlí, prekrútili a obrátili vo svoj opak. Povstalci bojovali za slobodu občana a nie za jeho znevolnenie totalitným režimom; povstalci bojovali za zvrhnutie okupanta a nie za jeho znovunastolenie.

Inšpirúce ideály povstania, ideály slobody a demokracie žijú napriek tomu, ako ich komunisti zenužívajú a falšujú. Tieto živé ideály zostávajú trvalou súčasťou slovenského národného vedomia a dejín Slovákov.

SVATOVÁCLAVSKÉ SYMPOSIUM

Ve dnoch od 26. do 29. září 1984 se konalo v římském Nepomucenu „Svatováclavské symposium“, tentokrát určené převážně pro české kněze a bohoslovce v exilu. Při té příležitosti došlo také k setkání a rozhovoru s Otcem biskupem Škarvadou. Vzápětí po ukončení symposia navštívil dne 30. září Nepomucenem Svatý Otec Jan Pavel II.

Přednášky prvního dne se soustřeďovaly převážně na téma cyrilometodějské tradice, jejíž duchovní principy vystihli zejména P. Tomáš Špidlík S.J. a P. Dr. Emil Valášek. Dr. Vladimír Neuwirth poukázal pak na život této tradice ve Slezsku na přelomu století. — Druhého dne vzbudily pozornost přednáška Dr. Jindřicha Holečka o fenoménu Božího bojovníka v západoslovanské tradici a pokus Ing. Miloše Rabana nastínit pojem teologie dějin národů. Nečekaným překvapením byla přednáška Prof. Štumpfa o svatováclavských motivech v dosud neznámém díle Franze Kafky. — Závěrečné přednášky konfrontovaly ideu tradice s přítomností: Dr. Rie Preisner pohovořil o některých základních kategoriích politické filozofie 20. století, P. Josef Koláček S.J. se zabýval aktuálními otázkami vysílání vatikánského rozhlasu.

LATENTNÍ EUROKOMUNISMUS A „DOBROVOLNÁ SLUŽEBNOST“ V ČESKOSLOVENSKU

Po oficiálním rozpuštění Kominterny v r. 1943 mnoho západních pozorovatelů věřilo, že dostanou-li se po válce v některých zemích k moci komunistické strany, nebudou se pokoušet kopírovat sovětský režim, nýbrž nastoupí vlastní cestu k socialismu v souladu se zvláštními historickými, kulturními a politickými tradicemi svých národů. Mluvíci komunistických stran, obzvláště ve východní Evropě, podporovali tento názor – a mnoho nemarxistických politiků i voličů, zejména v Československu, jej rovněž sdílelo. Dějiny revizionismu mezi západními marxisty nasvědčovaly jeho oprávněnosti: Revoluční radikálové mezi nimi nikdy nadlouho nepřevládali a revoluční pokusy fanatické menšiny se nikdy nesetkaly s trvalejším úspěchem.

Už v poslední fázi XIX. století Millerand a possibilisté ve Francii, Bernstein, Vollmar a další reformisté v Německu, ba i sociální aktivisté v jiných zemích zavrhlí myšlenku proletářské revoluce a vedli podstatnou část tehdejších marxistů na cestu ústavnosti a demokracie. O čtvrt století později se i jejich původně nehorlivější kritik Karl Kautský obrátil stejným směrem a vzal s sebou většinu zbývajících radikálů. Celosvětová organizační roztržka v marxistickém hnutí po 1. světové válce vedla k vytvoření silných sociálně-demokratických stran, spolupracujících pozitivně a konstruktivně ve vládách různých zemí, byť i stále ještě pod praporem marxismu. Revolučním komunistům zůstal pouze zbytek méněcenné menšiny, schopné sice soustavných nepřijemností, ale nikoli vážné bezprostřední hrozby. Zvýšená podpora mezi masami i intelektuály, kterou některé komunistické strany získaly po 2. světové válce, byla namnoze považována za příznak a důsledek i jejich demokratizace a odinternacionalizovaného zvlastenčení.

Avšak už během prvních tří poválečných let se komunisté ve všech zemích sovětské sféry zmocnili monopolní vlády nedemokratickým způsobem a zavedli stejný despotismus, jaký existoval v SSSR. I tehdy však ještě některé hlasy na Západě tvrdily, že východoevropští komunisté byli k imitování Kremle donuceni hrozbou Rudé armády v jejich zemích nebo aspoň na jejich hranicích, kdežto soudruzi na Západě, mimo dosah krasnoarmějců, by se nikdy neuchýlili k neustávním metodám nebo brutálnímu teroru. Avšak i tato hypotéza byla brzy zdiskreditována, když kolem roku 1950 přední komunisté i ve svobodném světě /v čele s vůdci dvou největších marxistických stran Evropy, Thorezem ve Francii a Togliattim v Itálii/ jeden po druhém veřejně prohlásili, že jejich programem zůstává revoluce a diktatura proletariátu – a že v případě války mezi jejich zemí a SSSR budou komunisté bojovat na straně Sovětů.

Nicméně se ještě v letech padesátých zvedla v západních komunistických stranách nová vlna revizionismu /reprezentovaná členem ÚV KSJ Onofrim, organizačním referentem KSF Lecoeurem, význačnými intelektuály Hervém, Lefebvrem, Rolandem aj./ a zasáhla i některé prominentní soudruhy v sovětském bloku /např. tři členy ÚV KS Východního Německa Schirdewanna, Wolwebera a Oelssnera/.

V té době však byli starí radikálové dosud pevně u vesla, zvítězili při vnitrostranických konfrontacích a udrželi i stranické kádry na Moskvou předepsané linii. Nicméně nebyli schopni zamezit úchytkám v myslích. Posléze zemřeli, byli nahrazeni příslušníky už jiné generace a sovětský vojenský zásah proti soudružskému režimu v ČSSR se stal katalyzátorem nového vzednutí marxistického revizionismu v některých zemích na Západě. Tak jako kdysi Kautský, tak se nyní i četní zuřiví bojovníci proti úchytkářství v letech padesátých stali úchytkářskými revizionisty sami. Mnozí z nich byli teď už v klíčových pozicích a tudíž schopni změnit kurs svých stran. Avšak ačkoliv příznaky posunu soudobého eurokomunismu ve směru sociáldemokratismu jsou dnes jasnější a početnější nežli kdykoliv za posledních 50 let, západní státníci, politici a politologové jim nevěnují pozornost. Pochopitelně. Lidé neradi opakují své dřívější omyly a blamáže – a proč by měli věřit nedávným výrokům Carillovým, Azcarateho, Berlinguera, Denise, Napolitana aj. více než slibům např. Gottwaldovým před Vítězným únorem?

Nicméně je známo, že komunističtí vůdci Československa a Polska nejprve přijali pozvání k účasti na Marshallově plánu r. 1947 a odvolali je teprve na přímý rozkaz Moskvy. Že únorový převrat v ČSR v r. 1948 byl dirigován sovětským zvláštním vyslancem Zorinem. Že /podle Evžena Loebela/ chtěl Gottwald i potom ještě vést Československo „svou vlastní cestou k socialismu“, ale Stalin mu to zakázal. Že /podle J. Rabase aj./ tehdejší ministr zemědělství soudruh Ďuriš nechtěl přikročit k okamžité násilné kolektivizaci i malozemědělců, avšak Smrkovský na ní trval, „abychom znovu získali plnou Stalinovu důvěru, otrěsenou našim omylem s Marshallovým plánem“. O 20 let později se tentýž Smrkovský stal jednou z hlavních postav v demokratizačním procesu Pražského jara. Řada dalších prominentních komunistů, kteří prováděli nebo aspoň nadšeně podporovali i ten nejhorší teror z pozdních čtyřicátých a začátku padesátých let, jsou nyní v exilu na Západě a hlásají „socialismus s lidskou tvář“, ačkoliv se stále prohlašují za marxisty a spolupracují s komunistickými stranami ve svobodném světě.

K tomu, abychom uvěřili, že tyto lidé, stejně jako jejich západní soudruzi, opravdu změnili svůj postoj k ústavnosti, demokracii, lidským právům atd., by bylo nutno nejprve najít nějaké přesvědčující odůvodnění a vysvětlení jejich projevovaného hromadného obrácení se ještě předtím, nežli je intervence sovětské armády zbavila moci po srpnu 1968.

Často citované tvrzení, že je k tomu pohnula ubohá hospodářská situace země a autoritářství prezidenta Novotného, postrádá reálného podkladu. I přes přemnohé nedostatky a organizační nejasnosti byla hospodářská situace i životní úroveň v ČSSR r. 1967 nesrovnatelně lepší než o 10-15 let dříve, kdy nikdo z komunistických prominentů a pozdějších konvertitů si nestěžoval, že průměrný občan si nemohl představit možnost auta, víkendové chaty, magnetofonu či dokonce sebenepatrnější a nenápadnější politické amnestie nebo rehabilitace. Míra útisku pod

autoritativním Novotným je zvláště zjevná na případech, kdy za urážku hlavy státu, čin trestný i za Beneše a Masaryka, byl velmi kritický spisovatel odsouzen na 3 roky a omilostněn za několik měsíců – něco nemyslitelného v letech padesátých. Jak to tedy, soudruzi, kterým nijak nevadily kruté politické a ekonomické restruktury za Gottwalda a Zápotockého a kteří zuřivě aplaudovali každému rozsudku smrti nebo doživotí i za malé a vykonstruované přečiny, se najednou nemohli smířit s mnohem menšími nedokonalostmi komunistického režimu Novotného?

Podle jiné verze to bylo osvětlené řízení liberála Dubčeka, jež vedlo KSČ na cestu k humanitní demokratičnosti. Avšak srovnáme-li jeho slova, snahy a činy před, během a po jeho působení ve funkci generálního tajemníka strany, vidíme jasně, že Dubček nic neřídil a nikoho nevedl, nýbrž byl proti své vůli vlečen spontánním vývojem, jenž se naprosto vymkl jeho kontrole: Postupně, ale rychle, bez jakýchkoliv pokynů nebo i jenom povolení shůry, cenzorů ve sdělovacích prostředcích přestávali cenzurovat, tajní policisté přestávali udávat, soudcové přestali vynášet předepsané rozsudky za politické delikty atd. Teprve když Dubček poznal, že se mu už nemůže podařit přimět dřívější služebníky k návratu k jejich předešlé poslušnosti, přivoliil k oficiálnímu zrušení už stejně neexistující cenzury, k reformě už stejně nefungující politické policie, k revizi již stejně nevybíháných soudních norem atd. Snažil se vzbudit dojem, že pohybuje kormidlem, jehož se křečovitě držel, zatímco kormidlo zmítalo jím.

Mohlo k takovému vývoji vůbec skutečně dojít?

Možnost hromadného a úspěšného ignorování autority i v netužší diktatuře vysvětlil už před 450 lety Etienne de la Boétie v *Discours de la servitude volontaire*. Poukázal na to, že moc diktátora nezávisí na množství či síle zbraní, vojáků nebo žandarmů, nýbrž na dobrovolné poslušnosti skupiny lidí jemu bezprostředně podřízených. Pod touto skupinou existuje další vrstva vyšších funkcionářů, kteří dobrovolně přijímají rozkazy a předávají je třetí vrstvě vlastních podřízených. A tak dále až k poslednímu úředníkovi, vojákovi, policistovi nebo dělníkovi. Lidé v nižších vrstvách se nepodřizují nezbytně proto, že chtějí, nýbrž protože cítí, že musí, když ostatní také poslouchají. Avšak u příslušníků horních vrstev je poslušnost či „služebnost“ dobrovolná; ať už proto, že s rozkazy souhlasí, nebo z úcty či oddanosti k nadřízenému, nebo prostě z oportunismu. Je-li však řetěz autority přerušen hromadným odmítnutím služebnosti v horní vrstvě, i nejsilnější diktátor je bezmocný a může být odstraněn bez jakéhokoli násilí /jako se to stalo Chruščevovi/ anebo prostě ignorován /jako v případě Dubčeka/.

V Československu v r. 1968 odepřela většina příslušníků nejvyšších vrstev další poslušnost Novotnému, ale na rozdíl od sovětského ÚV z r. 1964 se začala přít mezi sebou. Další vrstvy tedy přestaly tlumocit a vymáhat předchozí rozkazy zdiskreditovaného prezidenta, ale také ignorovaly nové, často vzájemně protichůdné instrukce nejednotného a zřejmě neustáleného vedení strany a vlády. A tak se „liberalizace“ z nedostatku přenášené autority začala nezbytně šířit až do nejnižších vrstev. Ani Novotný, ani Dubček, Husák, Indra, Bílak či kterýkoliv jiný „vůdce“ nemohl jít a osobně zatknout a držet ve vězení všechny neposlušné cenzory, soudce, funkcionáře, publicisty atd. A v nastalé atmosféře nikdo, ani tajná či veřejná policie, neměl chuť se to pokusit udělat za ně. Jestliže tehdy vůbec existovala nějaká de facto vláda,

kteří byli lidé ochotni projevit „dobrovolnou služebnost“, nebyl to Dubček-Svoboda-Černík, nýbrž Vaculík-Sviták-Procházka. Těm prvním sice národ provolával slávu a oddanost, ale poslouchal je jenom do té míry do které opakovali to, co předtím hlásil triumvirát druhý.

I všechny armády Varšavského paktu byly ještě dva týdny po okupaci naprosto bezmocné, protože se jim nepodařilo zahnat nikoho do dobrovolné služebnosti. I lidé jako Kapek nebo Indra měli v té době větší strach z vlastního národa nežli z eventuelního sovětského testu za svou pasivitu – a Brežněv později projevil shovívavé porozumění pro jejich postavení. Situace se začala „normalizovat“ teprve poté, když se Dubček a Svoboda vrátili z Moskvy a dokázali namluvit národu, že začne-li je poslouchat, okupační armády odtáhnou ze země. Tím se jim podařilo obnovit hierarchický řetěz dobrovolné služebnosti, což také umožnilo postupné nahrazení „nespolehlivých jedinců“ soudruhy oddanými sovětské formě marx-leninismu.

Ačkoliv většina komunistů v ČSSR, Rumunsku a západní Evropě tomu nechtěla věřit, marxistický socialismus byl v Československu v r. 1968 opravdu ve smrtelném nebezpečí. Při různých volbách do místních a podnikových výborů nedostali komunisté ani jednoho „poslance“ – jasná předzvěst pro eventuelní svobodné volby do příštího parlamentu. Situace byla rovněž zralá pro obnovu svobodného podnikání. Nikoliv odstátněním podniků či jejich navrácením dřívějším majitelů, nýbrž postupným spontánním zrodem soukromých firem, schopných stále úspěšnější konkurence s nevykonnými, zbyrokratizovanými podniky státními. Většina čs. komunistů, stejně jako většina římských katolíků po 2. vatikánském sněmu, neuměla pochopit, že dogmaticky ideologická instituce se nemůže zreformovat. Prosazované reformy, ať jakkoliv objektivně chvalyhodné a populární, mohly vést jedině k sebezničení anebo v nejlepším případě k rozštěpení. Vytrvale opakovaná vyznání věrnosti socialismu a Sovětskému svazu nemohla tedy režim Pražského jara zachránit. Většina komunistických vůdců v ostatních zemích Varšavské smlouvy věděla, že v zemi s dlouhou tradicí západního humanismu by demokratický socialismus nezbytně vedl k pouhé neokapitalistické sociální demokracii, a rozhodla se jednat.

Proč však tolik evropských komunistů, kteří v letech čtyřicátých a padesátých projevovali bezvýhradnou oddanost Sovětskému svazu i proti vlastním národům a nadšeně schvalovali i ty nejnelibší akce režimů v socialistickém bloku, obrátilo v letech šedesátých a sedmdesátých, kdy se i SSSR jevil vnitřně mnohem liberálnější nežli za Stalina, pryč od Moskvy a směrem k socialismu s lidskou tvář?

Důvody byly mnohem více psychologické než objektivně věcné či politické. V dobách trýzně a soužení potřebuje většina lidí k mentálnímu přežití nějakou odůvodněnou věru v lepší budoucnost. V dobách značných a rychlých změn v životním prostředí, ať už k horšímu či k lepšímu, mnoho lidí ztrácí existenční orientaci a potřebuje nějakou systematickou ideologii, jež by mohla ze vnímavého chaosu vytvořit nějaký smysl, eschatologický význam a pevný bod v kosmickém pořádku. Jedinci, kteří dokáží předložit takovou ideologii lidem a vzbudit u nich věru, získají od nich nekritickou důvěru a oddanost. Kdokoliv se pokusí podryt tuto mentálně životodárnou věru anebo rozrušit řád, s kterým je spjata, stane se smrtelným nepřitelem uvěřivších. Společný boj proti nepříteli upevní jejich vzájemnou solidaritu a úspěch ještě zvýší jejich bezmeznou důvěru a oddanost ideologickým vůdcům.

Během hrůz 2.světové války, v následujícím strachu z obnovy fašismu a německého revanšismu /po léta uměle živěném propagandou/ a uprostřed mnoha situačních změn v letech čtyřicátých našlo mnoho lidí za války v okupované Evropě onu víru v marxismus. Protože se marxismus představoval jako jediná vpravdě vědecká ideologie, vyhovovali racionalistickým intelektuálům. Poněvadž sliboval konkrétní zlepšení spolu se sociální spravedlností, přitahoval materialistické oportunisty stejně jako idealistické utopisty. A těm dělníkům a rolníkům, kteří se cítili dotčeni občasnými snobstvím některých příslušníků horních vrstev anebo kteří jim prostě záviděli, sliboval příležitost k sociálnímu, hmotnému a mocenskému zrovnocnění. Stalin byl představován a vnímán jako nadlidský genius, který během jediné generace přetvořil zaostalou a zpustošenou zemi v moderní a prosperující světovou velmoc a obrátil zdánlivě beznadějný ústup v slavné vítězství. S pomocí okouzlených básníků se stal milujícím, vševědoucím a všemohoucím otcem dobrých a zmatených lidí všech národů. Národní komunističtí vůdci byli jeho apoštolové a v politbyru bylo spatřováno neomylné magisterium. Cítil-li věřící pokušení mít nějaký jiný názor, považoval to pouze za důkaz své vlastní nedokonalosti a důvod k veřejnému pokání. Zdálo-li se mu, že se skutečnost liší od ideologických pouček, bylo jasné, že on sám nedovedl pochopit skutečnost a musí mlčet, nechce-li se hloupě blamovat.

Tato slepá, ale za daných historických okolností naprosto pochopitelná víra vyústila v hierarchickou dobrovolnou služebnost ve všech vrstvách stranického systému. /Bezpečnější oportunisté předstírali tutéž víru a snažili se jednat podle toho./ I nejkrutější rozhodnutí a akce strany byly pouze zkouškou pevnosti víry, jako Abrahamovo obětování Izáka, a vyžadovaly tedy nadšený souhlas, zejména schválil-li je Stalin.

Když se po Stalinově smrti Chruščev časem propracoval do postavení jeho dědice a nástupce, oddanost a dobrovolná služebnost věřících by se byla přenesla na něho jako na nového papeže či dalajlámu a komunistická víra mohla zůstat neotřesená ad infinitum – kdyby byl překonal ctinostné pokušení zkritizovat některé obzvláště hanebné výstřelky svého předchůdce. Důsledky jeho projevu před XX. sjezdem KS SSSR byly pro světový komunismus podobné důsledkům 2. vatikánského sněmu v katolické církvi:

věřící začali uvažovat: Jestliže předchozí ideologičtí vůdci neměli vždy pravdu a nejednali vždy správně, jak a proč mám věřit, že ty dnešní ji mají a správně jednaj? Jestliže některé z dřívějších doktrin a předpisů, prohlašovaných a považovaných za platné a závazné až na věky, nejsou platné a závazné až na věky, jak a proč mám věřit, že ty ostatní jsou? Zdá se, že když jsem býval v pokušení s nimi nesouhlasit, doopravdy jsem nehřešil. Ba právě naopak, já měl zřejmě pravdu a magisterium se mylilo. Takže v případě dalších eventuelních neshod mezi mým názorem a oficiální doktrínou budu raději důvěřovat vlastnímu úsudku a ignorovat ideologické autority.

Každá nová ideologie, jež se snaží standardizovat normy lidského chování kontrolou přirozených či animálních tendencí /což je ovšem nezbytné pro existenci jakékoliv společnosti/, potřebuje řadu generací systematické indoktrinace nebo totalitárního vymáhání, nežli se plně a permanentně zvnitřní /v soudobé sociologii a psychologii se pro to užívá výrazu „internalizace“/ i mezi nejoddanějšími věřícími, tj. nežli se dogmaticky přikazovaný postoj a jednání stanou nejprve zvykovými a nakonec

podvědomě automatickými. Marxismus je mladá ideologie, jež dosud neměla čas ke zvnitřnění ani mezi dědičnými marxisty. Také s rozptýlením strachů, jež přispěly k jejímu rozmachu, a se stabilizací sociálních poměrů ve většině Evropy /ať už tak či onak/ přestala být potřeba univerzální ideologie pocíťována tak silně jako v letech čtyřicátých a padesátých. Za těchto okolností jsou úvahy a úsudky různých evropských marxistů-komunistů nevyhnutelně a stále více usměrňovány latentními, v podvědomí znovuožívajícími vlivy dřívějších dlouhodobých národně a ideologicky kulturních tradic. V západní Evropě vedou inteligentnější soudruhy tím směrem, kterým předtím už vedly Bernsteina, Kautského, Onofriho, Garaudyho a jiné: přes demokratický socialismus k sociální demokracii. I když se budou třeba i nadále nazývat marxisty nebo eurokomunisty /neboť pouze náhlá a úplná konverze může zcela přetřhnout emocionální přichytnost aspoň k nálepce kdysi vyznávané víry/, ve skutečnosti přestávají být ve stále větším stupni i počtu jak komunisty, tak i marxisty. V tomto bodě, stejně jako v odhadu vývoje v ČSSR během r. 1968, je kritika Moskvy plně opodstatněná.

Mezi marxisty ve východní Evropě mimo SSSR byl eurokomunismus rovněž vždy latentní a vynořil se, kdykoliv nastaly vhodné okolnosti k hromadnému odepření dobrovolné služebnosti v nejvyšších stranických vrstvách, zejména v Maďarsku v r. 1956 a v ČSSR v r. 1968. Ač se několika dosud pravověrným marx-leninistům v každém případě podařilo obnovit jimi kýžený režim s pomocí Rudé armády, skutečný marxismus, coby úspěšná masová ideologie, je mrtev i tam a nemůže být vzkříšen, ani kdyby znovu nastaly okolnosti, které vedly k jeho dřívějšímu přijetí. Zatím co tradiční katolicismus má dosud určitou naději, že v budoucnosti získá nové konvertity pro své neempirické, duchovní a mimosvětsky věčné cíle, světská materialistická ideologie, je-li jednou zdiskreditována empiricky ověřitelnými skutečnostmi, nemůže být znovu vzkříšena v téže kulturní oblasti.

Sociální, politické i hospodářské systémy, pokud nebyly národům vnuceny vnější silou, jsou organickým produktem mentálního postoje /attitude, Einstellung/ lidí převládajících v dotyčné společnosti. Tento postoj lze vytvořit nebo změnit systematickou indoktrinací uvěřitelnými dogmaty, osmózou anebo hromadnou emocionální konverzí. Sovětský svaz není už dnes schopen šířit pravověrný marx-leninismus žádným z těchto tří způsobů – pouze hrubou silou. Ani většina zbývajících revolučních marxistů v Evropě už nechová respekt či aspoň sympatie k SSSR a nazývá se Maoisty, Trockisty anebo jinými jmény, symbolizujícími kritický postoj vůči Sovětskému svazu, jeho systému i politice.

Od decentralizace římské církve po 2. vatikánském koncilu se mnoho kdysi latinských kostelů zejména v Africe a indiánské Latinské Americe stalo dějištěm obnovy dřívějších odporných pohanských rituálů a pověr, byť i nadále pod znamením kříže a pod hlavičkou katolického náboženství. Podobně je i marxismus ve Třetím světě, kde neexistuje přímá mocenská kontrola Moskvy, většinou pouze nálepkou pro obnovu předkoloniálních barbarických tradic, jež jsou namnoze ještě hrůznější než bolševický teror v kdysi přece křesťanském Rusku.

Sovětský svaz je ovšem i nadále největší mocenskou a vojenskou hrozbou svobodnému světu, ale sovětský marx-leninismus coby programově politicky jednotná či aspoň mezinárodně koordinovaná ideologie už není.

KRIZE FILOSOFIE

Ed. Husserl pojednal důkladně o odcizení přírodních věd filosofii a naopak. Jeho soud je nekompromisní. Podle něho veškeré „metafyzické“ otázky, jak širě pojaté, tak i specificky pojaté v běžné mluvě, překračují svět jako universum pouhých fakt. Všechny uplatňují nárok na vyšší důstojnost než mají otázky, týkající se faktů, které jsou druhořadé.

Positivismus utal filosofii hlavu. Stal se největším škůdcem filosofie. Již v antickém pojetí filosofie čerpala svou jednotu z nerozlučitelné jednoty veškerého jsoucna, což znamená smysluplný řád bytí a problémů bytí. Smysl filosofie záleží v poznání řádu. Proto metafyzika jako věda o nejvyšších a posledních otázkách měla důstojnost královny věd, která všem poznatkům ostatních věd dodávala poslední smysl. To nebyla a není slabá stránka filosofie.

Nastal odklon od ideálu univerzální filosofie a filosofie se stala sama sobě problémem. Tím byl ale dotčen i smysl a možnost problematiky rozumu, protože filosofie je a zůstane vědou intelektuální. Rozum a jsoucno není možno oddělit, protože poznávající rozum určuje to, co je věc, co je jsoucno.

Krize filosofie je krizí všech věd, které jsou články filosofické universality, a tím i krizí samého evropského lidství v celém smyslu jeho kulturního života a v celé jeho existenci.

Skepsis o filosofii je zhroucením víry v rozum /nejen víry, nýbrž přesvědčení o schopnosti rozumu/, který každému jsoucnu, všem věcem, hodnotám a cílům dává smysl, uvádí je do řádu a do vztahu k pravdě, a to k pravdě o sobě, a tím i k jsoucnu.

Důsledky zhroucení řádu jsou nedozírné a trvají dosud, znehodnocují rozum a smysl, smysl dějin a svobody lidství, a odnímají smysl i jedinci a obecnému lidskému životu. Člověk ztratil i víru v sebe sama, v pravé a jemu vlastní bytí, které může mít jen ve formě zápasu o pravdu, aby i on sám byl pravdivý.

Úkolem vědy a rozumu je pravé bytí, kdežto dějiny nové filosofie se staly bojem filosofie se skepti, která rozum popírá, nebo jej pouhou empirií znehodnocuje a zlehčuje. Husserl potvrzuje pojetí pravé filosofie jako vědy o řádu, který lidská mysl poznává. Člověk pomocí filosofie zápolí o vlastní sebezpočtení; dnes jeho cesta vyžaduje zápasy se skepti, kterou mu nepravé „filosofie“ připravily.

Filosofie objevuje řád vesmíru

Lidské poznání svou povahou tihne k poznání absolutna. Rozum tvoří soudy z pojmů získaných ze zkušenosti, pomocí soudů vypovídá fakta, jimiž se smysl přizpůsobuje skutečnosti. Soud vypoví to, co je a co mu bytí ukládá, a tak vidíme v poznání přirozené tihnutí k dosažení plnějšho pochopení skutečnosti. Skutečnost je to, co je, co obsahuje vše, co je skutečné. Tihne k tomu bez omezení, k úplnosti toho, co je, tihne tedy k absolutnu.

V člověku je čistá touha po vědění, která je sama sebou neomezená a proto absolutní.

Předmětem té touhy je bez výhrad to, co je, čili jsoucnost. Jsoucnost v řádu jeví se dá určit svým vztahem k poznávajícím jako to, co se poznává a co zbývá k poznání, co se může poznat. Je to objekt přirozené a čisté touhy po poznání, ale zároveň to, co se má poznat pomocí pravých soudů. /Pravda je v soudu/

Pojem jsoucnost je abstraktní a to, co vypovídá, je univerzální, ale zároveň nejkonkrétnější /cokoli v každé věci, je jsoucnost/. Neznamená to, co se myslí, nýbrž to, co je, vypovídá skutečnost. Lidské poznání má finalitu, vnitřní dynamickou orientaci: svou vnitřní konstituci přirozené a spontánně táhne k tomu, co je ... Tato vrozená touha předchází každé pojetí a soudy. Je to vrozená aktivní dispozice, která se jeví v každém úkonu plně poznávajícím jako imanentní táhnutí ke všemu, co může vypovídat nebo postihnout pravými soudy skutečnost. Táhne k absolutnu jako k cíli.

Lidské poznání je proces a vývoj od nedokonalého k dokonalejšímu zmocnění skutečnosti, snaha po pochopení toho, co je. Svou přirozenou povahou hledá to, co je nepodmíněné, směřuje absolutně k pravdě. /Proto i noetika čili kritika je reflexe nad touto přirozenou vlohou a tímto určením myslí, aby pravda byla vědomá, jistá a evidentní./

Duchovní zápasy evropského lidství se odehrávají jako boje o filosofii, totiž boje mezi skeptickými filosofiemi nebo spíše nefilosofiemi, jež si podržely jen jméno filosofie, nikoli však její úkol, a skutečnou filosofii, říká Husserl.

Rozum a jeho přirozený cíl, jeho úsilí po lidské pravdě je s to odhalit „telos“ řecké filosofie, ryzí pravdu, protože je dána člověku „entelechie“, jak to objevila řecká filosofie: touha po pravdě je vkořeněna svou podstatou do lidství samého. Člověk je rozumová bytost /animal rationale/ a táhne k entelechii a je veden a schopen dosáhnout ryzí pravdy.

Racionalismus 18. stol. a jeho způsob, jak chtěl evropskému lidství získat novou půdu, byl hroznou naivitou. /Husserl/

Z rukopisu Úvod do filosofie, který ve strojopisných opisech koloje v ČSSR.

MIROSLAV NOVÁK

V ZPOMÍNKA NA METODĚJE HABÁŇ

Těsně před redakčním uzávěrkou jsme se dozvěděli, že ve vlasti zemřel 26. června 1984 prof. dr. Metoděj Habáň O.P. Bylo mu 85 let. Prof. Habáň patřil k té generaci našich katolických intelektuálů, která v těžkém období 30. a 40. let tohoto století dokázala velký kulturní čin, velkorysý pokus o katolickou renezanzi. Bylo to mnohotvárné hnutí, které zasahovalo do nejrůznějších oblastí od poezie /např. Jan Zahradníček/, prózy /Jaroslav Durych/, teologie /např. Braitl/ až po filosofii /Jaroslav Beneš aj./, přírodní vědy /Martinovský, Hýnek, A. Pavelka/, společenské vědy a žurnalistiku /Afréd Fuchs/, historii /zejména Pekařovi žáci, např. Zdeněk Kalista/. Dokázalo působit i za ztížených podmínek nacistické okupace, ale po roce 1948 bylo nemilosrdně vyhlazeno.

Metoděj Habábň patřil k našim nejvýznamnějším průkopníkům tomistické filosofie. Neobyčejně významná byla jeho *Filosofická revue*, kterou založil roku 1929 a která byla pochopitelně v r. 1948 zakázána. Je možné bez jakéhokoli přehánění říci, že *Filosofická revue* patřila k předním světovým filosofickým časopisům tomistické orientace. Nejenže dokázala prohloubit zájem o tomismus u mladých domácích autorů, ale byla též široce otevřena autorům zahraničním: francouzským, německým, polským atd. Není to také náhoda, že se v Praze konal r. 1932 mezinárodní sjezd pro tomistickou filosofii, kde mezi zahraničními účastníky byli např. E. Przywara, J.M. Bocheński, R. Jolivet. Vedle své redakční a pedagogické práce dokázal včas Habábň publikovat tři knihy: *Sexuální problém /1932/*, *Psychologii /1936/* a *Přirozenou etiku /1944/*, která je pravděpodobně jeho vrcholným dílem. V neproduktivnějším období svého života - 50. letech - byl pochopitelně umlčen. V době „tání“ mu bylo postupně umožněno aspoň zčásti se podílet na filosofickém životě, nejprve ve vybraných setkáních, později i v širší veřejnosti. V roce 1968 začal pod Habábňovým vedením na Karlově nám. v Praze veřejný cyklus pravidelných přednášek na filosofická a teologická témata, tzv. seminář pro filosofické a teologické diskuse. Kromě Habábňe tam přednášeli občas např. světlíci biskup pražský ThDr et PhDr Kajetán Matoušek, historik Zdeněk Kalista, filosof a pedagog Dominik Pecka a další. Jednou tam přednášel i řezeňský biskup prof. dr. Graber. Tento seminář byl zakázán, pokud si dobře vzpomínám, někdy koncem roku 1969. Prof. Habábň však nadále tak jednou za měsíc dojížděl do Prahy a pro užší kruh vedl přednášky a diskuse v soukromých bytech. Někdy v 2. polovině 70. let se pak vůbec do Prahy přestěhoval, což zjednodušilo kontakt se zájemci o jeho výuku.

Habábň byl tedy i v pozdním stáří intelektuálně činný, napsal také několik textů, které kolují v Československu ve strojopisných opisech nebo jako cyklostyl, např. *Úvod do filosofie / z něhož jsme uvedli shora ukázkou/, Kosmologii, Estetiku*. Jednou mi složitými cestami došla z Československa zásilka několika takových jeho spisů spolu s texty jeho žáka. Jsem rád, že aspoň jeden z nich nakonec přece jen mohl vyjít za hranicemi ještě za Habábňova života. Jde o *Filosofickou antropologii*, kterou vydala Křesťanská akademie v Římě v r. 1981 pod redakcí Dr. K. Bláhy, který k ní připojil některé své vlastní poznámky pod čarou, jež jsou vesměs spíše teologické než filosofické. Kvalifikovanou recenzi tohoto Habábňova díla, které záslužně a odvážně varuje před nesprávnostmi T. de Chardina, před nebezpečím spojovat křesťanství s filosofiemi bytostně ateistickými /mj. i s marxismem/ a před totalitními tendencemi, podal v několika exilových časopisech Dr. Stanislav Hofirek z Austrálie. Styl Habábňových prací je obtížný, což některé odradí. Je někdy třeba se jimi „prokousat“. Ale ten, kdo se nenechá zastrážit počátečními těžkostmi, obvykle nelituje. Pronikne do netušených hloubek.

Ještě důležitější než tištěný text je u Habábňe jeho mluvené slovo. Neměl sice spektakulárně velký počet žáků, ale zato jeho vliv byl trvalý, hluboký, mnohdy na celý život. Z Habábňe vyzařovalo zvláštní osobní kouzlo. Ten, kdo se s ním jednou dostal do styku, je jím už poznamenan a nemůže na něho zapomenout. Na jeho oduševnělé a ušlechtilé tváři věk jakoby váhal zanechávat nějaké stopy.

Habábň ještě raději než teologii přednášel metafyziku, etiku a psychologii. Často se

inspiroval také uměním. Zdůrazňoval, že lásku nesmíme oddělovat od pravdy. Byl v otázkách doktrinárních nekompromisní, ale nebyl nesnášenlivý a především měl značnou vnímavost a pochopení pro druhého. To vysvětluje jeho vliv na mladé, zejména na studenty. Velká většina těch, které pronikavě ovlivnil, zůstává doma. A je to možná dobře. I kdyby se jednou o naší politické budoucnosti mělo opět rozhodovat za hranicemi a v exilu, o „duši národa“ se nesporně rozhoduje především doma. A pro tuto životně důležitou věc vykonal dělník na vinici Páně Metoděj Habáň hodně, a to, co zasadil, roste a vydá své plody.

STANISLAV KRÍŽ

MOLOTOV A SACHAROV NÁSTROJE „NOVÉ“ ČERNĚNKOVY POLITIKY?

Josef Stalin vládl rukou tvrdou a necitelnou jednatřicet let. Po krátkém intermezzu tzv. postalinského kolektivního vedení, Nikita Chruščov zůstal po likvidaci soupeřů u moci jedenáct let. První zemřel možná na mrtvici, možná, že byl soudruhy z politbyra odstraněn; druhého vykopli z Kremle po palácovém puči a když v září 1971 zemřel, věnovala Pravda někdejšímu všemocnému pánu komunistického světa pár nevýrazných rádek na vnitřní stránce. Pak přišla ke slovu dynastie bolševických veteránů, sužovaných nemocemi. Maratóncem byl mezi nimi Brežněv, kterého museli nakonec podpat, aby na prvomájovém defilé na Rudém náměstí na tribuně neupadl. Zůstal šéfem partaje přes sedmáct roků, dokud si pro něho nepřišla zubatá s kosou, či, v termínech komunistické ideologie, zubatá se srpem a kladivem. Andropov byl rovněž fyzický chudák a neměl čas si ani zavládnout, sotva vytýčil svou linii, následoval své předchůdce do předpekli. Stačil však, pokud jde o vztahy mezi Východem a Západem, vyhotit situaci na samý okraj studené války: přerušil ženevská jednání o nukleárním odzbrojení, posílil sovětský vojenský potenciál o další jaderné střely a pokusil se destabilizovat západní Evropu vražením klínu mezi ní a Spojené státy kvůli americkým raketám.

Od jara tohoto roku je u vesla Konstantin Černěnko. Když byl zvolen primus inter pares /prozatím, než na sebe strhne rozhodující moc/, kladl si svět otázku, dojde-li v Moskvě k alespoň mírné vnitřní a zahraničněpolitické změně kurzu a když ano, pak kterým směrem. Několik týdnů po Černěnkově zvolení se nedělo nic významného. Toto krátké období imobilismu si mnozí politikové na Západě stejně jako demokraticky smýšlející občané ve východoevropských zemích vysvětlovali jako příznivé znamení určitého obratu k liberálnější, pružnější politice. Černěnko obnoví přerušovaná jednání v Ženevě, Černěnko uspíší setkání na nejvyšší úrovni s Reaganem, Černěnko povolá oštěže uvnitř a vyhlásí alespoň částečnou amnestii politických vězňů,

Černěnko podhrne železnou oponu, aby se do hermeticky uzavřené sovětské společnosti dostalo trochu čerstvého vzduchu. Ukázalo se, že soudruh Černěnko tyhle naděje zklamal: nikdy od Stalinových dob nebyly vztahy mezi světovými sepervelmoceci vyhocenější a atmosféra mezi Východem a Západem mrazivější. Co osobně považují za určující charakter současné, a jak se zdá i budoucí politiky Konstantina Černěnka, je vztah nynějšího vedení ke dvěma mužům, naprosto rozdílným svými charaktery, mravním citěním, činností i cíli, ale spojeným v současném kontextu tím, čemu se říká paradox: v Sovětském svazu stranicky rehabilitovali Molotova a vystupňovali perzekuci Andreje Sacharova.

+ + +

Vjačeslava Michajloviče Molotova nemusíme starší generaci představovat. Těm mladším, kteří nezažili stalinskou éru, snad ano, protože i kdyby listovali v sovětské encyklopedii, která kdysi Molotovovi věnovala více než jednu stránku a velkou fotografii, našli by v ní jen několik strohých, faktografických řádek. A tak tedy několik slov o tomto veteránu nejstaršímu z nejstarších, pamětníku Lenina a aktivnímu účastníkovi říjnové revoluce, o muži, který sehrál temnou úlohu v druhé světové válce.

Druhá světová válka? Její sovětský výklad je jednoznačný a je ho možno shrnout do několika hesel: SSSR nesl veškeré břímě války proti Hitlerovi, západní invaze v Normandii nebyla ničím jiným než sabotáží, namířenou proti Sovětskému svazu; vstupem do války proti Japonsku sehrál Sovětský svaz rozhodující úlohu na Dálném východě v Tichomoří; Sovětský svaz osvobodil státy východní Evropy a připravil jim světlou poválečnou budoucnost, Američany okupované území na západní frontě se dostala do područí Wall Streetu, atakdále. Sovětská historiografie však taktně mlčí o nepříjemných kapitolách světového konfliktu, které by, kdyby to šlo, nejraději z dějin vymazala: jak Stalin naložil s osvobozenými válečnými zajatci, jak deportoval Krymské Tatary a Povolžské Němce pod záminkou jejich kolaborace s Němci, jak Moskva přijala miliardy dolarů od Ameriky jako válečnou pomoc /peníze nepáchnou/; jak se stalo, že jednotky wehrmachtu bleskovým úderem překvapily vždy bdělou a ostrážitou Rudou armádu a zatlačili ji před Moskvu a na Volhu ... Tato historiografie také úporně mlčí o hanebném svazku, který v srpnu 1939 Josef Stalin uzavřel s Adolfem Hitlerem a rozdělil si s ním nešťastné Polsko.

+ + +

Moskva, 23. srpen 1939. V Kremlu je paráda, jíž předsedá usměvavý Stalin. Po jeho boku je padesátiletý muž s knírkem a s vikrem na nose, v černém, s bezvadným uzlem na kravatě. Vjačeslav Michajlovič Molotov. Právě podepsal s hitlerovským protějškem tzv. Sovětsko-německý pakt o neútočení; neuveřejněná klausule obsahuje dohodu o rozdělení Polska. Stalin je spokojen, zvedá pohár a připíjí na Vůdcovo zdraví ...

Molotovova politická kariéra byla pestrá a přes třicet let vzestupná. Už před bolševickou revolucí psal hodně do Pravdy a stal se jedním z jejich redaktorů. Účastnil se říjnového převratu. Stal se členem ústředního výboru VKS/b/, v r. 1926 byl zvolen do politbyra. V letech 1930-1934 předsedal III. Internacionále. Od r. 1931 byl předsedou sovětské vlády a v r. 1939 ho Stalin jmenoval komisařem pro zahraniční věci. V této funkci Molotov podepsal zmíněný pakt a v r. 1940 navštívil Berlín, kde jednal s Hitlerem, Ribbentropem, Hessem a Göringem. Zúčastnil se velkých mezinárod-

ních konferencí v Teheránu, na Jaltě a v Postupimi. Byl znám svými neústupnými stanovisky, což mu ve světě vysloužilo přezdívku „pan NĚT“. Platil léta za pravou ruku gruzínského diktátora, což je v zemi nepřetržitých čistek a úporného zákulisního boje o moc fakt sám o sobě dost výmluvný. Věděl o Stalinových zločinech, podílel se na nich, potřásl si ruce krví. Teprve v posledních letech stalinské éry se vztahy mezi oběma muži zakalily a v r. 1949 Molotova ve funkci vystřídal Vyšinskij.

To byl počátek sestupu. Kladivo se změnilo v kovadlinu a první rány zasadil Chruščov V r. 1957 byl spolu s Kaganovičem a Malenkovem obviněn z organizování „protistranické skupiny“, ale jmenovali ho ještě na čas velvyslancem v Mongolsku, potom zastupoval SSSR v Komisi pro atomovou energii ve Vídni. V r. 1961 ho vyloučili ze strany, nějakou dobu řediteloval v jedné elektrárně, pak odešel do ústraní a na veřejnosti se takřka neobjevoval: kovaný stalinista byl politicky mrtev. Dnes je mu 94 let a mnohem líp než Brežněvové, Andropovové a Černěnkové vzdoruje přírodě.

Svět na starce Molotova zapomněl. Sovětské politbyro ho však nyní připomnělo ... rehabilitací. U příležitosti svých 94. narozenin byl znovu přijat do strany a tím nabyl opět nárok včlenit se oficiálně do nomenklatury a z tohoto titulu používat na prastará kolena jejích mimořádných výhod.

Je pravda. Že vzhledem k svému věku Molotov žádnou významnou úlohu už neschraje, stranická rehabilitace je aktem spíše symbolickým. Ale proč k ní vůbec došlo? O tom kolují rozdílné dohady. Podle názoru většiny zahraničních pozorovatelů se v politbyru KSSS střetávají dva proudy, z nichž jeden je blízký Brežněvové politické linii a druhý blízký politice Jurije Andropova. V téhle druhé skupině se prý ozvaly hlasy požadující přehodnocení chruščovovské éry. To ovšem nesedlo Černěnkovi, který platil dlouhá léta za Leonidova důvěrníka. Rehabilitovat Nikitu, kterého Brežněv v r. 1964 zlikvidoval? Ne! A Černěnkova skupina /která je většinová/ sáhla po Chruščovově oběti – Molotovovi ...

+ + +

Demokratický svět se živě zajímá o osud Andreje Sacharova. A Sacharov je osobnost, která už dlouhá léta tlačí v žaludku brežněvovské, andropovské a nyní černěnkovské vedení. Množí se rezoluce, petice, protesty a manifestace proti jeho internaci. Francois Mitterand za své nedávné návštěvy v SSSR měl tu odvahu /podle Moskvy „drzost“/otázku Sacharovova osudu jmenovitě nanést. Ale jen co francouzský prezident vyslovil akademikovo jméno, atmosféra jednání na nejvyšší francouzsko-sovětské úrovni rázem klesla na bod mrazu: tohle je naše vnitřní záležitost a Sovětský svaz si nedá vštěpovat cizí lekce, odpověděli Mitterandovi moskevští soudruzi od konferenčního stolu, tedy formou hraničící se samým okrajem pojmu „diplomatická zdvořilost“. Noli tangere ...

Andrej Dmitrijevič Sacharov. Nejslavnější a neznámější z disidentů, jediný sovětský laureát Nobelovy ceny míru, akademik, proslulý fyzik, humanista, filozof, obránce lidských práv. A především člověk, jemuž žádná forma lidského utrpení nezůstala cizí. Antipól Molotova. Je-li bývalý lidový komisař dnes už jen starou, dožívající osobou, Sacharov byl, je a i po své smrti zůstane osobností.

+ + +

Říkáji mu „otec sovětské vodíkové pumy“. Právem. Koncem čtyřicátých a počátkem padesátých let byl Sacharov jako nadaný atomový fyzik klíčovým vědcem,

kteřý pomohl vyvinout tuto smrtonosnou zbraň pro Sovětský svaz.

Je pozoruhodné, že na takřka všechny atomové badatele, ať už pracovali v rámci projektu „Manhattan“ v Los Alamos ve Spojených státech, nebo v Sovětském svazu /J.E.Tamm, P.L.Kapitsa, Sacharov sám/, či konečně v nacistickém Německu /skupina kolem Wernera Heisenberga/, dříve či později dolehla tíha vědomí spoodpovědnosti za vyvinutí nejhroznější zbraně lidských dějin. Jako vědci si byli víc než kdokoli jiný vědomi obrovských a netušených destruktivních sil, kterým svými výzkumy a pokusy pomohli na svět. V červenci 1945, nedaleko Los Alamos v poušti Nového Mexika, vybuchla první atomová nálož vůbec – bezprostřední předek pum z Hirošimy a Nagasaki. Explózi přihlížel jeden z „otců americké atomové bomby“ Robert Oppenheimer. Zhrozil se účinků výbuchu a vybavil se mu verš z indické Bhagavagíty: „Teď jsem se stal společníkem smrti, ničitelem světů ...“

Podobných úvah nezůstal ušetřen ani Sacharov. Podobně jako u tolika jeho kolegů za železnou oponou, svědomí převážilo nad povinnostmi vůči státu. Lze se tudíž divit, proč Sacharov ve svých výzvách, dopisech a rozhovorech se zahraničními novináři klade tak velký důraz na nukleární odzbrojení a jeho účinnou mezinárodní kontrolu? Jeho společenský boj je nerovný. Zatímco kupříkladu Oppenheimer nebo Einstein mohli veřejně varovat před nukleárním kataklysmatem, psát, vydávat knihy, přednášet na univerzitách a poslat otevřené dopisy vedoucím světovým politikům, Sacharov čelí celému mocenskému aparátu. Útočí se na něho, pomlouvají ho, odposlouchávají jeho telefonní hovory a kontrolují jeho poštu, označují ho škádlou epitet jdoucích od prostého „chuligána“ !!/ po „nepřítel Sovětského svazu“, „spolupracovníka CIA“ a „zaprodance imperialismu“. Nemohl dostat, on, laureát Nobelovy ceny, ani skromný byt v Moskvě, před čtyřmi lety ho deportovali do „vnitřního exilu“ v Gorkém. Dnes je, těžce nemocný a vyčerpaný dlouhou hladovkou, neznámo kde.

+ + +

Jméno Andreje Sacharova, přiznám se, mně zůstalo neznámé až do pozdních šedesátých let. Pak jsem v „Le Monde“ četl jednu z jeho výzev sovětským předákům. „Setřete prach z ciferníku dějin, čas se posunul!“ Cože, setřít prach z ciferníku dějin, těch dějin, na jejichž výlučný výklad měli vždy a vždy právo jen Kremlem určení „specialisté“? Vskutku, jméno SACHAROV se vstřípilo v povědomí lidí až v této době. Ale přece Sacharovova revolta začala už v ranných šedesátých letech. Ale už v r. 1957, pod vlivem myslitelů, jakými byli Einstein, Albert Schweitzer a Linus Pauling, Sacharov si klade stále častěji otázku vlastní odpovědnosti za vývoj nukleární zbraně. K vnitřnímu zlomu došlo, když se pokusil odradit Chruščov od série vědecky neúčinných a prostředím škodlivých jaderných pokusů. Nikita odpověděl v tom smyslu, že Sacharov má jako vědec svou práci a nemá se míchat do věcí, do nichž mu nic není – o sérii pokusů rozhodnou jiná místa. A pokusy byly skutečně provedeny. „Měl jsem tehdy strašlivý pocit bezmocnosti,“ svěřil se Sacharov jednomu americkému novináři. A nevdal se, změnil pouze formu protestu – místo osobních dopisů představitelům adresoval nyní výzvy za ukončení jaderných pokusů a nukleární odzbrojení i svá varování před obnovou kultu osobnosti široké veřejnosti v zahraničí: sovětská lidé se dovídali o Sacharovovi prostřednictvím zahraničních rozhlasových stanic. Represe na sebe nedala dlouho čekat. Sacharova ve vědecké hierarchii degra-

dovali o několik stupňů, připravili ho o určité výhody, jimž se jako vědec slavného jména těšil. V r. 1968 vyšel v zahraničním tisku jeho manifest nazvaný „Úvahy o pokroku, mírovém soužití a intelektuální svobodě“. A pak už následují memoranda, výzvy Brežněvovi formou otevřených dopisů, tiskové konference, které dává zahraničním novinářům akreditovaným v Moskvě; v Sovětském svazu kolují v samizdatové formě. Sacharov si vymáhá vstup na soudní procesy /to mu brzy znemožňují/, a tam hájí nespravedlivě obviněné. Píše americkým senátorům, prezidentu Carterovi, signatářům helsinských dohod z r. 1975, účastníkům mezinárodních sjezdů a konferencí. Akademik Sacharov, který mezitím spojil svůj život s odvážnou disidentkou židovského původu Jelenou Bonnerovou, si nedopřává oddechu. Podporuje Výbor pro kontrolu plnění helsinských dohod, Amnesty International a její ilegální sovětskou odbočku, zastává se Kovaljeva, Tverdochlebova, Bukovského, Orlova, bratrů Medvěděvových a tolika dalších.

+ + +

Stává se černou ovčí režímu. Věhlas, popularita, vědecká dráha a později Nobelova cena brání Kremlu naložit s ním jako naložil kupříkladu se Ščaranským nebo Orlovem. Sacharov prodělává odyseu pomlouvání, osobních útoků proti sobě i Jeleně a materiální nevýhody, ovšem v poměrné svobodě. Ale ne dlouho. Je mu skoro 60 let a hlásí se srdeční potíže, když ho Brežněv posílá do vyhnanství v Gorkém, městě zakázaném cizincům. Tam, prostřednictvím Jeleny Bonnerové, udržuje jakés takés kontakty se zahraničím, je to však stále obtížnější. Černěnkovské vedení řeší „případ Sacharov“ radikálněji: hermeticky izoluje vědce od vnějšího světa. Nikdo dnes s výjimkou Kremlu – vlastně neví, zda jsou Sacharov a Bonnerová ještě v Gorkém nebo někde jinde. Moskva vytrvale odmítá poskytnout o akademiku a jeho manželce jakoukoli konkrétní informaci a TASS se nedávno omezil na nic říkající sdělení, že se Sacharovovi „vede dobře“. A přece poslední dostupnou zprávou byla informace o velmi špatném, ba kritickém zdravotním stavu, zhoršeném dlouhou hladovkou a o zhoršujícím se zraku Jeleny Bonnerové.

+ + +

Sacharov měl tisíc a jednu možnost přerušit svou „protisovětskou“ činnost a pravděpodobně by ani nebyl nucen podávat sebekritiku: sovětský režim mu vděčí za úžasné vědecké práce a objevy a takovým hlavám jako má on se lecos promíjí. Sacharov to však neudělal a pokračoval v obhajobě lidských práv, i když dobře věděl, co ho za to čeká.

Kdyby Nobelův výbor uděloval také ceny za občanskou statečnost, za odvahu bít se za humánní myšlenku až do hořkého konce, byl by Sacharov jedním z přednostních kandidátů.

+ + +

Proč právě osud akademika Sacharova je v popředí světového zájmu, když přece tolik dalších odvážných disidentů trpí za své přesvědčení v hrůzných lágrech nekonečného gulagu? Předně, Sacharov je velký a světovou vědou uznávaný badatel. Je laureát Nobelovy ceny míru. Je jedním z nejdůležitějších a nejodvážnějších: mohl žít ve slunci, vědomě však zvolil stín: kritériem nebyly materiální výhody, pohodlí, věhlas a sláva či moc, ale jedině vlastní svědomí. Sacharov je jakýmsi nejmenovaným vůdcem disidentského hnutí v Sovětském svazu – jeho boj je totožný nebo blízký

ostatním statečným odpůrcům totalitárního režimu. A Sacharov na své přátele-disidenty, druhy, kolegy a všechny nekonformní osobnosti, i ty, které osobně nezná, nikdy nezapomíná. Přečteme-li si jeho výzvy a úvahy, najdeme jen pramálo takových, v nichž by mluvil výlučně za sebe a svou ženu: evokuje všechny, kteří čekají na proces, jsou v táborech nucené práce, ve vězeních nebo v psychiatrických útlacích, ve vyhnanství či prostě bez práce a platí tudíž za „parazity společnosti“. Ve svých reflexích, jakkoli konkrétních a odpovídajících danému problému, Sacharov mluví dál – to, co říká kupříkladu o lidských právech, je stejně tak platné v Sovětském svazu jako v Chile, v Chomejního Iránu, Kadháfího Libyi či Ugandě Idi Amina. Mluví-li o nesvobodě, perzekuci, ekologickém nebezpečí, jaderných zbraních, hladu ve světě, rasismu, antisemitismu, militarismu, plýtvání přírodními zdroji, genetických manipulací atakdále, vždy na konci úvahy najdeme něco všeplatného, zasazeného do celosvětového kontextu, něco, co souvisí s uspořádáním slušné společnosti nebo přežitím lidského rodu na ohrožené modré planetě. Jeho stěžejní myšlenkou však vždycky zůstává, citujeme: „Bez obhajoby lidských práv na celém světě nemůže být důvěry a bezpečnosti mezi národy“. Konečně, Sacharov je symbol. Symbol boje za lidské hodnoty, symbol střetnutí lidské myšlenky s totalitní mocí, práva s bezprávím, slušnosti s cynismem.

+ + +

Mluví-li se o Sacharovovi ve svobodném světě, nemluví se o něm /a když, tak jen negativně/ v zemích reálného socialismu. Akademikovo jméno je tam bezmála tabu. Jako novinář jsem se zúčastnil kolokvia laureátů Nobelových cen, které se konalo loni na podzim v Paříži. Pozvání přijal a do francouzského hlavního města přijel také sovětský laureát ceny za fyziku Nikolaj Basov, odborník v jaderné fyzice. Když skončil svůj vcelku nic neříkající referát, padla z publika otázka, jak se daří jeho kolegovi Sacharovovi a proč ten do Paříže nepřišel. Nastalo ticho. V domněni, že tlumočnické patrně otázku Basovovi nepřeložil, obrátil se na fyzika lámanou, ale srozumitelnou ruštinou sám předseda kolokvia. Sovětský laureát, který v té chvíli vypadal jako ztělesněné rozpaky, nejdříve mlčel a pak vykřikl, že Sacharova už dlouho neviděl a pokud je mu známo, daří se mu prý dobře a pokračuje ve své práci ... Sálem zazněl halasný smích. Basov prostě hlal. Musel přece o svém někdejším kolegovi vědět přinejmenším to, že je v nemilosti a v izolaci v Gorkém. Ale můžeme se Basovovi divit? Kdyby byl vyjádřil jen sebemenší náznak sympatie k Sacharovovi anebo pouze potvrdil, že je vyhnanecem v Gorkém ... už nikdy by na žádné kolokvium do zahraničí nevyjel.

+ + +

Někteří lidé na Západě, zejména levičáci, vytýkají Sacharovovi, že vidí bezpráví ve své zemi, ale ne třeba v Chile, v Jihoafrické republice či v Salvadoru. Je zcela logické a pochopitelné, že Sacharov mluví především o poměrech ve své vlasti. Je občanem Sovětského svazu, zná se s disidenty, ví o jejich osudech, a pokud jde o opresivní metody, ty pocítil v hojné míře sám na sobě. Není ale pravdou, že by mu bylo cizí bezpráví, k němuž dochází jinde ve světě. Ale nemůžeme očekávat, že bude kriticky analyzovat kupříkladu režim generála Pinocheta, je-li v posledních letech takřka odříznut od zdrojů informací. Jeho výzvy k vybudování slušné lidské společnosti a protesty proti porušování lidských práv tak jako tak opouštějí sovětský rámec a mají vždy univerzální charakter, vždy se týkají hodnot, společných všem lidem. Za

příklady nemusíme jít daleko. Sacharov projevil nejednou veřejně sympatie s bojem polských dělníků, jednoznačně odsoudil intervenci v Afghánistánu a deset let předtím „tankovou pomoc“ Československu. Když vyšla v Praze Charta 77, Sacharov napsal: „Pokládám Chartu 77 za historický dokument, který znamená nový krok vpřed v boji za lidská práva, a to ne pouze v Sovětském svazu, ale ve všech komunistických zemích ... Souhlasí-li její autoři s tím, aby také občané jiných zemí měli právo dokument akceptovat, pak je tedy žádám, aby mezi podpisy Charty od nynějška spatřovali také moje jméno a jméno Jeleny Bonnerové.“

+ + +

Sacharov před lety napsal, že Sovětský svaz velmi dbá na svůj vlastní obraz ve světě, na svou prestiž, a že veškeré kritické hlasy zvenčí zasahují Achillovu patu Moskvy. Ale jak se zdá, v Kremle pochopili, že retušování poškozeného obrazu v zahraničí nemá valnou cenu; restaurovat ho nechtějí ani nemohou. Oprášením starého, rezivějícího už „kladiva“ a novou hrubou perzekucí Andreje Sacharova moskevský režim, jak se zdá, potvrdil, že si navzdory světovému veřejnému mínění bude doma dělat to, co se mu zlíbí. Stal se právě Sacharov trojským koněm Kremle, pěšákem na šachovnici, jehož prostřednictvím Moskva určuje svou „novou politiku“ vůči vnějšmu světu? Molotov, který z pověření Josefa Vissarionoviče svého času sjezdil Evropu a vrátil nůž do zad současným i budoucím spojencům Moskvy, se opět dostal na výsluní. Sacharov, jedna z největších osobností našeho století, možná někde bídně končí své dny. Konstantin Černěnko a jeho politbyro vmetli rukavici do obličeje všech slušných lidí světa. Spáchali akt, za který je budou dějiny soudit.

/Konec července 1984/

/Jsem přesvědčen, že nejlépe seznámíme čtenáře s určitou osobností, umožníme-li jí, aby se představila sama. Měl jsem v úmyslu doplnit tuto úvahu řadou Sacharových výroků a citátů, ale jejich překlad jsem bohužel do uzávěrky tohoto čísla nezvládl. Sacharov o válce a o míru, o svobodě, o hrozící ekologické katastrofě, o nukleárních pokusech a jederném nebezpečí, o sovětské společnosti atd. tedy snad až v příštím čísle. S.K./

RAYMOND ARON

FUNKCE IDEOLOGIE V KOMUNISTICKÉM REŽIMU

Na okraj diskuse Sacharov - Solženicyn

Od dobytí Zimního paláce uplynulo víc než půl století. Dnes už třetí generace bolševiků vykonává moc v Kremle; zdánlivě se tito lidé z politbyra nijak neliší od byrokratů spokojených se svou výjimečnou kariérou a přejících si především o ni nepřijít.

Je marxisticko-leninská ideologie klíčem k pochopení sovětské skutečnosti? Zůstává ještě nadskutečnost /surrealíté/, k níž se vztahuje oficiální slovo, biblí režimu, vodít-

kem jednání? Nebo je naopak marxisticko-leninská ideologie do té míry otřepána, že poskytuje už jen hesla, podobná republikánským formulím svoboda, rovnost, bratrství? Zůstává režim ideokracií? Nezkouzává spíš k administrativnímu despotismu, méně krutému a méně fascinujícímu než za stalinismu?

V tomto bodě se diagnózy dvou nejslavnějších sovětských disidentů přímo staví proti sobě. Podle Sacharova Solženicyn přesně popisuje, ale mylným způsobem interpretuje určité typické fenomény sovětského režimu. „Solženicyn popisuje velmi přesně, s pocitem lítosti pro svou vlast a s oprávněným rozhořčením, jistý počet nákladných absurdit a nesmyslů, které charakterizují náš vnitřní život a naši zahraniční politiku. Ale to, jak chápe jejich mechanismus, se mi zdá poněkud problematickým, zejména když v něm nalézá ideologické příčiny. Naši společnost přece charakterizuje právě ideologická lhostejnost a pragmatické používání ideologie jako pouhé pohodlné fašády: pragmatismus a pružnost v tanci hesel se spojují s tradiční nesnášenlivostí vůči každému disidentskému myšlení jdoucímu ‚zdola‘. Stalin nepáchal své zločiny přímo z motivů ideologických, ale v boji o moc, v procesu utváření nové společnosti, společnosti ‚kasárenské‘, abychom užili Marxova výrazu; stejně také základní kritérium současných vůdců země při každém delikátním rozhodnutí, k němuž je třeba dojít, je zachování moci a podstatných rysů režimu.“ /Sacharov mluví, franc. vyd., str.208/

O několik řádků dále doplňuje a koriguje Sacharov svou analýzu těmito slovy: „To, co Solženicyn píše o ideologickém rituálu, o škodlivém mřhání času a sil nejlepších lidí, o žvástu, který vede k tlachání a pokrytectví, je nepopíratelné a je vyjádřeno velmi působivě. Ale ve skutečnosti toto pokrytecké žvanění nahrazuje v současných podmínkách ‚přísahu věrnosti‘ a posiluje lidi vzájemnou zárukou, kterou si dávají tím, že páchají spolu hřích pokrytectví.“ Nepřiznává tím Sacharov, že přes „ideologickou lhostejnost“ ideologie plní i nadále podstatnou funkci? Posiluje lidi vzájemnou zárukou, kterou si dávají. Nikdo ideologii nevěří, ale každý mluví, jako kdyby jí věřil. Jsme tak daleko od Solženicyna? „Dědictví zastaralého Pokrokového Učení vám navěšelo na krk mlýnské kameny, které vás táhnou ke dnu. Kolektivizace. Znárodnění drobných živností a služeb ... Nezbytnost vybičovat rozvoj vojenství, aby se dala dělat působivá mezinárodní gesta, a to tak, že veškerý vnitřní život šel od desíti k pěti a že se ani za 55 let nenašel čas ovládnout Sibiř. A narušování průmyslového rozvoje a přestavby technologie. A náboženské pronásledování, což je sice z hlediska marxismu velmi důležité, ale pro prakticky založeného vůdce státu nesmyslné a nevhodné – s pomocí povalečů, poštvaných proti nejsvědomitějším pracovníkům, jímž jsou podvádění a zlodějství cizí – výsledek pak je, že trpíme všeobecným podváděním a zlodějstvím. Pro věřícího je víra tím nejcennějším, hodnotnějším než potravou, jíž si plní žaludek. Zamysleli jste se již, proč miliónům svých nejlepších poddáných berete vlast? Jako vůdcům státu vám to může být jen na škodu, ale přece to děláte, postupujete automaticky, mechanicky, protože marxismus vám to ukládá. Žádá od vás, představitelů supervelmoci, abyste o svém jednání skládali účty kdejakým hostům, kteří přijedou ze vzdálených zemí – vůdcům málo vlivných, bezvýznamných komunistických stran z druhé poloviny světa, pro které jsou osudy Ruska až na posledním místě.“ /Dopis představitelům Sovětského svazu, český překlad Konfrontace, str.32-33/.

Tentýž Solženicyn kombinuje s tézí o ideologické tyranii zdánlivě opačnou tézí o ideologickém skepticizmu. „Dnes už vás ta ideologie jen vysiluje a svazuje vám ruce.

Na veškerý život společnosti, mozky, projevy, rozhlas, tisk vrství jen lež, lež a zase lež. Neboť jak jinak může něco mrtvého předstírat, že nadále žije, než prostavbami lži? Všechno se zabředlo do lži, všichni to vědí ..."/str. 34/

Nacházíme tedy i jednoho i u druhého obě téze – o ideologické lhovosti i o tyranství ideologie. Solženicyn je smířuje formuli: k tomu, aby ideologie nadále tyranizovala, i když lidé ztratili v ní víru, je třeba aby měla moc. Je to smíření verbální nebo skutečné? Možná, že se přiblížíme pravdě, když rozložíme obsah toho, co fyzik a spisovatel nazývají oba ideologií.

První otázka: ovlivňují dogmata marxismu-leninismu nadále sovětské vůdce? Na tuto otázku se se vši evidencí vnučuje kladná odpověď: Sověti, jak jen mohou, odmítají ústupky vůči rolníkům vlastním půdu, protože jednou provždy ztratili soukromé vlastnictví a posvětili kolektivní vlastnictví. Vědí o vyšší produktivitě práce na individuálním kousku půdy; z tohoto hlediska podrobují ekonomickou racionalitu racionalitě ideologické; nebo –chcete-li– dávají přednost ideologii před ekonomikou, dogmatu kolektivního vlastnictví před novým rozkvětem individualistického ducha, spjatého se soukromým vlastnictvím. Stejně tak pronásledování věřících vyplývá z marxismu-leninismu. Ateismus byl duší projektu Marxe samého už od jeho prvních spisů. Lenin nikdy nesouhlasil s tím, aby se ideologie redukovala na sociálně-politický program. Marxismus-leninismus v Sovětském svazu chce být i nadále totální vírou.

Leninova kniha „Materialismus a empiriokriticismus“ obsahuje zárodky tohoto dogmatismu. Jestliže revizionismus začíná v metafyzice, jestliže filosofická úchylka vede nezbytně k úchylce politické, jak by bylo možno tolerovat věřící? Nechat každého straníka svobodně věřit nebo nevěřit v Boha, to znamená zároveň připustit svrchovanost individuálního svědomí, snížit politický projekt a proletářské hnutí na druhou kolej, na úroveň pouhých pravděpodobných mínění.

Ti katolíci, kteří dnes produkují teologie násilí nebo revoluce, si možná jen nejasně uvědomují, že marxisté-leninisté se nespokojí s určitými vybranými analogiemi mezi socialistickými hodnotami a hodnotami Evangelia. Marxisté se s katolíky spojují jen tehdy, když katolíci dospějí ke skutečné konverzi, když totiž proletářské poslání a revoluce se stanou nedílnou součástí křesťanské víry. Křesťanská dogmata se pak musí vtělit do dogmat marxismu-leninismu, která nepředstavují ani aplikaci ani ilustraci dogmat křesťanských. Křesťanská teologie je tak obětována marxistické prorocké vizi: lidstvo uskutečňuje své poslání revolucí proletariátu na této zemi.

Tím, že Solženicyn vyzývá představitele Sovětského svazu, aby se vzdali militantního ateismu, žádá na nich - a on si je toho vědom - ideologickou kapitulaci. Sovětští vůdcové by tím získali milióny dobrých občanů, ale nikoli milióny dobrých sovětských občanů. Nemohou existovat dvě metafyziky spásy. Bez ateismu by marxismus-leninismus ztratil princip autority, jejímž jménem kvalifikuje nadskutečnost a proti světské skutečnosti klade verdikty vyšší instance.

Jak se snášejí víra a skepticismus? Jak to, že ideologie tyranizuje mysl lidí, kteří v ní přestali věřit? Sovětští vůdcové dobře znají přesný poměr mezi životní úrovní Východu a Západu, vyšší produktivitu západních ekonomik, předstih americké vědy a techniky ve většině oblastí. V tomto smyslu uznávají světskou skutečnost statistik. Přesto se však nevzdali nadskutečnosti, ztotožnění strany s proletariátem, nutnost

veřejného vlastnictví výrobních prostředků, zkrátka Marxovy prorocké vize. Skutečnost a nadskutečnost koexistují v myslích. Kapitalismus zůstává proklet jako takový, ať jakákoliv zkušenost o režimech tzv. socialistických. Proč by nás to mělo udívat? Denně potkáváme na Západě lidi, kteří uznávají krach socialismu sovětského typu a zachovávají přitom podstatu marxistické prorocké vize. V SSSR opozičníci odhalují tento postoj a vidí v něm „institucionalizovanou lež“. Mají pravdu, že surrealita, která definuje prorockou vizi, zavazuje k popírání nebo k falzifikaci světské reality. Ale když věřící na způsob Sartra po potlačení maďarské revoluce vzápětí napíší, že ta příšera, z níž kape krev, je nicméně socialismus, je nutno usoudit spolu se Sacharovem, že v ni nikdo nevěří, nebo se Solženicynem, že ideologie nadále tyranizuje mysl, i když je nahlodána skepticismem? Jestliže sovětský režim vytvořil v ruské říši civilizaci odlišnou od naší, odpovědnost za to připadá aspoň částečně ideologii nebo přesněji způsobu, jak bolševici vykládali marxistickou prorockou vizi a nadále se jí přidržují. „Marxistická ideologie je perverzní kořen současného života v Sovětském svazu a cestu k lidství můžeme nalézt opět jen tehdy, jestliže ho vytrhneme“ /Solženicyn, Kontinent č.2/. Jiní opozičníci, z nichž nejslavnější je Sacharov, docházejí k odsouzení socialismu samého. Když ideologická lhůstojnost není s to vyléčit sovětskou společnost, není třeba uvést v pochybnost veřejné vlastnictví výrobních prostředků a autoritářské plánování?

Solženicyn, jemuž se vytyká, že přehání vliv ideologie, nicméně napsal: „Všechno v naší zemi už dávno nespočívá na nějakém ideovém nadšení, nýbrž pouze na hmotném výpočtu a na podřízenosti poddaných, toho jste si velmi dobře vědomi. Dnes vás tato ideologie už jen vysílaje a svazuje vám ruce“ /Solženicyn, Dopis představitelům SSSR/. Uznává tedy také svým způsobem ideologickou lhůstojnost, ale interpretuje ji zcela jinak: „Všechny tyto arzenály lži, pro stabilitu našeho státu naprosto zbytečné, jsou jakýmsi poplatkem, vybiraným ve prospěch Ideologie: svázat, připoutat události, jak k nim běžně dochází, k vytrvalé, zuby nehty se držící mrtvé Ideologii, a to proto, že náš stát, ze zvyku, z tradice, ze setrvačnosti na této živě doktríně a jejích přebujelých omylech stále lpí a každého, kdo smýšlí jinak, musí zavírat za mříž. Neboť právě prohaná ideologie nemůže na námitky, na protesty odpovědět jinak, než zbraněmi a vězením.“

Došli jsme tak k samému jádru debaty mezi ruskými exulanty /ať vnitřními či vnějšími/ nebo spíš do nitra myšlení každého z nich. Jak a proč mrtvá ideologie uchovávala sílu tyranizovat živé lidi? Nuže odpověď je na dosah ruky. Co by zbylo ze Sovětského svazu, kdyby nebyl ničím jiným než právě tím, čím je? Sacharov odpovídá: „Je to prostě mezní forma rozvoje kapitalismu, která ostatně existuje také ve Spojených státech a jiných kapitalistických zemích, ale je vehnána do krajního stupně monopolizace“ /Sacharov mluví, str. 148/. Bez ideologie, jež ospravedlňuje neslýchané zločiny, bez ideologie, jež ospravedlňuje legitimitu moci komunistické strany, by se Sovětský svaz odhalil ve své světské skutečnosti: jako samoučelná industrializace, znetvořená vojenským rozpočtem, který pohlcuje podle Sacharova až 40% národního produktu. / Jak upozorňuje v poznámce Aron, tento odhad je přehnaný. SSSR věnuje podle nejlepších západních odhadů v posledních letech 12-15% hrubého národního produktu na vojenské účely. USA věnují 5% Francie a další

západní země okolo 4% Japonsko 1% pozn. překl./ Plánuje se tam způsobem, který i ti nejvěrnější služebníci režimu považují za neúčinný a nákladný, s životní úrovní nízkou pro takovou supervelmoc, s technologií brilantní leda v oblasti prostoru a obrany /méně dokonale než v USA/; na Západ se prodávají suroviny a tam se též kupují kompletní továrny, zemědělství průměrně každý třetí rok není schopno uživit obyvatelstvo: jak se vzdát ideologie, neboli transfigurace světské skutečnosti v nadskutečnost, v cestu k lidské spáse? Marxistická prorocká vize umožňuje prezentovat sovětskou společnost jako lepší než jiné, jako společnost lepší o sobě, a ona je skutečně hluboce odlišná od západních společností, ale je odlišná jinak, než tvrdí ideologové.

Sotva si budu protřešit, když prohlásím, že mezi vůdci Sovětského svazu na jedné straně a antikomunisty /k nimž se řadím/ na druhé straně, existuje jistá shoda v interpretaci. Když se vyloučí ideologie a kvalifikace nadskutečnosti, pak má Sacharov pravdu: zůstává jen průmyslová výstavba /jež pak nemá nic společného s výstavbou socialismu/, bizarní, iracionální a drahá, kterou omlouvá jedině izolovanost v minulosti a kterou lze sotva vysvětlit vůlí k moci dnes. Ale vyloučit ideologii a surreality, to znamená učinit nepochopitelnou prestiž Sovětského svazu mezi levičáky ve světě, příklon spousty revolucionářů z celého světa k představitelům Kremli, jako k pravým dědicům „první socialistické revoluce“. Sovětská společnost je rozvrstvená, obsahuje nerovnosti; je však nutné, aby v ní nebyly antagonické třídy. Jsou tam neobyčejné rozdíly v životních podmínkách: je ale nutné, aby ty rozdíly neimplikovaly vykořisťování. Rozumějme dobře: sociologové v Sovětském svazu a ještě víc v satelitních zemích stále častěji analyzují světskou skutečnost. Ale ta analýza se buď ocitá na okraji orthodoxní analýzy nadskutečnosti, nebo musí složitými cestami potvrzovat nebo přinejmenším nenarušovat kvalifikaci surreality.

Představitelé Sovětského svazu — a v tomhle bodě Sacharov a jeho žáci mají pravdu — používají zbraň ideologie pochopitelně s největší nenuceností. Označí Tita kacířem, protože projevil sklon k schizmatu, a v případě potřeby ho rehabilitují, nedbajíce nikterak o koherenci. Na Blízkém Východě si vypomáhají komunistickými stranami nebo pro změnu zas tolerují jejich likvidaci podle svých velmocenských zájmů. Zčásti zanechávají ideologii jako nástroj duchovní policie. Ale kdyby se zřekli vši své teologie, radikálně by se změnili. Vyjádřeno Solženicynovým jazykem: nemohou se obejít bez ideologie, která ospravedlňuje jejich hanebnost. Řečeno se Sacharovem: potřebují ideologii, aby mohli vyvyšovat režim, který nelze srovnat s režimy Západu, a to i tenkrát /a možná především/, když se srovnání dovolává kritérií přijímaných na obou stranách Evropy, blahobytu, svobody, ekonomické a technické efektivit.

Proč se divit, že představitelé Sovětského svazu odmítají rozrazit ideologický krunýř? Cenzura tisku a intelektuální činnosti, která nevychází z dogmatu nebo přesněji řečeno z ideologie /z konceptuálního systému výkladu světa a dějin/ nikdy nedosáhla té dokonalosti jako cenzura, jež se stala neviditelnou díky ideologii, filtrující i sám výraz a informaci samu.

Není vůbec třeba — jako se to dělá v obyčejných despotismech — zastavit noviny, vyškrtnout článek nebo uvěznit redaktora. Každá publikační činnost je totiž přidružená k některé z oficiálních organizací, podílí se případně na vnitřních konfliktech

režimu – což nevylučuje, že všechny se vlévají do jednoho kadlubu nebo – řečeno přímo – mluví stejným jazykem, i když užívají povolených výrazových nuancí. Kdyby se však oficiálně upustilo od ideologie, vedlo by to k radikální změně ve správě myslí. Zůstala by jen oligarchie, založená na byrokratickém postupu a na ko-optaci shora. Ideologie „legitimizuje“ politický monopol strany, transfiguruje skutečné dílo, zaplňuje vzdálenost mezi skutečností a cílem, omlouvá zločiny veřejška; režim toho druhu se těžko může obejít bez duchovního „point d'honneur“ /věc cti/.

Raymond ARON /1905-1983/, významný francouzský sociolog, filosof dějin a politiky, teoretik mezinárodních vztahů a editorialista zemřel náhle v plné tvůrčí činnosti 18. října 1983. Aron byl členem Akademie morálních a politických věd, profesor na dvou nejprestižnějších francouzských univerzit /Sorboně a Collège de France/, získal čestný doktorát více než desítky světových univerzit a r.1982 se stal čestným předsedou Výboru pro svobodný svět. Napsal okolo 40 knih, z nichž žádná nesměla vyjít v ČSSR. Přeložený text je zkrácený úryvek z knihy *Plaidoyer pour l'Europe décadente*. /Paříž, R, Laffont, 1977/. Z francouzštiny přeložil Miroslav No v á k.

KARDINÁL JEAN DANIÉLOU

SYMBOLIKA CHRÁMU⁺

V jeruzalémském chrámu byla velesvatyně od ostatního chrámového prostoru oddělena oponou, utkanou ve čtyřech barvách. Nikdo nemohl do ní vejít – jedině velekněz, a to jednou za rok. Právě opakování tohoto úkonu vyjadřovalo, že se zde jednalo pouze o symbolický akt, osušil jež nevedlo k cíli. „Tím Duch svatý naznačuje, že ještě není volná cesta do velesvatyně.“ /Žid 9,8/ Všechno zde bylo popravdě předobrazem: chrám, opona, velekněz, vstup. Skutečností, naznačenou symbolem, však bylo: dovršení díla spásy, definitivní vstup Krista, velekněze lidstva, do nebeského chrámu v den Nanebevstoupení. „Kristus vystoupil jako velekněz budoucích statků, a zjednav vykoupení věčné, vešel jednou provždy do velesvatyně skrze větší a dokonalejší stánek – zhotovený ne lidskýma rukama, to je nepocházející z tohoto světa – ne s krví kozlů a telat, nýbrž s vlastní krví.“ /Žid 9, 10-12/

Každé slovo je zde plné tajemství a zároveň popisuje největší čin dějin, čin jedinečný, který je v obětním úkonu mše svaté obsažen pouze svátostným způsobem: „Jube

+ Závěrečná kapitola autorovy knihy *Chrámy jako znamení Boží přítomnosti*. Celá kniha v překladu Vladimíra Neuwirtha má vyjít v příštím roce v Křesťanské akademii /Řím/.

haec perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum – Rač přenést tuto oběť rukama svého svatého anděla na vznešený svůj oltář.“ Nanebevstoupení je dovršením tajemství spásy. Kristus je veleknězem, tzn. zástupcem veškerého lidstva, a s ním je celá „lidská přirozenost“ s konečnou platností uvedena do nebeského chrámu. S ním proniklo lidstvo do nebeského chrámu, totiž do plnosti /pleroma/ duchovních tvorů, kteří jsou chrámem, slávou, v jejímž lůně přebývá Nejsvětější Trojice. „Dokonalá jednota nebeských duchů, propojená bez jakéhokoli rozdělení na dokonalý a nevlastnější přibytok Božství.“^{1/}

Svatý Řehoř Nysský srovnává často toto dokonalé nebeské stvoření se symfonií, se smíšeným pěveckým a tanečním sborem, který pořádá ustavičně slavnost kolem svého sbormistra. „Existovala doba, kdy sbor duchovních tvorů byl jednotný, kdy všichni vzhlíželi k jedinému sbormistru, předváděli harmonický tanec pod jeho vedením. Došlo však k chybě, která narušila tuto inspirovanou harmonii. Následovaly chybné kroky prvních lidí, kteří tančili spolu a s andělskými sbory.“^{2/} Od té doby čekají andělé u nebeské brány na návrat sté ovečky, na svou sestru – na lidstvo. Nanebevstoupení je návratem ztracené ovečky nesené na ramenou Pastýřových, a andělé pozdravují radostně Krista, vítěze nad smrtí, který znovu přivádí lidstvo do sboru, který je nyní opět úplný.

Tohoto vstupu do nebeského chrámu dosáhlo lidstvo jednou provždy. Nyní už to není vzte velekněz, kterému je dovoleno jednou za rok vstoupit do předobrazné velesvatyně, což už samotným opakováním – jak na základě hlubokého poznání poznamenává sv. Pavel – znamená, že se jednalo pouze o předobraz a ne o naplnění. Nyní však celé lidstvo nachází v nebeském chrámu svůj stálý přibytok. Existuje pro to ještě významnější potvrzení, jež znamená, že spásy bylo nezvratně dosaženo, že lidstvo není od nynějška vystaveno zpětnému pádu. A jak by tomu mohlo být jinak, když lidstvo je spojeno s Božstvím v osobě samotného Syna Božího. Toto potvrzení rozptyluje jakoukoliv iluzi o věčném návratu s jeho cyklem vykoupění a pádů. Křesťanskou naději staví na pevném Božím slově, jež nebude nikdy odvoláno. Boží plán je uskutečněn. Svět dosáhl svého cíle a účelu, má svůj smysl. Jsme na konci časů. „Tak bude mé slovo, jež vyšlo z mých úst; nevrátí se ke mně bez účinku, ale způsobí všechno, cokoli jsem chtěl.“ /Iz 55, 11/

Kristus vchází konečně do nebeské svatyně „svou krví“. Spásy je dosaženo, a to věčně, Beránkovou obětí. Proto se rozprostírá Beránkova oběť na všechny časy. Naplňuje svatý týden. Stejným způsobem nám představuje Apokalypsa tuto scénu vstupu do nebeského chrámu: „I spatřil jsem uprostřed mezi třemi a čtyřmi bytostmi a mezi starci stát Beránka jako zabitého.“ /Zjev 5,6/ Je v tom podivuhodný dramatický účinek: Andělé očekávali lva Judova, vítězného krále, a zjevil se obětovaný Beránek. Řehoř Nysský vykládá jejich úžas takto: „Andělé země tvoří jeho družinu a žádají, aby mu byly otevřeny nebeské brány, aby byl na zemi znovu oslaven. Není však poznán, protože je oděn v ubohý šat naší přirozenosti, který zrudl v lisu lidských utrpení.“^{3/} Tím je uveden do nebeského sboru nový prvek: rudé šaty vykoupěných mísí se s bílými šaty těch, kteří byli hříchu uchráněni. Nyní bude existovat něco, co budou moci andělé závidět lidstvu, totiž účast na Kristově utrpení. Do andělského sboru jsou ve věčném chrámu uváděni mučedníci, vykoupění v krvi Beránkově, v oně krvi, v níž podle vidění sv. Kateřiny Sienské je vykoupána celá církev.

Od nynějška je nebe místem lidstva. Zde přebývá již skrze Krista, hlavu tajemného těla a skrze oslavenou Církev. Zde se nyní koná pravá liturgie: ne již u studánek ani v chrámu z kamene. Tuto liturgii popisuje sv. Jan v Apokalypse: „Padli před Beránkem. Každý z nich měl cíteru a zlaté misky, plné vonného kadidla – jsou to modlitby svatých.“ /Zjev 5,8/ Na této nebeské liturgii máme účast ve mši svaté, která je obětováním nebeské oběti. Je skutečnou přítomností události vzpomínané v obřadu, která je – a v tom spočívá vlastní tajemství – zvláštním privilegiem nadčasová. Je však zároveň svátostným způsobem umístěna v prostoru a čase. Právě touto rituální stránkou liší se oběť, kterou přinášíme, od oběti nebeské, s níž je v podstatě totožná. Je to táž skutečnost, jež je předobrazena vstupem velekněze do velesvatyně a dovršena vstupem Kristovým do nebe v den nanebevstoupení. Na zemi vlastníme tuto skutečnost pod eucharistickými způsoby, kterými vstupuje lidská přirozenost do nebeského chrámu. Mše svatá se koná v nebi; proto jsou jí přítomni andělé. Zní v ní ozvěna zpěvu andělských kúrů od Gloria Kristova narození po Sanctus tajemství skrytého v hlubinách.

Avšak tento vstup lidstva do nebeského chrámu, i když je ho skutečně dosaženo pro celé lidstvo a všechny jednotlivé lidi, musí být přece realizován každým osobně. Tento vstup je skutečný /tím se liší podstatně od mojišské periody/, zůstává však ještě příkryt závojem: „Kristus je veleknězem budoucích statků“ /Žid 9,11/ Veškerá současná ekonomie spásy je skutečností vzhledem k předobrazu mojišské periody; je však předobrazem, pokud jde o její naplnění. Je proroctvím a očekáváním. Pravý život a domov se nacházejí jinde. Zde nemá naše přebývání ve stanu dlouhého trvání; musíme vždy být připraveni stan strhnout. „Pokud jsme v těle, jsme pouťníky daleko od Pána.“ /2Kor 5,6/ Přítomnost úplná je podobna vnitřnímu závaží, jež křesťana nezadržitelně přitahuje k přítomnosti Boží: „*Pondus meum, amor meus. – Má láska je mým závažím.*“ Sv. Jan nám představuje lidstvo jako veliké procesí na pochodu k nebeskému chrámu: „Stáli před trůnem a před Beránkem, oblečení do bílého šatu s palmami v ruce.“ /Zjev 7,9/

Tak veškerý křesťanský život je očekáváním. Křesťan ví, že je stvořen pro věci vznešenější. Má jemný smysl pro bídu svého nynějšího stavu. Proto se snaží setřást břemeno animálního života a svého otroctví. „Toužím odejít a být s Kristem.“ /Fil 1,23/ Zatím co člověk světský lpí a zoufale se drží svých zábav a svého majetku, křesťan žije již po způsobu odpoutané a svobodné bytosti, jež využívá času, pokud je jí vyměřen, aby všem prokazoval lásku. Toť aktivita očím světa neviditelná. Křesťanský život je životem skrytým. Až bude však svět svinut jako stan, zjeví se skutečnost, jež byla až dosud skryta.

To však neznamená, že křesťan se o svět nezajímá. Vidí v něm pouze začátek, kadlub, v němž se formují nesmrtelné duše. Jediná práce, jež ho zajímá, spočívá v tom, že umožňuje, aby v něm a v druhých stále rostl život Kristův. Svět je pro něj „strojem na formování bohů“. A bohové jsou právě v tomto světě formování. Proto se účastní bojů své doby – ne však pro ně samotné. Neočekává, že bude vybudována dokonalá lidská obec, protože ví, že Kristus řekl: „Mé království není z tohoto světa“, a že spása mnoha duší závisí na časných životních podmínkách.

To rovněž neznamená, že pozemské skutečnosti pro něho nemají hodnotu, že chuť k životu u něho ochabla, že touží utéci z tohoto špatného světa, že má chorobné

zářbení ve smrti. Tento postoj, který inspiruje Novalisovy Hymny, Schopenhauerovu Nirvanu a Wagnerova Tristana, je mu cizí. Je totiž návratem individua k původnímu proudu života, k prvopočáteční neschopnosti rozlišovat. Pro křesťana je smrt naopak plným uskutečněním všeho toho, čím na zemi žil nedokonale, osvobozením osobnosti od moci krve přinášeující zkázu. „Smrti se otvíráme tomu, z čeho jsme žili na zemi.“^{4/}

To rovněž nezapomíná, že křesťan smazává hranici mezi životem a smrtí, jak to činí Rilke nebo Morgan: „Všichni živí podléhají omylu, že činí příliš velké rozdíly. Andělé prý nevědí, zda krácejí mezi živými či mrtvými.“^{5/} Zajisté existuje pro křesťana souvislost mezi počátkem křesťanského života a jeho dovršením ve věčnosti. Lidský akt, kterým svobodná duše potvrzuje své odpoutání od smrtelnosti a kterým se spojuje s věčným životem, je však nejtěžším aktem celého života. Jistě nemůže jím být změněno všechno. Víme, že věřící duše nemůže se odříci všeho, co tvořilo celý její život. Nyní však sklízí životní žně. Celý lidský život by měl být přípravou na tento slavnostní akt, kterým je pro každého vstup do nebeského chrámu – přechod na druhou stranu závoje, který jej dosud skrýval.

Tento život spočívá pro křesťana v tom, že si poněkud osvojuje Boží smýšlení a jednání. A výchova, která pokračuje až do smrti /vždyť celý život není než dospívání/, spočívá, jak říká Jean Guittou, „v učebním procesu, kterým se dítě připravuje na časný život a dospělý na život věčný – tak, aby člověk měl pocit, že už jednou zahlédl to, co vidí.“^{6/} Nemůžeme přece přijít do nebe jako do zcela cizího prostředí. Náš život je dobou učení. Musíme se naučit základům toho, co budeme jednou konat. Tak zkoušíme v modlitbě už žvatlat to, co později bude „nebeskou konverzací“ s Bohem a jeho anděly. Podobně nám bude třeba zjemnit naši inteligenci, tak spjatou se světem prostoru a času, a přizpůsobit ji věcem Božím pomocí darů Ducha Svatého. Rovněž láska je neobratným začátkem onoho dokonalého obcování, jež zahrne všechny svaté. Uskutečňováním toho začínáme konat to, co budeme konat po celou věčnost. Takový je náš pravý život, který se už rýsuje. Všechno začíná.

Tato učební doba nevztahuje se jen na náš život s Bohem, nýbrž i na náš život ve společenství. Smrt nebude jen zjevením naší individuální slávy; bude rovněž zjevením naší tajemné jednoty, která zůstává ještě skryta. Jako naše oslavené tělo zůstává skryto pod podobou našeho smrtelného těla, tak je skryto pod podobou viditelné Církve tajemné tělo, jednota lidstva. Jedno i druhé se zjeví zároveň. Dvě velká znamení současného úpadku lidstva jsou znehodnocení smrti a rozklad jednoty. Obnova stavu nezkaženosti a jednoty bude známkou úplného návratu lidstva do jeho pravého stavu. Proto je Eucharistie zároveň znamením i nástrojem. Je v podstatě posilou na cestě, chlebem poutníka, který ho posiluje až do návratu domů. Zprostředkuje mu počátek oslaveného života a živí jej. Symbolizuje jednotu tajemného těla a začíná ji uskutečňovat. Konečně je pro nás, ubohé lidi, tolik odkázané na pozemskou stravu, již nebeským chlebem; poskytuje nám jeho předchů. Ve srovnání s ní ztrácí všechny pozemské věci svůj půvab. Budí v nás poněkud touhu po návratu k pravému životu a přitahuje naše duše k Otci.

Poznámky:

1/ Sv. Bernard, *De verbis Essaeiae*, III, ad fin.

2/ Řehoř Nysský, In Psalm, P.G. XLIV, 508 B, 509 A. – Obraz se vztahuje na onen druh tance, který je nám znám pod jménem „Cyklického chóru“. Za zpěvu a tance se vytvořil kruh okolo oltáře boha. V jeho středu se však nacházel koryfej s lyrou. Tento symbol se nachází u Plotina, Enn VI, 9, 38. Přesně řečeno, nejedná se tu, jako u Origena, o andělskou prehistorii lidstva, nýbrž o účast na výsadách andělů, to znamená „na důvěrném vztahu k Bohu, na nazírání na božskou skutečnost“. A nadto nejsou tyto zásady podávány jako historické události, nýbrž jako idea Božího plánu, týkajícího se lidstva, který se historicky realizuje pouze v Kristu a skrze Krista. Viz Jean Daniélou, „Trois textes eschatologiques de Grégoire de Nyse“, *Recherches de Science religieuse*, červenec 1940, s. 348 nn.

3/ In Ascensionem; P.G. XLVI, 693 C

4/ Gabriel Marcel, *La Soif*, s. 161

5/ *Duineser Elegien*, I /franc. překlad Angeloz, str. 18, něm. vydání I, 80-83/

6/ Jean Guiton, *La pensée moderne et le catholicisme*, III, s. 57

VLADIMÍR NEUWIRTH

KARDINÁL JEAN DANIELOU

Dne 14. května 1905 se narodil v Neuilly-sur-Seine manželům Charles a Madeleine Daniélou první syn, který dostal jméno Jean. Velké nadání a intelektuální zvidavost zdědil Jean po svých rodičích. Otec byl jeden čas ministrem jedné antiklerikální vlády. Větší vliv měla na Jeana matka, která později založila řeholní společnost. Danieľitky, jak se říká členkám této společnosti, se věnují výchově. Z korespondence je patrné, jak lnul Jean k rodině, z níž vyšel. Pokud jde o sourozence, zmíníme se alespoň o dvou. Bratr Louis měl účast na francouzském odboji za druhé světové války a padl mu za oběť. Bratr Alain byl ateistou. Zabýval se Asií /obzvláště Indií/ a hudbou a je autorem několika knih.

Po maturitě studoval Jean na Sorboně. Jeho diplomová práce se zabývala slovesem „být“ v řečtině. Znalost staré řečtiny mu později umožnila důkladné studium řecké patristiky. V letech 1928-29 se účastnil schůzek v domě manželů Maritainových v Meudonu a se svým přítelem Emmanuelem Mounierem se stal členem Cercle Péguy.

V r. 1929 vstoupil do jezuitského kláštera. Po dvou letech noviciátu se věnoval od r. 1931 do 1934 studiu filosofie. V letech 1936-39 studoval teologii. K jeho profesorům patřil Henri de Lubac. Mezi jeho spolužáky byl Hans Urs von Balthasar, s nímž objevil pro sebe dílo Řehoře Nysského. 24. srpna 1938 byl vysvěcen na kněze. V roce 1943 se stal doktorem teologie a byl jmenován redaktorem časopisu *Etudes*. Po P.J. Lebretonovi převzal stolici dějin počátků křesťanství na Institut Catholique v Paříži. V r. 1944 dosáhl na Sorboně doktorátu filosofie. V téže roce přijal funkci duchovního rádce Cercle Saint-Jean-Baptiste, jehož hlavní iniciátorkou byla Matka Marie z Nanebevzetí.

Po válce se stal spolupracovníkem časopisů *Dieu vivant* a *Recherches de Science Religieuse*. V průběhu let vydala řada jeho studií a knih.

V r. 1961 byl zvolen děkanem teologické fakulty pařížského Institut Catholique. V této funkci zůstal až do r. 1969.

V r. 1962 ho jmenoval papež Jan XXIII. expertem II. vatikánského koncilu. Pavel VI. ho jmenoval v dubnu 1969 biskupem a několik dní nato kardinálem. 7. listopadu se stal po zemřelém kardinálu Tisserantovi členem Francouzské akademie. Jean Daniélou zemřel 20. května 1974 ve věku 69 let.

Daniélou byl menší postavy, štíhlý, hubený, velmi živý, impulzivní. Právý typ francouzského intelektuála. Vůči svým spolubratřím byl velmi laskavý a vždy hotový pomoci. Byl také někdy zapomnětlivý a silně kouřil.

Jeden z mých přátel mi napsal: „Ptáš se na mé vzpomínky na kardinála Daniélou. Napadají mě tři věci: Zaprvé: jeho chudoba. Při našem prvním setkání v říjnu 1963 na Montparnasse jsem ho považoval za domovníka, tak jednoduše byl oblečen a tak ochotně nám ukázal cestu. A ještě jako kardinál neměl ani sekretáře ani šoféra. Své rukopisy nosil sám jedné sekretářce. Chudoba Daniélou mocně zapůsobila i na Pierra Emmanuela.

Zadruhé: jeho život modlitby. Před každou přednáškou vrhl se na kolena před křížem v posluchárně Institut Catholique a modlil se o přispění Ducha sv. A pak zářil takovým klidem – při veškeré ustavičné vnější nervozitě – že člověka vtáhl do svého vnitřního pokoje. Přátelé mi vyprávěli rovněž o jeho důkucnění po mši sv.: jako kámen klesá ke dnu ve vodě, tak byl ponořen do své modlitby.

Zatřetí: jeho láska k Bohu. Tato láska byla, myslím, tajemstvím jeho dynamiky, jež působila a okouzlovala všechny. A byla zároveň měřítkem jeho jistoty v teologických úsudcích. Tak měl – jako sotva kdo jiný – jasný náhled na to, co je v náboženské oblasti hybridní u Hoelderlina, Rilka a Kafky ... Jako pravý syn sv. Ignáce měl dar rozlišování duchů.

Okolnosti jeho smrti byly pro nás potvrzením jeho věrnosti chudobě a boje o duše.“

Jean Daniélou byl především historikem. Předmětem jeho zájmu však nebyla běžná historie, ani dějiny teologie, nýbrž dějiny spásy. Nad tajemstvím dějin se zamýšlil v knížce *Essai sur le Mystère de l'Histoire*, jež vyšla v r. 1957.

Daniélou se stal průkopníkem v oblasti studia židokřesťanství /judéo-christianisme, Judenchristum/. Tématem židokřesťanství se zabývají především tři jeho knihy: *Théologie du Judeo-christianisme. Histoire des Doctrines chrétiennes avant Nicée I.* /1957/; *Message évangélique et culture hellénistique aux IIe et IIIe siècles. Histoire des Doctrines chrétiennes avant Nicée II.* /1961/; a *Études d'exégèse judéo-chrétienne* /1966/.

Novým pojetím vynikají jeho díla patristická – o Origenovi a sv. Řehoři Nysském. V r. 1944 vyšel jeho překlad knížky sv. Řehoře Nysského o Mojžíšovi – *La vie de Moïse*. V téže roce vydal svou studii o Řehořově teologii – *Platonisme et théologie mystique. Essai sur la doctrine spirituelle de Saint Grégoire de Nysse*. V r. 1970 vydává studii o pojetí bytí a času u sv. Řehoře – *L'être et le temps chez Grégoire de Nysse*. Průkopnickým je jeho dílo o Origenovi – *Origène, jež vyšlo v r. 1948*.

Daniélou se zabýval způsoby výkladu Písma sv. V r. 1950 vyšla jeho kniha *Sacramen-*

tum futuri. Etudes sur les origines de la typologie biblique. V ní poukazuje na dva způsoby výkladu Písma sv., alegorický a typologický. Alegorie spočívá na dualismu viditelného a neviditelného světa. Daniélou se zabývá v knize výkladem typologickým. Typologický výklad Starého Zákona spočívá v tom, že se texty vykládají předobrazně o Kristu.

Na konci svého života se zabýval vývojem západní církve. Posmrtně vyšla jeho knížka *Les origines du christianisme latin*.

Středem duchovního života Jeana Daniélou byla Nejsvětější Trojice. V r. 1968 vyšla jeho kniha o tomto tématu – *La Trinité et le mystere de l'existence*.

Zájem Daniélou se neupínal pouze k historii. Zaujímal stanovisko k neaktuálnějším otázkám dneška – tak se np. zabýval vztahem křesťana k dnešnímu světu, tématem modlitby a politiky či současně krize inteligence /viz *Le chrétien et le monde moderne*. 1959, *L'Oraison*, problému politiky. 1955; *Le crise actuelle de l'intelligence*. 1969/.

K hlubšímu poznání Jeana Daniélou přispěje jeho korespondence /np. s Henri de Lubac/ a jeho deníky.

Podali jsme zkrácený přehled díla Daniélou. I z něho je patrná šíře jeho zájmů.

Před koncem patřil Daniélou k reprezentantům *Nouvelle Théologie*. Byl hlavním představitelem této teologie. Jedinečnost jeho osobnosti však spočívá především ve spojení pastorače a vědy. Svým životem realizoval šťastnou a vzácnou sytému činnosti pastorační a vědecké. Jeho velká pastorační angažovanost se projevila v tom, že byl duchovním rádcem v řadě různých společností, že měl kontakty a přátele mezi lidmi různých vyznání, různých náboženství a světových názorů a především, že měl velký vliv na duše. Několik jeho žákyň se rozhodlo věnovat se studiu patristiky a stalo se odbornicemi v tomto oboru. Po jeho smrti jeho vliv neustal, nýbrž pokračuje.

Je však nutno se zmínit, že Jean Daniélou byl mužem, v jehož blízkosti a jehož vlivem docházelo k polarizaci rozdílů a že měl své protivníky a nepřátele.

Kdybych měl srovnat Jeana Daniélou s Hans Urs von Balthasarem, řekl bych, že Daniélou je větší jako historik, Balthasar je větší jako teolog a jako vědec. Styl knih Balthasarových je styl vědecký; styl Daniélou je spíše esejistický. Jeho citáty jsou věcně vždy správné, slovně ne vždy přesné. Běžnému poučenému čtenáři je jeho styl bližší.

Nakonec několik slov k překladu knížky *Chrám jako znamení Boží přítomnosti*. Vyšla poprvé v r. 1942. Patří tedy k autorovým prvním knihám. Charakterizuje ji kosmické vidění světa a vzácný dar syntézy. Dostala se mi do rukou před jedenácti léty. Zásahu o dokončení překladu má dr. Jaroslav Polc. Hovořil se mnou o nutnosti a plánu seznámit dnešního českého čtenáře s významnými teology naší doby. Řekl jsem, že pracuji na překladu knížky Jeana Daniélou a slíbil jsem mu, že překlad po prázdninách r. 1983 dokončím, aby mohla v brzké době vyjít a přispět k realizaci zmíněného plánu.

Redakci týdeníku „Tribuna“

V Praze 9. dubna 1984.

V čísle 13. z 28. března 1984 Vašeho časopisu „Tribuna“ jste uveřejnili článek p. Richarda Najmana s titulem „Čertovo kopýtko klerikálního antikomunismu“.

Tento článek obsahuje řadu nepravd, neobjektivních a zkreslených pohledů na činnost církve a papežů poslední doby.

Ale především je v něm řada urážek nynější nejvyšší hlavy církve, papeže Jana Pavla II., který je ve Vašem článku nazýván „jedním z nejreakčnějších papežů tohoto století.“

Nynějšího papeže znám osobně velmi dobře, a to již od zahájení druhého vatikánského koncilu v r. 1962. A od r. 1978, kdy byl zvolen za nejvyšší hlavu církve, jsem s ním v pravidelném osobním styku každý rok.

Jan Pavel II. rozhodně není „absolutní monarcha“, jak píše autor ve svém článku podle blíže neuvedeného pramene v Římě.

Za dobu 21 let, kdy jsem s ním byl a doposud jsem v osobním styku, poznal jsem jej jako člověka velice uslechtilého, lidského, moudrého, mírného, čestného a ovšem vždy důsledného. Je mu naprosto cizí nenávisť, či „vášnivý antisovětiismus“, jak o něm píše autor článku.

Jeho hluboké lidské vztahy se projevují při každé příležitosti, ať je to při audiencích nebo při pastoračních návštěvách, na zájezdech zahraničních, v osobním kontaktu, prostě při každé příležitosti.

Nemůžeme předbíhat soud dějin, ale již nyní můžeme se domnívat, že Jan Pavel II. bude jednou všeobecně hodnocen jako velký humanista, neústupný zastánce lidských práv a jeden z velkých papežů všech dob.

Urážky hlavy církve ve Vašem článku se dotýkají nás všech, miliónů věřících občanů, kteří poctivě pracují na výstavbě našeho státu. Na tom nic nemění skutečnost, že věřící občané Váš časopis zpravidla nečtou.

Píši Vám proto, že je to moje povinnost jakožto nejvyššího představitele katolické církve v Československu.

Nemělo by smyslu polemizovat s jednotlivými podrobnostmi Vašeho článku. Ale skutečnost, že současnou ideologií Československa je ateismus, nikomu nedává právo na osočování a urážky těch, kdo jsou jiného ideologického zaměření.

Autor Vašeho článku, Vaše redakce a všichni, kdo Váš článek inspirovali, či schválili, se mýlí, jestliže se domnívají, že tímto způsobem účinně napomáhají k zlepšování mezilidských a mezinárodních vztahů a uvolňování napětí, což zůstává základní linií politiky vlády ČSSR, jak v poslední době znovu potvrdil předseda federální vlády Dr. Lubomír Štrougal /21. března 1984 ve FS/.

Autor Vašeho článku se navíc dopouští porušení mezinárodních paktů a občanských svobodách a respektování práv druhých osob, které Československo podepsalo a ratifikovalo, včetně ústavy ČSSR a několika ustanovení čl. občanského a trestního zákoníku.

Vaše redakce je si sice vědoma praktické právní beztrestnosti svého počínání, avšak

mravní odpovědnost zůstává vždy v platnosti a proto platí i pro Vás. Její porušování nezůstane bez dopadu jak na Vás jako na kolektiv, tak i na jednotlivce.

Spou demagogickou nevěcností špatně sloužíte vzájemnému porozumění a světovému míru, za nějž se jinde tak vehementně stavíte. Trvalý mír může vyrůst jen ze spravedlnosti ke všem a proto i k věřícím občanům.

Tento dopis jsem napsal ve snaze zamezit zhoršení vztahů mezi Sv. Stolcem a ČSSR.

František kardinál Tomášek v.r.

arcibiskup pražský, metropolita a primas český

Redakci týdeníku „Tribuna“

Na vědomí: Úřad předsednictva vlády ČSSR

Olšanská ul.č.1

Pan Ing. Vladimír Janků, ved. Fed. sekretariátu pro věci církevní

130 00 Praha 3 Žižkov

Sekretariát pro věci církevní při Min. kultury ČSR

OLOMOUCKÝ BISKUP A PACEM IN TERRIS

Nedávno si zavolal apoštolský administrátor olomoucké arcidiecéze mons. Jos. Vrana jednoho kněze, který před několika lety ztratil stát. souhlas za apoštolskou činnost.

Nabídl mu místo v pastoraci , s podmínkou, že vstoupí do Pacem in terris. Kněz odmítl s poukazem, že je to organizace církevně zakázaná. Biskup zdůraznil, že mu úřady nedají jinak souhlas, a začal kněze přesvědčovat, jak výborný a důležitý je PiT. Kněz stál na svém stanovisku podle svého katolického svědomí.

To je ukázka toho, jak biskup Vrana ovlivňuje a pokouší olomoucké duchovenstvo k nevěrnosti vůči církvi. Tím se vysvětluje, proč je tolik kněží olomoucké diecéze stále v organizaci, zřízené státem na zotročení a likvidace církve a víry. Komunistické vládě je příjemnější provádět teror rukama biskupa než vlastními orgány. Je také známo, že biskup Vrana informoval zcela nepravdivě o návštěvě ad limina a o vyjádření kuriálních kardinálů o dekretu z 8. března 1982. Statečného kard. Tomáška osočuje, že on „působí těžkosti církvi“!

Proč to on a jemu podobní dělají, proč se nechovají jako pastýři, ale jako pomocníci vlků? Co by se jim asi zlého přihodilo? Svědomí si musí zpytovat sami, ale katolický lid má právo vědět, že komunisté „své kněze“ tučně odměňují. Vysvitlo to z aféry před časem policejně vyšetřované, kdy vyšlo najevo, že o mnohatisícové odměny některým kněžím se dělil někdo na federálním sekretariátu pro věci církevní. Nebo zcela nedávno jeden nevýznamný aktivista PiT dostal k měsíčnímu platu „zvláštní odměnu“ 3500 Kčs.

Proslýchá se, že má dojít k novému jednání ČSSR-Vatikán a k jmenování nových biskupů. O další biskupy pracující proti církvi s mitrou na hlavě katolický lid nestojí.

+ Původně vyšlo v Informacích o církvi /č.4/1984/, které vycházejí v ČSSR jako samizdat. Přetiskujeme bez vědomí redakce Informací o církvi.

PANOVA HUDBA

S okraje nebes vor se plaví v dálce,
tenince zní to tam
a jako stará sarabanda sladce.
Již oko zvlhlé mám.

A je to, jako kdyby kdesi po vzdálených
obzorech kypěl duch,
zatím co nebe v pláních osluněných
prorocky ostří sluch

a velmi jednoduchý nápěv zpívá
nebesům do uší:
kolísá hra, v níž světlo s jasem splývá,
leč tím se neruší.

Bůh světa dneska na pramici pluje,
kol něho rákos ční
a velký, nežný svět si preluduje
v hodině večerní.

Přehrává světlo světa, které m íjí,
proud z hlubin niterných
rovinou, na níž dlouhé stezky nyjí,
a vůní věčných lích.

Hedvábným tónem úst on něžně staví
roviny s hnízdy měst,
vznik všeho až k té pozdní prohře slaví,
jež také výhrou jest.

Leč všechno zní a plyne konejšivě
jak smyslům k pastvě med.
Tak pluje řekou blažený a snivě
si preluduje svět.

Tak vplouvá k Orionu se svou září,
k Medvědu, Labuti:
a jsou to vory s plavci obřích tváří
do moře prázdnoty.

Brzičko dozná harmonika bytí,
má duše usíná,
brzičko vítr zvysoka se zřítí,
pomine hlubina.

STANISLAV ŠMELHAUS

VZHŮRU SRDCE!

Ze sbírky VELEHRADSKÉ ZVONY

Kam úcta zašla čistých čel?
Kam ctnost a čest se dělá?
Zpěv bohatýrů dozvučel.
Zbraň jejich dořinčela.

Čas mužné činy tise strás'
a zvadla sláva stará
Od věků zmlknuł čacký hlas
Přemysla Otakara.

Vyblednul v myslích věčný Cíl –
památka zimomřivá.
Duch prázdnotou se zahalil
a dutým prázdnem zívá.

Už nejsme rodem hrdinů.
Jsme větrem hnaná třtina
svou vlastní věštic hodinu,
v níž zvolna uhasíná.

Však vzhůru, srdce, zazvuč zas
tím ryzím českým kovem!
Než k stydné smrti zlámem vaz,
v tlukotu zazní novém!

My chceme žít a k slunci dáti
nést usměvavou líci!
Sám osud do vínku nám dáti
kříž láskou vítězící ...

P R O S I N E C

Sněhobílá kolébky zavěšené ve hvězdách
 každoročně obnovovaných Betlémů
 praskají pod tíhou mrazivých půlnocí
 prozářených rorátními vizemi
 prorocky naladěných Adventů
 posetých předjítřími lucernami
 fialově svítcího pokání
 posypané cukrem sladkého očekávání
 sněhem přívátých blahoslavenství
 za tichého doprovodu meluzinových varhan
 neustále opěvujících alelujová přícházení
 Ostře nabroušenými touhami raněná srdce
 čekají jako v dávno uplynulém dětství
 s trpělivou odevzdaností
 důvěřivě promodlené jistoty
 na opětovné návraty opojivých darování
 znovu se vracejícího Narození
 z jehož milostiplného světla
 odchází naše právě obdarovaná radost
 tiše po špičkách
 hřejivými šlápotami Podivenovy věrnosti
 za zvolna doznívající kadence
 andělsky intonovaného GLORIA
 v oslepujícím jasu čtyřrozměrného trvání
 do záhybů nikde nekončících počátků
 uzavřeného Zvěrokruhu

HRUBÉ, OSTUDNÉ PORUŠENÍ ZÁKLADNÍCH LIDSKÝCH PŘÁV:

P. Jerzy POPIELUSZKO
 polský kněz-vlastenec

nejprve mučen a pak zavražděn polskou státní policií /ZOMO/ v říjnu 1984

František FAKTOR
 33letý československý občan

bezohledně zastřelen 30.10.1984 čl. pohraniční stráží - už na rakouském
 státním území u Gmünd - když marně hledal vytouženou svobodu
 Čest jejich hrdinné památce!

Dne 11. října udělila Švédská královská akademie Nobelovu cenu za literaturu Jaroslavu Seifertovi. Jsme hrdí na udělení této ceny. O jeho díle se už v předminulém čísle NO blíže zmínil Mojmír Vaněk. Dnes bychom chtěli znovu připomenout historický Seifertův výrok:

A dnes se vás ptám, kde jsme byli my všichni, když po roce 1948 zasedal nad českou literaturou člověk, který neuměl česky a rozhodoval o osudu českých spisovatelů i českých knih. Kde jsme byli, když tento muž rozeslal po tiskárnách zástup dvacetiletých dívek a mláďenců, kteří s vervou svého mládí poručili rozmetat sazby českých knih ... kde jsme byli, když ne jeden knihovník ze zbabělosti, zloby a nemístného nadšení ničil naše knihovny a s gründerským nadšením počal budovat knihovny jen z knih, které vyšly až po únoru 1948 ... Nebyli jsme již svědomím zástupů, svědomím milionů, ba dokonce jsme nebyli svědomím sebe samých.

Tato slova zazněla již v roce 1956 s tribuny II. sjezdu Svazu československých spisovatelů. Pronesl je básník Jaroslav Seifert a v závěru svého projevu zdůraznil:

Jsem přesvědčen, že naší povinností je přistoupit ihned k odčinění křivd: 1. vyzvěme umlčené a neprávem vyloučené básníky, kteří jsou ovšem toho slova hodni, ke spolupráci. Nečekejte až přijdou sami a budou prosit, sotva by přišli, neboť není hodno básníka, aby prosil ... 2. Uvažujme o spisovatelích uvězněných, myslíme na jejich lidský osud ...

Tato statečná slova, pronesená v roce sovětské vojenské intervence v Maďarsku, nesměla proniknout do hrozného mlčení komunistických věznic a koncentráků. Byla to doba po Zahradníkově infarktu, kdy básník ležel izolován a osamocen a téměř bez pomoci; byla to doba, kdy v leopoldovské pevnosti umíral spisovatel Vladimír Šif, když správa věznic přes naléhání lékaře odmítla jeho převoz do nemocnice. Byla to doba, kdy Zdeněk Rotrekl ležel s těžkou krevní chorobou bez kontaktu s umírající matkou. Zanedlouho byl uvězněn velký katolický básník Jan Dokulil. Stalinismus trval nejen v letech 1948 až 55, ale do půli šedesátých let.

Co nás zarazí je, jak zdůvodňuje Švédská akademie udělení ceny /Sdělení pro tisk/. Žádný z členů Akademie není bohemistou, životopis a dílo Seifertovo je formulováno tak, jako kdyby neexistovalo jeho náboženské zduchovnění a hlavně jeho statečný projev z dubna 1956. Tehdy mluvit o uvězněných opozičních spisovatelích a žádat jejich propuštění bylo nejen nejvýraznějším projevem civilní kuráže, ale i ryzího boje za lidská práva bez patetických frází. O roku 1956 čteme ve prohlášení Švédské akademie tuto podivnou větu: „Objevil se opět na scéně /J. Seifert/ při politickém tání v roce 1956“. Někdo zapomněl doplnit tuto větu faktem, že již na sjezdu zakřídil Seiferta sám „dělnický prezident“ Antonín Zápotocký.

Zamyšleme se nad tím, proč ve formulaci Akademie byl opomenut tento historický Seifertův projev – snad proto, že se jednalo o Seifertova přítele Jana Zahradníčka, o katolické, ruralistické a spiritualistické spisovatele?

KŘESŤANSKÝ LÉKAŘ A LIDSKÝ ŽIVOT

Před 2100 lety se na ostrově Koos v antickém Řecku narodil Hippokrates, který prošel nejen jako vynikající lékař, ale i jako zakladatel lékařské etiky. Jeho dílo, pojednávající o poraněních – včetně hlavy a mozku – a jejich ošetření, jakož i o vnitřních nemocích, dietě, oekologii, bylo spolu s pozdějším dílem Galénovým základní příručkou pro mnoho generací lékařů až do pozdního středověku. Na počátku Hippokratovy učebnice čteme s pohnutím jeho lékařskou přísahu. S ohledem na naše téma omezím se zde na citaci nejdůležitější pasáže přísahy, týkající se ochrany lidského života a vztahu lékaře k nemocnému, jak byla napsána v prvním století před Kristem: „Všechno své jednání podmíním zájmu trpících, podle svých možností a schopností a vystříhám se jakéhokoliv špatného a nespravedlivého konání vůči nim. Nikomu nepodám smrtícího jedu, aniž mu k tomu budu radit, i když by o to prosil. Žádné ženě nebudu pomáhat k odehnání plodu. Budu se snažit zachovat svůj život čistým a čestným.“

V dřívějších letech bylo v řadě států povinností každého lékaře, při své promoci tuto přísahu slavnostně složit. Dnes mluvíme o tzv. Ženevském lékařském slibu, který vlastně ve zkrácené formě reprodukuje slova Hippokratova:

„Úkolem lékaře je udržovat a chránit lidský život již od jeho početí.“

Na první pohled by se zdálo, že jde o „conditio sine qua non“ s všeobecnou platností pro všechny lékaře, ale i pro širokou zdravotnickou veřejnost! Víme však dobře, že tomu tak není a že nejen řada lékařů, ale především značná část laiků uvedené podmínky přísahy, které jsou pro každého lékaře základním zákonem, nerespektuje ani s jejich respektováním nepočítá!

V posledních desetiletích se stále častěji přetřásá otázka přerušení těhotenství, mimotělního oplodnění, antikoncepčních prostředků a i tzv. euthanasie. Jsou to palčivé otázky, které si sice dotýkají všech lékařů a zdravotníků, zejména pro křesťanského lékaře je to však problematika nesmírné důležitosti, protože je konfrontován s těmito otázkami jak ve své každodenní praxi, tak i ze strany křesťanské veřejnosti.

Přerušeni těhotenství

V řadě států existují zákony, které v podstatě přerušeni těhotenství zakazují a povolují je jen za určitých podmínek. Podobně je tomu např. i ve Spolkové Republice Německo podle znění § 218. Podle něj zůstává přerušeni těhotenství trestným činem. Platná citace zákona zní: „Kdo přerušit těhotenství, bude postížen trestem na svobodu až do 3 let, anebo peněžním trestem“ Po novelizaci tohoto zákona /za socialistické vlády v r. 1976, přes řadu protestů i demonstrací ze strany křesťanské veřejnosti/ byla beztrestnost při provádění potratu za určitých podmínek podstatně rozšířena. Dosud byla tato beztrestná přerušeni těhotenství vyhrazena prakticky jen pro „vitální“, tj. medicínskou indikaci, zejména k záchraně ohroženého života matčina. Ponecháme-li stranou otázku „kriminální indikace“ potratu, např. po znásilnění,

hraje nejvýznamnější roli v novele zákona /§ 218a/ tzv. indikace sociální – tj. povolení potratu v tzv. „nouzové situaci“. Tato poslední indikace bezrestného potratu se velmi rychle vžila, protože měla osvědčený příklad v některých socialistických zemích, kde je povolováno šmahem. V těchto státech se pohybuje procento potratů ve srovnání s porody zdravých dětí kolem 200%. Rovněž ve Spolkové Republice Německo stoupl dle očekávání procento „sociálních“ potratů velmi značně. Ukazuje to následující tabulka:

Rok	% „sociálních“ potratů
1977	57,7%
1979	71,7%
1982	80%

Podle analýzy údajů, publikované na 87. Německém lékařském sjezdu v Cáchách v květnu tr., by při přísném rozboru indikace „z nouzové situace“ pravděpodobně v 80% případů právnicky vůbec neobstály. Statistickému úřadu v r. 1982 kolem 57% potratů lékaři vůbec neohlásili!

Sjezd se touto otázkou zabýval velmi vážně, protože od některých sociologů očekávané „zlepšení“ ochrany lidského života v důsledku novelizace se nedostavilo, naopak došlo k důsledkům zcela opačným. „Sociální“ indikace se zpausalizovala a umožnila dokonce vznik tzv. potratových klinik, kde mohou být těhotné v rekordním čase obslouženy, od „uvědomělé porady“, konstrukce sociální indikace až k samotnému „výkonu“. To vše se provádělo pod heslem: „Každé dítě má právo na to být chtěno“, ale dalo by se trefněji říci: „nechtěné dítě nemá právo na život“. Podobné stanovisko bohužel zastávají někteří lékaři při rozhodování o potratu u dětí ohrožených dědičným zatížením: „dítě má právo narodit se zdravé!“. Přestože se dnes řada dědičných onemocnění, především v oblasti poruch látkové výměny, dá již za nitroděložního života diagnostikovat a v mnoha případech i léčit, nechybí ani takové, z minulosti známé „eugenické“ názory.

V důsledku liberalizace potratového zákona vzrůstá rok od roku absolutní počet potratů. Vezmeme opět příklad ze západního Německa, jehož údaje jsou přesné a zcela aktuální:

Rok	počet potratů za rok v NSR	naďto „tajně“ v cizině
1977	54 309	
1978	73 548	cca 50-60 000
1982	200 000	cca 100 000

Povážíme-li, že v r. 1982 se narodilo ve Spolkové Republice 621 000 živých dětí, pak činí podíl potratů právě polovinu /300 000/ z tohoto počtu. Dochází tedy k tomu, že v důsledku „prozřavých“ sociologů minulých let NSR již předhoniла NDR, která v počtu potratů až dosud vedla. Statistické údaje je možno označit za známky počf-najícího vymírání národa. Bylo nyní zjištěno, že ve velkých městech je dnes už více 70-80 letých občanů než 1-10 letých dětí. Tato situace je kromě jiného i následkem dětem vyložené nepřátelského přístupu obyvatelstva v Německu a v jiných vyspělých zemích.

Konference německých biskupů již v roce 1976 při novelizaci § 218 vyjádřila starost

nad tím, že toto nařízení otřásá základy státu, ruší mravní vědomí občanů a dělá společnost nikoliv lidštější, nýbrž tím více nelidskou. Přes tehdejší bouřlivou kritiku ze strany „pokrokových sil“ se tyto obavy bohužel potvrdily a to již za několik málo let! V civilizovaném světě dochází v důsledku potratů a dalších dětem nepřátelských faktorů k ethnologické katastrofě. V roce 2000 bude ve Spolkové Republice Německo pravděpodobně o 40% občanů méně než dnes. Tíže tohoto problému vystupuje do popředí také z toho důvodu, že ethnologická politika v Německu a v jiných státech je založena na generační bázi. Enormně redukováné pracovní aktivní ročníky nebudou schopny přemíru starých občanů uživit!

Na základě těchto varovných signálů přikročilo proto lékařstvo k prvním závažným krokům – našlo totiž ke své „zaprášené“ etice, na kterou se při řešení mnoha problémů rádo zapomíná, opodstatnění i z hlediska ethnologického. Jsou doporučovány těhotenské „konfliktové“ porady, přísnější analýza „nouzových situací“ při stanovení indikace k potratu, poučení o riziku přerušení těhotenství, které není zanedbatelné a dokonce odmítnutí snah, aby zdravotní pojištění hradilo náklady spojené s provedením potratu ve značné části případů. Rovněž se plánuje přesná registrace přerušování těhotenství. Lékařský sjezd nemůže bohužel splnit jednu ze základních podmínek: zlepšit ekonomickou situaci rodin s více dětmi. V NDR byly tyto kroky již učiněny a přinesly pozitivní výsledek.

Podle názoru lékařských praktiků by se při dnešním již nepřehledném množství antikoncepčních prostředků měly stát potraty vlastně zbytečnými.

A n t i k o n c e p c e

Pro křesťanského lékaře je potrat hřích před Bohem a před bližním a kromě toho se interrupci provádějící lékař snižuje na úroveň popravčího – de facto jde o zabítí i např. z medicínské indikace! Je třeba si položit otázku, zda i z dogmatického hlediska by nebylo oprávněno volit v kritické situaci menší zlo. Tím se dostáváme k ožehavému problému antikoncepce. Katolický lékař většinou dostává zcela zamítavou odpověď na tuto otázku a v některých katolických brožurách jednajících o potratech, bohužel nenacházíme patřičné poučení, přestože se antikoncepce nabízí jako alternativa v řešení řady případů. Plánování rodiny se dnes v rámci rodinného svazku do jisté míry připouští: manželům není zakazováno, aby se ze závažných důvodů a při respektování zákonů mravnosti přechodně anebo na neurčitou dobu narození dalších dětí vyhnuli /2. Vatikánský koncil/. Manželská láska vylučuje orientaci ve smyslu „konzumního myšlení“ a nezodpovědné praktikování zabránění početí a plánování rodiny nemá pouze aspekt omezení počtu dětí /Die Deutschen Bischoefe: Dem Leben dienen, 1979, Bonn/. Konkrétní odpověď na způsob plánování rodiny, jak tomu rozumí obyčejný člověk, se většinou nepodává v racionální formě. Negativní stanovisko k antikoncepčním prostředkům ze strany katolické hierarchie je známo a dokonce sv. Otec Jan Pavel II. ho opakoval za své návštěvy ve Spojených státech. Tam, jak známo, jsou antikonceptiva neobyčejně rozšířena, a to i ve většině katolických rodin. Diskuse a rady, týkající se tzv. neplodných dnů, se mi zdá oportunistickým řešením, nehledě k tomu, že málokterý lékař převezme za takovou radu garanci. Tzv. neplodné dny podle Ogino-Knause jsou hazardem z řady důvodů a nutí k „reglementaci“ intimního života v manželství. V civilizovaném světě, v katolických

rodinách, je tu do značné míry otázka vztahu k dětem, sociální situace rodiny a svědomí. Jinak je tomu ovšem v rozvojových zemích, kde denně umírají desetitisíce dětí hladem. Kdo převezme odpovědnost za zákaz nebo dokonce nezavedení antikoncepčních opatření? Z lékařského hlediska vede přece antikoncepce jen k zabránění oplodnění, potrat anebo smrt hladem jsou však rovny zabití z viny společnosti, když není schopna životní podmínky v kritických oblastech nebo situacích změnit. Tak by to snad mělo platit ve třetím světě,

Jinak je tomu ovšem s otěhotněním nezletilých v průmyslově vyspělých zemích. Nechci vystupovat jako heretik a nejsem advokátem antikoncepčních prostředků. Řada gynekologů mi však potvrdila, že raději předepíšou nezletilému děvčeti „anti baby“ pilulky, žádá-li o to vzhledem k již déle trvajícím pohlavnímu poměru, než aby riskovali, že děvče otěhotní a dá si provést výškrab, legálně anebo také nelegálně a může přitom zahynout. Jak se k takovému případu má postavit katolický lékař, který strávil drahý čas poučováním a přemlouváním děvčete, aniž by nabyl dojmu, že dosáhl žádaného výsledku rozhovoru? Dalo by se říci, že lékař, který předepíše antikonceptivum nezletilé dívce, nejdnal správně. Ale dívka si buď opatří pilulky jinak, anebo vůbec ne. Kdo pak převezme zodpovědnost za ohrožení plodu a mladého života, za eventuální trvalou neplodnost anebo infekci, což jsou velmi časté následky potratů u mladistvých? Domnívám se, že lékař by zde měl jednat podle svého svědomí, protože, jak jsem uvedl, musí pro něj stát vždy život na prvním místě.

Někteří psychosomatikové se domnívají, že potraty u mladistvých „v nouzové situaci“ nejsou v pravém smyslu indikací sociální, protože dnešní člověk se dívá na sociální otázku především z hlediska majetkových poměrů. Ve většině případů prý jde o psychosociální dimenzi, danou konfliktovými situacemi – tj. nedostatečnou sexuální výchovou ze strany rodičů a irrealních strachem před antikoncepčními prostředky. U mladých dospělých jedinců prý se začasté jedná o tzv. „broken house situation“. Morálka nebo etická stránka věci psychosomatiky většinou nezajímá. Z jejich hlediska by se měla řada „sociálních“ indikací k potratu vlastně stát indikacemi z ryze lékařských důvodů.

Podle zkušenosti dnešních často těžce zkoušených rodičů – pokud udržují se svými dospívajícími dětmi aspoň diskusní kontakt – lze říci, že již ani 11-13 leté děti netrpí nedostatkem informací o sexuálních otázkách, spíše trpí „přeúčeností“ o nich. Tato přeúčenost a soustavné kažení dětí sdělovacími prostředky již od časného mládí, především televizi, pornografickými časopisy a videokazetami a také „předúčitelstvími“ informacemi v progresivních školách, vede k předčasné angažovanosti v sexuální oblasti. Zejména některé časopisy pro mladistvé, nabitě články o sexu, perverzích a „informacemi“ o všech možných ochranných prostředcích, nejsou nic jiného, než aktivita, která odpovídá činnosti dealerů s omamnými látkami u školní mládeže, aby si zavčas získali stále zákazníky. Již zcela mladým dívkám je, jak každý lékař ví, otázka anatomie pohlavních orgánů i používání antikonceptiv běžnou znalostí!

Dnes se konečně začíná vyhranovat poměr lékařstva k otázce přerušování těhotenství. Každý eticky uvědomělý, tím spíše křesťanský lékař musí kvalifikovat každé přerušování těhotenství jako zabití člověka v rané fázi jeho vývoje. Zde je třeba zdůraznit pojetí života jako integrlní jednotky. Po oplodnění vejce prodělává člověk vývoj v mnoha fázích, které jsou neměnné, až do smrti jedince. Jednotlivými fázemi je

stádium embryonální, nitroděložní vývoj dítěte, porod, stádium kojence, batolete, předškolního dítěte, puberta, dospělost, stáří a smrti. Neexistuje hranice, která by oddělovala určité stádium vývoje od jeho dalšího sledu!

Již po druhém nitroděložním měsíci končí doba embryonální, všechny orgány jsou založeny, stávají se funkceschopnými. Lidský plod se již pohybuje, pohyby však matka pro nepatrné rozměry cítí až mnohem později. Srdce již pracuje, fungují ledviny, minimální hrudníček provádí dýchací pohyby – ovšem „vdechuje“ jen plodovou vodu a jeho plíce ještě nejsou rozvinuty. Jsou vytvořeny nervy, z mozku lze odvádět už ve 3-4 měsíci akční proudy /EEG/ a fungují i citlivá zakončení a smyslové orgány, takže dítě už cítí bolest, slyší a jak ukázaly fotografie pomocí amniocentesy – tj. nabodnutí vaku blan a vyšetření endoskopickým zařízením – dokonce si už cucá paleček.

Lze tedy právem říci, že potrat je pro plod pravděpodobně velmi krutá a bolestivá procedura, při níž je dítětko za živa čtvrceno buď kyretou, vysavačem anebo spáleno žřavinou. Např. ve 3 měsíci, kdy se zejména potraty provádějí, má již dítě 9 cm! Tyto skutečnosti jsou veřejnosti málo známy. Byly zjištěny studiem potracených plodů, při operacích mimoděložního těhotenství, pomocí již uvedené amniocentesy a ultrazvukových přístrojů. Již od prvopočátku vývoje plodu – v oplodněném vajíčku – jsou nashromážděny v genech chromosomů programové informace, určující další vývoj a jsou pro každého jedince originální, nikdy více se již neopakující. Není vyloučeno, že řada utracených plodů by mohla svými vlastnostmi mnohem lépe lidstvu svými kvalitami prospět, než jeho vlastní rodiče, kteří je obětují. Při stále detailnějším poznávání zázraku lidského vývoje se člověk musí sklonit v hluboké úctě před svým Stvořitelem! A přitom jsou na světě denně statisíce těchto vyvíjejících se miniaturních a bezbranných lidiček za živa masakrovány.

Tato skutečnost nikterak nebolí jisté politické strany anebo skupiny různých barev, které se velice zasazují za mír a čisté prostředí a bojují za ochranu zvířat a protestují proti všemu možnému. Je s podivem, že masové zabíjení lidského života, tj. hlavně lidských plodů, nevyvolává tak veliký veřejný protest, jako např. ohrožení lidského života válkou, jadernými zbraněmi anebo takové problémy jako je ochrana zvířat. Platí snad respektování lidského života jen s určitým omezením? Nedají se sociální problémy řešit jinak, než jen zabíjením? Anebo: rozhoduje smrtící nástroj o tom, zda se bude proti němu demonstrovat anebo zda bude zabíjení oslavováno jako pokrok? /K. Vilmar, 1984/.

Některé „pokrokové“ skupiny, zvl. tzv. autonomní hnutí žen, pokládaly dokonce za ponížení a omezení autonomie, že ženy vůbec musejí prokázat oprávnění k indikaci potratu v „nouzové situaci“ a že se nemohou pro potrat rozhodnout zcela svobodně. „Se svým břichem si mohu dělat, co chci“, bylo oblíbené heslo. Věc má ovšem háček: Celé vejce, včetně plodových blan, plodové vody a pupeční šňůry patří jen a jedině plodu, uloženému v matčině děloze. Z ní přejímá již jen výživu přes choriové klky placenty – jinak jde o zcela novou a samostatnou jednotku! O životě plodu tedy de facto nemají rodiče vůbec právo rozhodovat!

Jak falešná jsou některá hesla takových emancipovaných „progresivních skupin“, ukazuje i jejich boj proti pokusům na zvířatech, které jsou pro rozvoj lékařské vědy naprosto nezbytné. Tací lidé se stavějí proti jakékoliv operaci na zvířeti, která se

ve velké většině případů provádí v narkose, a přitom dávají čtvrtit bez nejmenší lítosti svoje živé vyvíjející se děti za jejich plného „vědomí“.

Dítě „ze zkumavky“

Za dnešní dětem nepřátelské situace, která vyvolává i chmurné ethnologické zamyšlení, dosáhla medicína velikého triumfu při uskutečnění mimotělního oplodnění vajíčka. Objevu předcházela desetiletí pokusů na zvířatech a zkušeností s umělým oplodňováním ve veterinárním lékařství. Angličtí lékaři Patrick Steptoe a Robert Edwards počali provádět pokusy s mimotělním oplodněním vajíčka již v 60 letech v Kershaw's Cottage Hospital v Oldhamu /Lancashire/ a jedné laboratoři v Cambridge. Dne 25. července 1978 se narodilo první „retortové dítě“ paní Luise Brownové. Mezitím bylo provedeno mnoho dalších úspěšných oplodnění v Austrálii a v r. 1982 též v NSR. Umělé mimotělní oplodnění vajíčka se provádí u žen, které jsou sterilní v důsledku neprůchodnosti anebo defektu vejcovodu. Ve vhodné době se malou operací matce odebere vajíčko – jedno nebo i více – z vaječniku a přeneso do umělého prostředí, kde je oplodněno otcovým semenem. Vajíčko je pak ve stádiu tzv. moruly, tj. 4 až 6 buněčného embrya, implantovaného matce do dělohy. Tento jedinečný způsob oplodnění sterilních žen, které si naléhavě přejí dítě, je stále úspěšnější a je pravým požehnáním pro milující rodiče. Překvapuje proto, že zejména v dnešní době, která je dětem tak nepřátelská a kdy jsou statisíce lidských plodů ničeny, se vyskytnou hlasy, dokonce i ze strany katolické hierarchie, že prý manželství a manželská láska se stanou touto manipulací „mechanizovými“ a odosobněnými! /Kardinál J. Hoeffner, Koeln/. Soudím, že objevitelům této metody a statečným rodičům, kteří se s láskou těší na své vlastní, tak draze vykoupené dítě, by mělo být naopak spíše požehnáno! Podle statistického odhadu by spadalo v úvahu pro mimotělní oplodnění např. v NSR kolem 100 000 žen!

Jako vždy, i u tohoto krásného objevu se vyskytly v bulvárním tisku senzační pojednání o tom, že oplodněné vajíčko, které může být ad infinitum uchováváno ve zmrzlém stavu, může být zneužito k pokusům. Žádný seriózní lékař takové pokusy provádět nebude a není daleko doba, kdy bude již i oplodněné lidské vejce zajištěno právní ochranou. Jinak je však možno, jak známo, zneužít na světě všeho, počínaje láskou, sociální myšlenkou, atomovou energií a konče kosmickými lety. Zde se otevírá zcela nový svět v boji proti dědičným chorobám, teoreticky i možnost implantovat vajíčko do dělohy jiné ženy při vážném matčině defektu vnitřních rodidel. Dalo by se zde hovořit o možnostech jakési „děložní chůvy“ anebo „nájemní mamince“. Proč také nepomoci tímto způsobem bližnímu? Vždyť existují dárkové orgány, např. ledvin, kteří nabídnou za živa z lásky k bližnímu svůj orgán k transplantaci. Otázka vlastnictví takového odchovaného dítěte po porodu bude však pravděpodobně tvrdým právníckým oříškem.

Euthanasie

Zabývali jsme se dosud otázkou ochrany vznikajícího života. Stejnou důležitost má však starost lékařů o život na jeho konci – v okamžiku umírání, v těžké nezhojitelné nemoci anebo po těžkém poranění. Mnoho se diskutovalo zejména v poslední době o „pomoci při umírání“. Intenzivní lékařská péče v nemocnicích dosáhla v uplynulých letech výsledků, o kterých se nám dříve nesnilo. V nejtěžších stavech onemocnění i po téměř beznadějném poranění je možno provádět dlouhodobé strojové

umělé dýchání při stále registraci a úpravě výměny krevních plynů – tj. O₂ a CO₂, krevní oběh je průběžně opticky kontrolován, včetně trvalého záznamu EKG, mozková činnost pomocí EEG. Při zástavě srdce se provádí srdeční masáže a tzv. defibrilace elektrickým šokem. Při selhání ledvin pomáhá výtečně dialýza krve a morfologické změny na orgánech mohou být bezkrevní cestou vyšetřovány pomocí počítačového tomografu a ultrazvukového přístroje nebo dokonce pomocí tzv. magnetické rezonance.

Přes tento veliký pokrok se však nyní často ozývají hlasy, že prý tato intenzivní léčba již a priori často ztracených pacientů, je „nehumánní strojová medicína“. Je to hrubý omyl, pomluva a pro tisíce obětavých a nadšených lékařských pracovníků urážka. Ze své vlastní lékařské zkušenosti 3 desetiletí mohu potvrdit, že intenzivní medicína je nesmírným pokrokem v lékařství a že dnes přežívají, často i bez následků, nemocní, kteří by již dávno byli ztraceni a kteří chtějí žít a jejich rodiny o to prosí Boha i lékaře. Tím hůře působí tendence některých lékařů, kteří tyto obtížné a záslužné snahy bagatelizují a snaží se těžce nemocným a umírajícím zkrátit život podáním jedu, jak ukázala „premiéra euthanasie“ ve formě odporné a otěsněné cyankali-show Dr. Hackethala v západoněmecké televizi.

Dovolil bych si zde uvést jeden příklad z vlastní praxe: Na kliniku byla přijata 30 letá žena v 6 měsíci těhotenství, v hlubokém bezvědomí a s křečemi. Bylo zavedeno umělé dýchání pomocí tzv. endotracheální intubace a zjištěno, že jde o krvácení do mozkových komor. Krvácení bylo odsáto pomocí trepanace lebky a žena se probrala z komatu. Ozvy plodu byly dobře slyšitelné. Rady některých kolegů, dát provést přerušování těhotenství, jsem kategoricky odmítl, přestože nám bylo vytýkáno, že příliš riskujeme! Vzhledem k pokračujícímu krvácení do mozkových komor byla při zlepšeném stavu nemocné provedena tzv. mozková angiografie, která prokázala velkou cévní zúženost v důležité části mozku. Při druhé následující operaci, v narkose, při použití všech možných medikamentů včetně kortikoidů, se podařilo vyřadit převodné tepny cévního útvaru, mozkové krvácení ustalo a nemocná se uzdravila. Porodila zdravé dítě v 7. měsíci, které nemělo přes intenzivní léčbu matky žádné následky. Mnohokrát byl pokládán tento případ za ztracený a bez intenzivní léčby a entuziasmu personálu by ona žena nebyla přežila jediný den a dítě by bylo utráceno přerušením těhotenství. Často potkávám tuto šťastnou a zdravou rodinku.

Intenzivní léčba u těžce nemocných a bezvědomých je nejčastějším lékařským a ošetrovatelským úkolem a uměním, protože spočívá nejen na medicínském a technickém zdatnosti personálu při léčbě a ovládnutí komplikovaných přístrojů, ale také na jeho vysoké morální a etické kvalitě. Především jde o lidský vztah k těžce nemocnému, umírajícímu anebo bezvědomému. Tito pacienti si nemohou stěžovat, nemohou se „prosadit“ a jsou od lékařů a personálu zcela odvislí. Zbytečně se mluví o tom, že se nemá utrpění umírajících prodlužovat! To dnes přece již žádný lidský smýšlející lékař nečiní. Stanou-li se vyhlídky na zlepšení stavu těžce nemocného mizivými, nebude nikdo provádět maximální léčbu, ale bude se koncentrovat pouze za zmírnění subjektivních obtíží strádajícího, především bolesti, k čemuž slouží nepřehledná paleta velmi účinných léků. Je třeba rozlišovat mezi prodloužením života a prodloužováním umírání. „Laissez mourir“, říkával v takových beznadějných případech již před mnoha lety náš velký učitel chirurgie prof. Bedrna.

O prodloužení života musí usilovat lékař za každou cenu a mírnit utrpení nemocného všemi prostředky, které má k dispozici – je to i do jisté míry otázka zkušenosti a etické kvality ošetřujícího lékaře a jeho pomocníků. Ve fázi skutečného umírání je lékařova povinnost pomoci pacientovi tím, že mu budou jeho poslední hodiny života učiněny snesitelnějšími. Aktivní zkrácení života falešnou pomocí – podáním smrtícího přípravku nebo dokonce cyanalki – je naprosto nepřijatelné, jak z právního, tak i lékařsko-etického a především křesťanského hlediska!

Mnoho se mluví o otázce tzv. „člověka důstojného umírání“ a někteří lidé se domnívají, že podáním jedu se tohoto cíle může dosáhnout. Má však „důstojné umírání“ být vyhrazeno jen pro pacienty určitých lékařů na jejich soukromých klinikách? Nechyběly dokonce i hlasy, dožadující se zřízení tzv. „Sterbekliniken“ a uzákonění beztržnosti euthanasie v těžké nemoci a umírání.

Je to otřesný problém, který má mnoho společného s problémem zabití plodu! Neměli bychom se zamyslet nad otázkou důstojného umírání při posouzení obětavé a láskyplné práce Sestry Terezy v Kalkutě? Tak bych si pomoc a důstojné umírání představit mohl. Nejprve tedy upřesnit pojem „důstojnosti“. Rychlá smrt je zajisté lehčí než zdoluhavé strádání. Dnes však v průmyslově vyspělých zemích umírá většina pacientů v nemocnicích a jejich potíže mohou být zmírněny na minimum. Pro nás křesťany zde však hraje i otázka eschatologická. Věříme, že po naší pouti v tomto slzavém údolí přejdou ti dobří z nás do vyšší formy života. Z našeho hlediska je tedy umírání takových věřících lidí důstojné, smíř-li se s Bohem. Ostatní je již otázka lékařské péče.

V opačném případě, došlo-li by k oficiálnímu povolení euthanasie, vedlo by to k morální a etické katastrofě v medicíně i sociálním životě. Mnohý sugestibilní starý člověk by mohl být od svých příbuzných přemluven k „dobrovolné“ smrti za účelem zachování jeho úspor, mohly by se řešit nejen problémy dědičné, ale snad i problém ethnologický. Bude málo mladých lidí a příliš přestárých – proč tedy neurychlit jejich odchod „dobrovolnou“ smrtí? Lékař však není a nebude nikdy soudcem nad životem a smrtí, tím méně – je-li to skutečně lékař – se prohřeší proti tak starému zákonu, jakým je přísaha Hippokratova. Povinností všech lékařů, tím spíše křesťanských, je, stát nekompromisně na straně života a být hotov za každých okolností strádajícímu pomoci. Musí tak činit nejen protože je to jeho životní a často velmi těžký úkol, nýbrž především z lásky k Bohu a bližnímu, jak nás tomu učí radostná zvěst. Pro lidské slabosti lékařovy pak musí mít nemocní také pochopení a porozumění.

Zdá se, že v době blížící se krize se společnost vrací k etickému modelu, který spočívá na základních křesťanských zákonech. Jest si přát, aby šlo o změnu trvalou a progresivní!

**RÁDI UVÍTÁME NOVÉ AUTORY
NAPIŠTE NÁM – TĚŠÍME SE NA SPOLUPRÁCI
PŘÍSPĚJTE I VY K DALŠÍMU ROZŠÍŘOVÁNÍ N O V Ý C H O B Z O R Ů !
POŠLETE ADRESY PŘÁTEL A ZNÁMÝCH!**

BYL MENDEL PODVODNÍK?
/K 100. výročí Mendelovy smrti 1884-1984/

Žurnalisté mají velkou zodpovědnost, neboť převzali namnoze úlohu, kterou po staletí měl farář a učitel: poučit širokou veřejnost – děti i dospělé – o událostech na naší planetě. Mají rozlišovat mezi dobrým a zlým a tím dopomoci svým čtenářům k správnému a spravedlivému posudku o událostech ve světě, o nových vynálezech, o chybách minulosti a o vývoji v budoucnosti atd. Při tom musí být aktuální, tj. zaujmout postoj např. i k osobnostem minulosti, jejichž činnost, objevy, díla atd. působí i v přítomnosti. Tak také o osobnosti a dílu Gregora J. Mendela, zakladatele klasické genetiky.

Povrchnost či pololži jsou vždy škodlivější než lajdáctví a plné lži. Osobnost G.J. Mendela vadí mnohým např. protože byl katolickým knězem, dokonce řádovým knězem, a přesto se stal zakladatelem vědecké genetiky. Proto se „šfourá“ v Mendelových objevech a pracích a „hledají se chyby“. A samozřejmě takové chyby existují, ale ne protože by je Mendel udělal sám, ale protože genetika moderní doby přešla z pěstitelství rostlin a chovu zvířete do celé řady vědeckých teoretických objevů a tézí, které nemohl Mendel za své doby znát, kterými se nezabýval a o kterých nemohl uvažovat. Přesnost a vědeckost Mendelových objevů je každému upřímnému vědci a genetikovi jasná, i když ví, že Mendelovy mnohé pojmy, vzhledem k úžasnému rozvoji techniky, a tím i možností přezkoumání genetiky /zvláště pomocí tzv. molekulární genetiky/, v dnešní době neobstojí. Proto mluvíme u Mendela o „klasické genetice“. G.J. Mendel otevřel dveře vědecké genetice a uvedl na správnou cestu genetické bádání. To je nepopíratelné a tím je jeho zásluha trvalá a pevná. Jeho objevy nepochopili mnozí současníci i na univerzitním stolci ... a Mendel byl odměněn netečností, pochybnostmi, přehlédnutím, dokonce zapomenutím.

Po více než 30 roků /35!/ po nejdůležitějším Mendelově objevu, který popsal a doložil svou prací „Pokusy s rostlinnými míšenci /hybridy/“, dochází k stejným výsledkům – a to nezávisle na sobě – tři významní genetici: Holandán De Vries, Mnichovan Correns a Rakušan Tschermak. Všichni se zprvu pokládali za „objevitele“ této genetické zákonitosti, až s „překvapením“ /ale i vědeckou poctivostí/ zjistili, že G.J. Mendel dávno před nimi takové objevy učinil a plně vědecky doložil. Pokud by tedy žurnalisté chtěli napadat G.J. Mendela a jeho dílo a vyslovit o něm pochybnosti, musí stejně odsoudit tři univerzitní profesory, kteří měli ke genetickým pokusům mnohem více času a možností a i akademické oprávnění, než – podle některých žurnalistů – měl G.J. Mendel, který „dvakrát propadl při zkouškách na vídeňské univerzitě!“

Právě dlí na návštěvě u mne v Kemnatu vnuk z rodu Mendelů augustinián Pater Clement Richter OSA a debatujeme např. o vysílání stuttgartské televize, kde byl G.J. Mendel hrubě napaden jako „nevědecký“ a celkově představen jako šarlatán. Podobný dojem získáte, když čtete článek Jacquese Vonèche v deníku Journal

de Genève z 28.1.1984: „Mendel, le moine aux petits pois.“ Vlastně obojí i všechny další pamflety proti G.J. Mendelovi si nezaslouží, abychom se jimi vážně zabývali. Voněche ovšem rafinovaně staví sugestivní otázky, dává čtenářovi samému posoudit, zda je Mendel pokrokový, či zpátečnický, či dokonce zda předstíral falešné statistické výsledky, aby tím potvrdil, že „Pán Bůh je dobrý matematik“ /jako mnich to měl přece za povinnost!/, že vše v jeho pokusech tak „dokonale“ vyšlo. Samozřejmě, že většina čtenářů si odpovídá tak, jak si to Voněche přeje. Je jisté, že v každé vědecké práci lze /zvláště po čase/ najít určité chyby. Jde o to, zda jsou podstatné, nebo zda jde o chyby, které vyšly najevo tím, že určité novější výzkumy dřívější objevy v mnohém překonaly, či v mnohém jen upravily v tom směru a smyslu, který nemohl a nebyl původnímu objeviteli znám. Vezměme si zde za příklad zkoumání „orientace netopýrů“. Poctivý a všestranný fyziolog a biolog Spallanzani zkoumal, zda se netopýři orientují ve svém letu sluchem či zrakem a konal v tomto ohledu dlouhou řadu pokusů tím, že pozoroval a registroval let netopýrů v pokusném prostoru, kde napjal řadu šnůr, pak drátů. Každý dotek křídel netopýrů v hustém labyrintu drátů a šnůr byl registrován. Nové metody byly vymyšleny /zalepení očí a uší netopýrů a pak volný let apod./, ale Spallanzani nedošel k cíli ... protože mu nebyl znám radarový systém. Ten objevili technici o desítku let později, a ten umožňuje netopýřům jejich obratný let. Ostatně doufám, že to vše je známo.

G.J. Mendel měl kromě své poctivé práce i „štěstí“, že si vybral za objekt zkoumání hlavně hrášek, který má 7 chromosomů /Mendel přirozeně neznal pojem chromozomů a jejich komplikovanou soustavu/ a že se omezil na 7 znaků, které umožňují stále nové kombinace. Zkoumal na 34 druhů hrášků a hledal u nich trvalost znaků. Jestliže jeho pokusný materiál vykazoval např. 6022 žlutých a 2001 zelených hrášků – tedy 3,01 : 1 – nelze říci, že 3,01 bylo „manipulováno“ na 3,00 apod.

Upřímně řečeno: nevědecké útoky ponechají „škodu a špínu“ na díle Mendelově u nekritických lidí; u kritických lidí vzbudí odpor a snahu po obraně, která pak dává Mendelovu dílu nově zazařít. G.J. Mendel prohlásil tři měsíce před svou smrtí v říjnu 1883 /při předávání opatského řádu svému nástupci/ mezi jiným toto: „I když jsem ve svém životě zažil mnoho trpkého, musím přiznat, že ty krásné a dobré hodiny převažovaly. Mně přinesly mnoho uspokojení zvláště vědecké práce a jsem přesvědčen, že nebude trvat tak dlouho a celý svět uzná výsledky mých prací ...“

Ano, poctivý vědecký svět uznal a uzná i nadále!

JOSEF KALVODA

PRAVDA A NEPRAVDA

Jiří Novák, žijící v Austrálii píše, že „v lednu náš historik prof. dr. Josef Kalvoda v časopise Hlasy plně přijímá ‚legendu‘ Fr. Zumana, že prý byl prvním z organizátorů České družiny v Rusku v roce 1914 a že první dva pluky legii sv. Václava a sv. Cyrila a Metoděje byly vytvořeny dávno před tím že /sic/ než TGM přijel do Ruska.“

Tvrdí, že se jedná o „kolosální nepravdu“ a vytýká mi, že ji plně přijímám, aniž bych si pravdivost ověřil z jiných pramenů. /Denní Hlasatel, Chicago, 15. května 1984/

Hlasy mi sice dochází z Austrálie se značným zpožděním, ale ani v prvním ani druhém čísle z ledna 1984 není jakákoliv zmínka o Fr. Zumanovi. V druhém čísle /31.1.1984/ je otištěn můj článek „Únor 1948“, ale ten nemá s ruskými legiemi nic společného.

Za druhé, je pravda, že Hlasy otiskly můj článek „V zájmu pravdy o Zborovu“ /v r.1983/ a že se na něj ozval pan Novák dopisem, otištěným v č. 16 /16.8.1983/. Na tuto reakci jsem ihned poslal odpověď-článek „Ještě jednou o Zborovu“, který ale Hlasy neotiskly.

Za třetí, Novákův článek otištěný v Denním Hlasateli /15.5.84/ obsahuje celou řadu nepřesností. Svou neinformovanost o legionářské literatuře přiznal sám v dopise pisateli těchto řádků, datovaným 22.12.1983. Píše, že ode mne dostal kopii mého článku „Ještě jednou o Zborovu“, který dosud časopis Hlasy nezveřejnil a že pošle redakci kopii tohoto článku, kterou jsem mu poslal „po Vánocích, 28. tr.“. Dodává o jednáních o přejmenování pluků: „... já tehdy nižší důst. neměl jsem příležitost se o těchto věcech něco dozvědět. A že se o tom opětně jednalo v letech 1922, kdy už legie byly doma a já jako akt. důst. jsem sloužil na Slovensku a pak Podk. Rusí, o těchto pramenech, Zumanovy Osvob. legendy apod. jsem se tehdy nic nedozvěděl.“ /Citováno z dopisu adresovaného autoru tohoto článku./

Zda pan Novák poslal Hlasům druhou kopii mého článku „Ještě jednou o Zborovu“, nevím. /Redakce Hlasů má jeho originál./ Faktem ale je, že jej četl p. Novák a že je mu tedy známo, odkud jsem čerpal informace. Budu z článku citovat doslovně dva odstavce:

„Jména pluků a jejich přejmenování byla předmětem debat po první světové válce. Všeobecně však bylo přijato, že podle ruských zvyklostí den sv. Václava byl svátkem prvního pluku a den sv. Cyrila a Metoděje svátkem druhého pluku. První pluk měl prapor se svatováclavskou korunou a druhý měl ikonu sv. Cyrila a Metoděje. O přejmenování pluků sv. Václava na Mistra Jana Husí a sv. Cyrila a Metoděje na Jiřího z Poděbrad píše známí historikové, např. František Dvořák, Josef Pekař, Zdeněk Nejedlý a Blažej Ráček. Rovněž i legionářští autoři velmi rozdílné politické a ideologické orientace se zmiňují ve svých pracích o tradicích svatováclavské a cyrilometodějské v legiích a jménech prvních dvou pluků. Jsou mezi nimi Emil Dostál, Jaroslav Kratochvíl, Alois Navrátil, František Syříště, autor kroniky Za svobodu, František Zuman a Adolf Žampach.“

„Někteří autoři neuvádějí, kdy došlo k změně názvu pluků, zatímco podle jiných to bylo v srpnu 1917. Tím potvrzují, že se tak stalo až po bitvě u Zborova /ke které došlo začátkem července/ a po ústupu od Tarnopole. Ján Kvasnička v knize Československé legie v Rusku 1917-1920 /Bratislava 1963/ píše na str. 66-67, že sv. Václava v 1. pluku nahradil Mistr Jan Hus a Cyrila a Metoděje vystřídal Jiří z Poděbrad u 2. pluku začátkem prosince 1917. Kvasnička cituje archivní materiály a dokumenty.“ Zatímco p. Novák legionářskou literaturu z let dvacátých a třicátých nezná, já jsem ji jako historik četl s velkým zájmem. Navíc moji dva strýcové byli ruskými legionáři. Ve výše citovaném článku jsem ovšem uvedl, že „je nemístné spoléhat na paměť mých dvou zemřelých strýců – ruských legionářů“, a že tudíž čerpám informace

z dokumentů, knih a článků psaných lidmi věci znalých. V článku ovšem ze Zumanovy Osvobozené legendy žádný citát není. Ani jsem ji tehdy neměl po ruce. Zapůjčil mi ji p. red. Josef Kučera až v říjnu 1983.

Pan Novák asi neví, že kroniku „Za svobodu“ redigoval ruský legionář generál Rudolf Medek. Jak je jasné z jeho článku v Denním Hlasateli, rovněž neví, že František Zuman byl ruským Čechem – starousedlíkem, funkcionářem Čs. spolků na Rusi, že jezdil po českých osadách a dělal nábor do České družiny. Zuman byl „jeden z organizátorů České družiny“ a nikdy jsem nikde nenapsal, že byl „prvním z organizátorů České družiny“, jak to tvrdí p. Novák. Aniž by podal jakýkoliv důkaz, prohlašuje, že „Zumanovo podání o plucích s jmény sv. Václava a sv. Cyrila a Metoděje je pustá lež, a historik, pisatel tohoto článku se ztotožňuje se Zumanovým výmyslem.“ /Denní Hlasatel, 15.5.84/

Podle pana Nováka si vymýšlí nejenom výše jmenovaní legionáři-autoři, ale i známí historikové jako jsou František Dvorník /světznámý/, Josef Pekař, Zdeněk Nejedlý /pozdější komunistický ministr školství/, Ján Kvasnička a Blažej Ráček. Posledně jmenovaný píše, že během r. 1915 Česká družina se rozrostla na „Pluk sv. Václava“. Po ruském způsobu byl 28. září slaven jako plukovní svátek. R. 1916 přibyl nový pluk dobrovolníků; byl nazván plukem „Sv. Cyrila a Metoděje“ /Blažej Ráček : Československé dějiny, druhé doplněné vydání, Praha Ladislav Kuncíř, 1933, s. 636/.

Ba vysvětlení mladším čtenářům je třeba poukázat na to, že Česká družina byla součástí carské ruské armády, v níž pluky měly své patrony a plukovní svátky. Pan Novák v článku mezi jiným tvrdí: „Když TGM 21. prosince 1914 přišel do exilu, měli jsme jen Českou družinu a rotu Nazdar, jež byly necelé dva měsíce na frontě a nikoliv až dva pluky. To asi měl Fr. Zuman zvěšovací skla na svých očních klapkách, že viděl ty pluky našich legií.“ Jaká je skutečnost?

Faktem je, že Zuman nikdy nikde nic takového nenapsal. Zuman znal velmi dobře historii a byl jedním z organizátorů České družiny. Dva pluky existovaly nikoliv při příjezdu Masaryka do Itálie v prosinci 1914 /tedy nikoliv „do exilu“, ale před jeho příjezdem do Ruska v květnu 1917.

Dále, Masaryk přijel s dcerou Olgou do Itálie v prosinci 1914 na žádný pas vystavený rakouskými úřady a měl v úmyslu se vrátit, jako se vrátil ze svých předchozích cest do Holandska po vypuknutí války. Proč bylo Masarykovi dovoleno cestovat za hranice Rakouska-Uherska a jiným politikům ne, je jiná historie.

Pan Novák by se měl vyjádřit, zda se opravdu zúčastnil bitvy u Zborova a je-li tedy pravdou, jak to tvrdí Zdeněk Košárek, že je „přímý účastník těchto bojů.“ /Hlasy, 31.1.1984/ Pan Novák opětovně píše, že byl příslušníkem druhého střeleckého pluku. Je známo, že druhý praporek druhého pluku, skládající se z ruských Čechů odepřel jít na frontu a bitvy u Zborova se tedy nezúčastnil. /Viz Vladimír Klecanda, Bitva u Zborova, Praha 1929, s. 57/

Zda měl či neměl pravdu Zuman, když napsal o Masarykovi, že byl ve své politické praxi oportunistou, by vyžadovalo zvláštní článek. Kdyby měla redakce zájem, napsal bych separátní pojednání na základě vládních a jiných dokumentů, které jsem sbíral dlouhá léta. Zuman o těchto dokumentech ani nevěděl, když psal svoji knihu „Osvobozená legenda“ /Praha, 1922/. Ani Antonín Svatopluk Kalina, který jako prvý studoval dokumenty americké vlády v letech třicátých a napsal

známou knihou *Krví a železem/1938/*, nemohli citovat dokumenty, které tehdy byly prohlášeny za tajné čs. ministerstvem zahraničních věcí, tj. E. Benešem, či dokumenty britské Secret Service, zpřístupněné pouze v letech sedmdesátých. Jsou ovšem i jiné materiály a dokumenty ze soukromých a polosoukromých archivů, které jsem měl příležitost číst a studovat.

S ostatními výroky v článku p. Nováka není třeba se zabývat. Neví, o čem píše. Aniž by měl jakýkoliv důkaz, obviňuje seriózní historiky a legionářské autoty z „pusté lži“. Tím, že p. Novák připisuje své nepravdivé výmysly jiným, překračuje hranice věcné diskuse.

ZAŠKRTLÍ JSME

1.

Tváří v tvář tolika humanistům, často uzavřeným v čistě ekonomické, biologické nebo psychické nazírání na člověka, má Církev právo a povinnost hlásat pravdu o člověku, pravdu, kterou obdržela od svého Učitele a Pána, Ježíše Krista. Bůh si přeje, aby tomu nebránilo žádné vnější donucení. Ale Bůh si především přeje, aby Církev sama neopominula tak činit ze strachu nebo z pochybností, protože se nechala nakazit jinými humanisty, nedostatkem důvěry ve své originální poselství.

+ + +

Jestliže je Církev přítomna v obhajobě a povznesení důstojnosti člověka, činí to v souladu se svým posláním, které je jistě charakteru náboženského a nikoli sociálního nebo politického, ale nemůže nechávat člověka v plnosti jeho bytí. Pán nám popsal v podobnosti o dobrém Samaritánovi vzor pozornosti ke všem lidským potřebám /viz Lk 10, 29/, a prohlásil, že se v poslední instanci ztotožňuje s vyděděnými – nemocnými, vězněnými, těmi, kdo trpí hladem, kdo jsou opuštěni – jimž byla podána pomocná ruka /viz Mt 25, 31 n./ . Z těchto a jiných stránek Evangelia /viz Mk 6, 35-44/ se Církev poučila, že její evangelizační poslání obsahuje jako nepostradatelnou součást činnost pro spravedlnost a úkoly ve prospěch povznesení člověka /viz závěrečný dokument biskupské synody, říjen 1971/ a že mezi evangelizací a lidským povznesením jsou hluboké svazky řádu antropologického, teologického a řádu lásky /viz EN, č. 31/. Tedy „evangelizace by nebyla úplná, kdyby nebrala v úvahu konkrétní a stále vztahy, které existují mezi Evangeliem a osobním a sociálním životem člověka“ /EN, č. 29/.

Na druhé straně se nesmí zapomínat, že činnost Církyve v oblastech jako je lidské povznesení, rozvoj, spravedlnost, práva lidské osoby, chce být ve službě člověka, a to takového člověka, jak ho vidí křesťanským pohledem antropologie, kterou hlásá. K tomu, aby milovala a hájila člověka a spolupracovala na jeho osvobození, se tedy nepotřebuje obracet k rozmanitým systémům a ideologiím: v samém středu poselství, jehož je opatrovnice a hlasatelkou, nachází potřebnou inspiraci, aby jednala ve prospěch bratrství, spravedlnosti, míru a proti všem nadvládám, otroctvím, diskriminacím, násilím, a proti úkladům namířeným proti náboženské svobodě, agresím

proti člověku, a proti všemu, co nepřítmo zasahuje jeho život /viz GS. č. 26, 27, a 29/

+ + +

Pastorační činnost v této oblasti musí být vedena přesnou křesťanskou koncepcí osvobození. Církev má povinnost hlásat osvobození miliónů lidských bytostí, má povinnost upevňovat toto osvobození /viz EN. č. 30/; ale má také s tím související povinnost hlásat osvobození v plném, hlubokém smyslu, jak je hlásal a uskutečňoval Ježíš /viz EN, č. 19/. „Osvobození ode všeho, co utlačuje člověka, ale především osvobození od hříchu a zla, v radosti poznávat Boha a být jím poznáván” /EN, č.9/. Osvobození smířením a odpuštěním. Osvobození, které vyplývá z toho, že jsme Božími syny, že můžeme nazývat Boha „Abba”, Otče /viz Řím 8, 15/ a skrze něj poznáváme v každém člověku svého bratra, jehož srdce může být přeměněno milosrdenstvím Božím. Osvobození, které nás silou lásky nutí k náboženskému společenství, jehož vrchol a plnost nacházíme u Pána. Osvobození tím, že ovládá rozličná poddanství a idoly, které si člověk tvoří, že vede k růstu nového člověka.

Osvobození s ohledem na pravé poslání Církve se neomezuje na pouhou a prostou ekonomickou, politickou, sociální nebo kulturní dimenzi. Osvobození, které se neobětuje kdejaké strategii, jakési „praxi” nebo krátkodobým požadavkům /viz EN, č. 33/

K tomu, aby byla zachována specifičnost křesťanského osvobození a úsilí, jež je schopna rozvinout, je nezbytné, jak to žádal papež Pavel VI., za každou cenu se vyvarovat redukci a dvojnácnosti: „Církev by ztratila svůj základní smysl. Její poselství a osvobození by už nemělo žádnou původnost a nakonec by se ho zmocnily a zmanipulovaly je ideologické systémy a politické strany” /EN, č. 32/

Úryvky z dosud nepublikovaného českého překladu papežova projevu v Pueble z 29.1.1979, jímž zahájil 3. konferenci latinsko-amerických biskupů. Celý projev přeložili Miroslav Novák a Jaroslav Perneger.

2.

Co je vlastně společného světu středověkého člověka a světu malého chlapce? Myslíme, že jedna podstatná věc: oba jsou silněji, než většina moderních lidí, zakotveni v tom, čemu filosofové říkají „přirozený svět” nebo „svět života”. Neodcizili se ještě světu své skutečné a osobní zkušenosti; světu, který má své ráno a svůj večer, své „dole” /země/ a své „nahore” /nebe/, v němž slunce každodenně vychází na východě, putuje po obloze a zapadá na západě a v němž ještě cosi velmi živého a určitého znamenají pojmy domova a cizoty, dobra a zla, krásy a ošklivosti, blízkosti a dálavy, povinnosti a práva; světu, který zná hranici mezi tím, co je nám důvěrně známé a o co nám přísluší se starat, a tím, co je za jeho horizontem a před čím se máme pokorně sklánět, protože to má povahu tajemství. Tento přirozený svět je světem evidovaným naším „já” a tímto „já” osobně zaručovaným; je to onen ještě neindiferentní svět našeho prožívání, s nímž jsme zcela osobně spojeni svou láskou, nenávidí, úctou, pohrdáním, tradicí, svými zájmy i nerefektovaným kulturotvorným citěním. Je to terén naší neopakovatelné, nepřenosné a nezczitelné radosti i bolesti; svět, v němž, skrze nějž a za nějž odpovídáme; svět naší osobní odpovědnosti. Takové

kategorie, jako je například spravedlnost, čest, zrada, přátelství, nevěra, statečnost či soucit mají v tomto světě zcela konkrétní, s konkrétními lidmi spojovaný a pro konkrétní život velmi důležitý obsah; něco zkrátka ještě váží. Půdorysem tohoto světa jsou hodnoty, které jsou tu jakoby odvědycky a pořad, dřív než o nich mluvím, než je zkoumáme a činíme předmětem svého tázání. Vnitřní koherenci mu dává přitom jakýsi „před-spekulativně“ daný předpoklad, že funguje a je vůbec možný jen proto, že existuje cosi za jeho horizontem, že je něco za ním či nad ním, něco, co se sice vymyká našemu chápání a manipulaci, co však právě proto dává tomuto světu pevné pozadí, řád a míru a co je skrytým zdrojem všech pravidel, zvyklostí, příkazů a norem, jež v něm závazně platí. Přirozený svět v sobě tedy ze samé své podstaty skrývá předpoklad absolutna, které ho zakládá i ohraničuje, produševňuje i řídí, bez něhož by nebyl myslitelný, absurdní a zbytečný a které nám nezbyvá než tiše respektovat; každý pokud jím pohrdnout, podmanit si je nebo dokonce nahradit něčím jiným je v dimenzích tohoto světa chápán jako projev pýchy, na který musí každý člověk tvrdě doplatit – jako na něj doplatili Don Juan a Faust.

Václav H a v e l

/Z jeho řeči „Svědění a politika“/

3.

Já vím, ono se to nerado slyší, zejména v kruzích tzv. čs. socialistické opozice: Zánik čs. demokracie a svobody nezačal teprve srpem 68, ale dvacet let předtím / ... / Kdyby nebylo únorového převratu, bylo by tzv. pražské jaro zbytečné, nebylo by srpna 68. O této pravdě se obecně ví, ale někteří lidé by ji nejrady vymazali z paměti, a nejen své. / ... /

Jedním z těch, kteří datují počátky čs. poválečného útlaku o dvacet let později, je zřejmě Milan Šimečka, disident, chartista a autor výborné knihy „Obnovení pořádku“. Takový postoj vyplývá jasně z jeho článku „Zatracené dějiny“, otištěném v Listech a v Obrysu, v němž na cucky roztrhává IV. svazek Pamětí Václava Černého /69 Publishers, Toronto/. Vytýká Černému hlavně, že hlásá „ideologii českého nacionalismu“. Nejsou prý v jeho Pamětech ani tak „pozitivní pilíře“ této ideologie, zato však vyřazuje z „ryzího češství osobnosti, díla, myšlenky, vlastnosti sociální skupiny, povahové rysy atd.“ Myslím, že právě tu Šimečka Černému notně křivdí. Zajisté jsou podlézavost, korupčnost, duchovní podučitelství, násilí zavržením své vlastnosti. Černý je však nepřipisuje šmahem celému národu, nýbrž vypočítává jen jedince, kteří z únorového puče těžili, i když třeba jenom nemorálně zabírali majetky bezdůvodně zatčených, okradených či pro hrozící nebezpečí uprchlých na Západ. / ... / Každý z nás – a ovšem i Milan Šimečka – zná podobné borce, kteří se pášili na národní tragedii a které – už napasené – „revoluce“ třeba i pozřela, kteří teď v exilu hájí demokracii /ne tu lidovou/ a svobodu /ne spoutanou nesmyslnými příkazy a sliby zářivější budoucnosti/, kteří však po únoru 48 na upevnění nemravného režimu cele spolupracovali, vydatně tleskali, když se zavíralo nebo dokonce věšelo. I Šimečka se nyní „třese ošklivostí, když pomyslí na práci státního kata“. V únoru 48 mu bylo 18, pak 20 a čtyřicet, už studoval na filozofické fakultě v Brně, kdežto druzí nemohli, nesměli, Pelikán a jeho soudruzi nedovolili, vyakčnili je. Avšak „co má vlastně člověk dělat, když se už jednou narodil do mizerných dě-

jin"? Já bych mu poradil: měl klást odpor, jako to dokázal v letech 70. Samozřejmě, možná, ba dokonce jistě by byl dřív nebo později skončil v uranových dolech, kde by promarnil svá nejlepší leta v koncentracích. Byl by měl čisté svědomí, jako je měly tisícovky těch, kteří se rovněž narodili do mizerných dějin, ale věděli, že je jejich mravní povinností postavit se násilně nastolenému zvrácenému režimu. A jako je má dnes Milan Šimečka, pokud jde o svinstva po vpádu sovětských vojsk. Ty tisíce by také rádi byli „milovali, chodili do kina, do divadla, na fotbal a taky na lyže“, jak svou činnost z doby, která „si nezaslouží nic jiného než pohrdání“, Šimečka kvalifikuje. Jistě by se muklově raději „radovali z jedniček“ svých dětí, než podléhali „buzerování“ dozorců, „nakládačkám“ patologických živlů čs. společnosti na StB po celé republice /promiňte mi tyto jedině přilehavé a správné, i když poněkud obhroublé výrazy/. A dovolte mi v této souvislosti docela osobní vzpomínku: můj „referent“ v Bartolomějské cukroval telefonicky se svou milou či ženou /„Pusinku tam, kam to máš nejraději, brouku“/, zatímco já si utíral krev z nosu a úst, které mi chvilku předtím rozbil. I on byl možná „nevědomý“ jako Milan Šimečka – nebyl o mnoho starší –, i on miloval. Je to vůbec nějaká omluva, ta nevědomost /Pelikán rovněž nevěděl, Kohout aspoň později nahlédl, že mravně selhal/?

Jaroslav Strnad

Z článku „Pravdy Václava Černého a pravdy Milana Šimečky“

O P R A V A

Využívám příležitosti, kterou mi poskytly Nové obzory k tomu, abych opravil nesprávný biografický údaj v Slovníku českých spisovatelů /vyd. nakl. Sixty-Eight Publishers v roce 1982/, kde se lze na str. 376 o mně dočíst, že jsem v letech 1950-51 pracoval jako překladatel v nakladatelství Svoboda, poté pak od roku 1952-65 jako učitel němčiny na Státní jazykové škole v Praze. Ve striktně partajním nakladatelství Svoboda jsem však v roce 1950-51, a také v žádném jiném roce nepracoval, a to ani jako překladatel natož v jiné funkci. Pravda je, že jsem dne 1. září 1952 nastoupil z germánského semináře /kde jsem po doktorátě pracoval jako knihovník/ rovnou k PTP, neboli k Slánského „Pracovním technickým praporům“, a tam jsem setrval bez jakékoli hodnoty do 29. listopadu 1954. Nikdy jsem také nebyl členem ČSM ani KSČ ani jiné politické strany Národní fronty. – Uvádím to vše proto, že svou příslušnost k tzv. černým baronům považuji za čest, i když ta ovšem zdaleka nedosahuje hierarchické důstojnosti politického vězně v totalitárním systému socialismu.

Rio Preisner

NOVÉ OBZORY
SPOJUJÍ DOMOV S EXILEM
KAŽDOPÁDNĚ TEDY I VÁS ČASOPIS!

SMÚTOK NA TVÁRACH PRAŽANOV

Neveril som vlastným očiam, keď som v Rudom práve 2. júla 1984 v článku s nadpisom: „Kam sa podel humor?“, čítal: „Neviem, či je tak aj v iných mestách a miestach našej krajiny, ale keď sa niekedy človek prechádza po Prahe, musí nevyhnutne zosmutnieť. Ľudia, ktorých stretáva, akoby vystúpili a akéhosi smútkom prestúpeného panoptíka. Akoby úsmev a veselie vonkoncom vymizli zo sveta. A keď sa vari aj niekto zasmieje, tí ostatní okolo sa dívajú neobyčajne dotknuto, že ich vyrušil ...”

Spočiatku som nechcel veriť preto, že takéto pravdivé konštatovanie, odpovedajúce úplne skutočnosti, nemôže ani stranický denník uverejniť. Ak sa tak stalo, bolo isto nedopatrením, ktoré sa už tak skoro neobjaví.

Žil som v Prahe 30 rokov. Poznal som toto krásne mesto a jej obyvateľov dobre. Boli časy, keď nebolo do radosti; bolo to roku 1952, v čase stalinských procesov a všestranného útlaku národa; neóny na Václaváku pohasli a ponorili sa do šedi. Ale ani vtedy som nevidel v Prahe toľko smútku a beznádeje, toľko otupenosti a bezradnosti, ako po roku 1968, keď Prahu prevalcovaly tanky sovietskej armády. Zo smútku 50. rokov Prahu oslobodilo pomaly silnejúce obrodné hnutie, pokusy o rehabilitáciu nespriaznených prenasledovaných a povražených, boli tu nádejné výhľady po roku 1956 keď detronizovali Stalina, nádeje ešte viac stúpili v čase rehabilitácií v rokoch 1963-64 a rozveselená Praha sa stala centrom obrodného hnutia na sklonku 60. rokov. Vidaval som tedy Prahu aj neveselú, smutnú, no aj nádejne očakávajúcu lepší budúci vývoj.

Je pravda, že až za Husáka Praha dostala metro. Ale na jeho eskalátoroch došlo k zaujímavej, až neuveriteľnej konfrontácii Pražanov so sebou samými. Na dlhých, mnohominutových jazdách eskalátorov sa mohli Pražania zoči-voči sami sebe poprizať: tí, čo smerovali dole, videli protiúdcích hore a tí zdola mali vari najoptimálnejší uhol, dívať sa akosi od gruntu na svojich spolubčanov. A musím povedať, že čím ďalej, bol to pohľad smutnejší. Ufahani, nervózní, zarazení a do nekonečnej šedivosti ponoroni ľudia skutočne predstavovali „presmútnelé panoptikum“. Nebolo vidieť úsmevy, nebolo tu kľudného vyrovnaného, a kdeže už sebavedomého pohľadu – každý kamsi utekal, čosi smutné mu vrtalo hlavou, netešil da do práce, nemal radosť z práce. Raz som tak mimo metro pozoroval nástup robotníkov do Smichovskej Tatrovky. Na tvárach prichádzajúcich sa dalo vyčítať mnoho: dôležitosť miliconára či kádrováka, ako aj znechutenosť mladého človeka. Bylo tam vidieť všetko, len radosť nie; nadšení budovateľa lepšieho zajtrajška a budúcnosti dejín boli neskonale smutní a keď som sa tak na nich uprene díval, cítili sa dotknutí a naježení, že som rušil ich neveselú ulitu, do ktorej sa stiahli a v ktorej žili. Nejedem posmeváček, čo sa tramvajou nad tánom vracal z flámu a veselo sa zadíval na šedivú masu robotníkov či zamestnancov, dostal na príučku: buď ho inzultovali alebo vyhodili z tramvaje.

Nie, s týmto sa nežartovalo. Smútok zahaloval žieravé pocity nespokojných, utlačovaných a ponížovaných ľudí. Z čohože sa mali a majú títo radovať? Akú majú

perspektívu? Podívajú sa niekedy za hranice? Poznajú cudzie svety a kultúry? Budú si môcť za celoživotnú drinu raz postaviť chatu a kúpiť auto? A vlastne aký zmysel má život?

Ak som videl záblesky radosti na tvárach Pražanov najmä v 60. rokoch, sedemdesiate roky ich postupne ale isto vygumovali. Skonsolidovaná normalizácia Husákovho politického režimu odobrala takmer každému chuť k radosti, úsmevu, sebevedomiu, k nádeji. Na začiatku tohto ničivého procesu bola ešte nádej, aj odvaha, mnohí mali duchovné a morálne rezervy, mali chuť poprat sa, demonštrovať svoju voľu a názory. Ale armáda politickej polície od roku 1972 začala inscenovať politické procesy. Odvážlivci putovali do väzení na viac ako 5 rokov. Viacerí poniekolo ráz za sebou. Od polovice 70. rokov začala ďalšia vlna emigrácie, ktorá vyvrcholila roku 1980, keď Husák omladil súdy a politickú políciu mladými ambicióznymi kádrami, ktoré sa činili.

Ľudia čakali roky. Fašista Franko aj komunista Kádár po národnej katastrofe dospeli k národnému smieru. Husákovci to ani nenaznačili, ale stupňovali útlak naďalej. Utahujú šrób dodnes. Tak akáže radosť a kde ju nájsť. A navyiac – otvorené priznanie o sovietských raketách na území štátu, kde ináč boli už od polovice 70. rokov!

Chodieval som po mníchovskom metre a vídával som kľudných, sebavedomých a istých ľudí, rozdhone nie smútných, musím myslieť na riadky, ktoré som citoval vpredu. Smútni Pražania – to je plastický obraz dnešného režimu a jeho vlády. Papaláši v 613-kach však tieto tváre nevidia. Servilné tváre posluhovačov, ktorých si niekedy pozvú na Hrad, nevypovedia o skutočnom stave myslí.

Tie citované riadky nenapísala ruka držiteľa moci. Ak by to bol papaláš, ktorý zrazu vidí Pražanov smútnych, bol by to cynizmus. Avšak nikto z vrchnosti to neprizná a nenapíše. Uvedené riadky písal mladý človek, ktorí vidí, je prekvapený a pýta sa! Kto to spôsobil? Čeho je to výsledok? Samozrejme, nemôže ináč, snaží sa presvedčiť čitateľa, že na vine sú tí, čo nedokážu sprostredkovať humor, či už kreslený alebo slovný. Ale sám vie, že to tak nie je. Že základný pocit istoty sebavedomého občana nenahradí kresbička, navyiac ak ju nestvorí taký pražský Hadák-Lidák, Haštaba, bratislavský Marian Vanek, ktorého známa figurka naposled roku 1969 zpoza tribuny zakričala: „Každému podľa jeho Gusta!“

A tak podľa Gusta Pražanom niet do smiechu. Optimistické je, že bude stále viacero takých mladých, ktorí sa budú pýtať na príčinu smútku a budú hľadať cesty, ako opäť vrátiť úmev na tváre Pražanov.

Ivan T e s á r /Bratislava/

REDAKČNÍ RADA NOVÝCH OBZORŮ
PŘEJE VŠEM ČTENÁŘŮM
RADOSTNÉ, POŽEHNANÉ VÁNOCE
A
ŠŤASTNÝ NOVÝ ROK 1985

SVĚTLÉ PAMÁTKY BEDŘICHA FUČÍKA

Z Vašich početných knih, o nichž vím – na rozdíl od prací Vašeho otce, které jsem s užitkem četl – až na ukázkou a výňatky neznám nic. Zato znám alespoň Váš hlas, laskavý, přesvědčivý, spravedlivý, a až ke mně přichází z dálky, je na dosah blízko a já mu rozumím, protože ke mně mluví touž řečí, jakou se snažím myslet sám. Kontakt je tedy takový, jak má být.

/Z Fučíkova dopisu z 6. března 1982/

Dlouho jsem nemohl odložit dopis z Vídně. Úvod dopisu mi vzal dech: „Dr. Bedřich Fučík zemřel o 23,30 hodině v noci na 2. července. Do posledního okamžiku byl duševně svěží a mluvil o literatuře.“ Utkvěla mi v paměti slova, která dr. Fučík řekl při pohřbu brněnského biskupa-filozofa a spisovatele dr. Josefa Kupky v roce 1941: „Ženám přísluší plakat, ale nám mužům jen vzpomínat ... Byl jsi pro nás všechny mužem hodným následování.“

Bedřich Fučík byl jistě jedna z nejvýraznějších, ale i nejsložitějších postav moderní české literatury, vydavatel a editor *Dílů F. X. Šaldy*, které doprovodil zasvěceným rozborem, výstižnými, mnohdy provokujícími poznámkami a edičními doslovy. Vše tvořilo vzácnou symbiózu dvou mužů sobě tak blízkých a přece stojících na rozličných ideových základech. Jestliže Šaldu právem považujeme za tvůrce novodobé české literární kritiky, pak Bedřich Fučík svými osobitými studii ovlivnil české slovesné umění od poloviny dvacátých let až do své smrti / s výjimkou dvaceti let násilného umlčení, kdy byl českou stalinskou justicí za souhlasného pokřiku žurnalistických polo-inteligentů uvržen do hrozného mlčení komunistických žalářů, kam nebylo možno dohlédnout a odkud nebylo možno nic slyšet/. Nikdo nepozvedl hlas na jeho obranu! Až Jaroslav Seifert na druhém sjezdu Svazu čs. spisovatelů volal ze sjezdové tribuny: „Mysleme na spisovatele uvězněné, na jejich lidský osud.“ Byl to však hlas volajícího na poušti. Bedřich Fučík se narodil 4. ledna 1900 v Čáslavicích u Třebíče. Pocházel z chudé rodiny a gymnaziální i univerzitní studia si financoval kondicemi. Na Univerzitě Karlově studoval v letech 1921 až 1927. Studia ukončil průkopnickou prací o Juliu Zeyerovi-dramatikovi. Po doktorátu působil jako lektor – a později jako ředitel v nakladatelských podnicích Melantrichu, u J.R. Vilímka a po druhé světové válce se stal ředitelem nakladatelských podniků Vyšehradu.

Julius Firt, který se s Fučíkem znal a vážil si ho, mi jednou řekl: „Fučík měl zvláštní talent, kolem Melantrichu soustředit osobnosti nejružnějšího ideového zaměření, ať již šlo o Jaroslava Durycha, Jana Čepa, Františka Halase, Ivana Olbrachta, Jana Zahradníčka, Egona Hostovského či Zdeňka Kalistu.“ Kouzelník zvláštní vydavatelské symbiózy, která se stejně tak zrcadlila při jeho redigování TVARU v letech 1933 až 1937, či spolueditování *Listů pro umění a kritiku*. Tato vzácná symbióza navazovala na tradici Floriánova Dobrého díla ve Staré říši. Čep to jednou vyjádřil slovy: Ať se vám to líbí nebo ne, ale všichni jsme Floriánem nějak poznamenaní. V Melantrichu založil Bedřich Fučík významnou edici *Vysokoškolské rukověti*. Rozený literární syntetik velkých kulturních epoch věnoval obětavě svůj čas práci lektorské a nakladatelské, editování děl mladých či začínajících autorů, psaní esejů o osobnostech, které uváděl do českého literárního prostoru, zasvěceným studiím o postavách, které – kdyby nebylo Fučíkových znovuobjevných kroků, zásahů a trpělivé analýzy pramenů – by asi upadly v zapomenutí a zmizely z dohledu nastupujících generací. V tomto rozvětveném širokém literárním láně vynikají především Fučíkovy práce o literárních vědci, spisovatelích a básnících, kteří mu byli zvláště

lidský, ideově i rodově blízcí, jako byli Březina, Šalda, Dremel, Zahraníček, Čep, Holan a především Hálas.

Vlastní Fučíkova literární tvorba „A vždy mě trochu píchlo u srdce“, říkával/ muse-la ustoupit. K vydání vlastních knih byl vždy víceméně donucen svými přáteli. Byl to Čep, který ho přemluvil, aby konečně vydal knižně vynikající esej *O knihu pro mládež /1941/*. Podobný osud měla dodnes nedocenená kniha pro mládež *Ztroskotání Pacifiku*, která byla v několika týdnech rozebрана. Fučík ji vydal pod pseudonymem V. Horák roku 1948. Pak nastalo nucené odmlčení a komunistické koncentráky. „Soudruzi, i vy jste měli vyhlazovací lágry“, např. v Jáchymově. Rehabilitován byl Bedřich Fučík v roce 1967. Nejvyšší soud zjistil, že celý proces proti „agentům Zelené internacionály a vatikánským a americkým špiónům byl inscenován Státní bezpečností, která potřebovala viníky v boji za kolektivizaci vesnice a v přípravě k dalším procesům s vysokou hierarchií.

Po rehabilitaci se pustil Fučík hned do práce a udělal definitivní edice svých nejbližších mrtvých přátel: Jana Zahradníčka, Jakuba Demla, Jana Čepa a Jana Dokulila.

O vězení mluvil nerad – byl odsouzen na 15 let – na dotaz redaktora Literárních novin o brutalitách komunistické tajné policie při vyšetřování, odpověděl Fučík jedinou větou: „Mluvit o tom je věcí studu.“ + Podívejte se do úředního spisu Václava Prokúpkka.++

Od dubna 1970 byl dr. Bedřich Fučík opět na listině zakázaných autorů. Jeho kritiky, eseje i vzpomínky vycházely v samizdatech. Teprve v roce 1981 vydává edice Arkýř v Mnichově jeho *Sedmero zastavení* – je to kniha vzpomínek a účtování, napsaná vážnou kulturou slova, s hlubokým ponorem do lidského nitra, do hroutící se skutečnosti všedních dnů. Dr. Fučík mi o ní napsal: „*Sedmero zastavení*“ je zatím torzo, které ze mne vyždímal Jan Vladislav. Doporučuji ho Vaší pozornosti: jeden z našich kulturně neorientovanějších lidí, vzdělaný, rovný, spolehlivý, nepřekonatelný organizátor, antimarxistický liberál.

Až několik lidských slov díky za doslov, který jsem napsal k *Sedmero zastavení* s dávkou jeho kultivovaného humoru, který tolik u Fučíka obdivoval Čep. „Tu hodnotící latku jste zvedl tak vysoko“, píše mi Fučík, „že bych pod ní mohl projít se zdviženými rukama. Jaký pokřivený a výmluvný paradox pro tuto zemi, když jediná slova uznání zazní ze země cizí /jednou z Vídne – Slova. ký almanach/ a po druhé z Bavor.

Vydání jeho nejoblíbenějšího rukopisu *Oběšený harlekýn* se již Fučík nedožil – jsou to vzpomínky na Frantu Tichého a jeho korespondence. Neheurkovanovat tento opožděný nekrolog pateticky o nějakém Panteonu. Fučík neměl rád silná slova. Jak končí ono Čekání na bludného rytíře v posledním ze *Sedmi zastavení*: „Nevrátí se někdy? Bez jeho smutné tváře bude neveseleji...Bude to trpký čas čekání na Guita, není třeba závidět těm, co přijdou po nás.“

+/ Literární listy, 4. dubna 1968

++/ Z rozhovoru s V. Prokúpkem: „Mučili nás, trýznili hladem a zimou bez styku s rodinami, pak nás odsoudili jako vlezrádce, špióny, teroristy, ilegalisty, spřezence Vatikánu a fašismu atd. Vymučili na nás kajičná doznání, uvedli nás do stavu, že jsme toužili po smrti jako vysvoboditelce z jejich hrůzného pekla. Pak nás uvrhli do svých žalářů, koncentračních táborů, které přejmenovali na nápravná zařízení; vězňice proměnili v otrokárný a nás v „Byvší lidi“, horší vrahů. Až se veřejnost dozví, co všechno s námi dělali v uranových dolech, v brusírnách křišťálového skla, v kamenolomech a uhelných šachtách, zůstane zkoprnělá. Až uslyší o hladomornách a korekcích, o tom, jak se snažili zlákat naše páteře, co dělali s našimi rodinami! Prezident Novotný tyto zločiny našich mučitelů v roce 1960 amnestoval. Měl k tomu právo?

Lidová demokracie, 29. března 1968

NOVÉ OBZORY

ČASOPIS PRO ČESKOU NÁRODNÍ A DUCHOVNÍ OBNOVU

Vydává a řídí redakční kruh.

Toto číslo připravili Miloslav Novák a Felix Uhl.

Odpovědný vydavatel: Felix UHL

Redakce a administrace: Nové obzory, Postfach 155, CH-9016 ST.GALLEN

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Redakce si vyhrazuje právo zkracovat a upravovat texty.

Podepsané články nevyjadřují nezbytně názor a postoj redakce.

Předplatné na 4 čísla i s poštovným: 45 Sfrs mezinárodní poštovní poukázkou na:

ST.GALLISCHE KANTONALBANK, SG-NEUDORF

Konto Nr. 55/003. 100-09

nebo na adresu administrace.

Čtenáři v Československu dostávají časopis zdarma.

**DOKÁŽEME SI UDRŽET TENTO ČASOPIS
BEZ CIZÍCH VLIVŮ?**

**ANO, JESTLIŽE I VY PŘÍSPĚJETE NA TISKOVÝ FOND
A POMŮŽETE NOVÉ OBZORY ROZŠÍŘOVAT**

JEN NEZÁVISLÝ ČASOPIS MŮŽE ŘÍKAT PLNOU PRAVDU

NEZAPOMEŇTE VČAS OBNOVIT VAŠE PŘEDPLATNÉ!

NOUVEAUX HORIZONS

REVUE POUR LE RENOUVEAU NATIONAL ET SPIRITUEL TCHEQUE

ANNÉE 1984 N.10-11

Publié par le Comité de Rédaction

Éditeur: Dr.Felix UHL

Rédaction et Administration: BP 155, CH-9016 ST.GALLEN, Suisse

NEW HORIZONS

REVIEW FOR THE CZECH NATIONAL AND SPIRITUAL RENEWAL

YEAR 1984 Nr. 10-11

Published by Editorial Bord

Responsible Editor: Dr.Felix UHL

Redaction and Administration: BP 155, CH-9016 ST.GALLEN, Switzerland

NEUE HORIZONTE

ZEITSCHRIFT FUER TSCHECHISCHE NATIONALE UND GEISTIGE
ERNEUERUNG

JAHRGANG 1984 Nr. 10-11

Herausgegeben vom Redaktionskreis

Verantwortlicher Herausgeber: Dr.Felix UHL

Redaktion und Administration: Postfach 155, CH-9016 ST.GALLEN, Schweiz